М.В. БОГДАНОВИЧ, Г.П. ЛИШЕНКО

МАТЕМАТИКА

Умумтасиль мектеплерининъ
2-нджи сыныф талебелери ичюн дерслик

Украина тасиль ве илим, генчлик ве спорт
Назирлиги тарафындан тевсие этильди

КЪЫРЫМДЕВОКЪУВПЕДНЕШИР
2012

УДК51(075.2)
ББК22я1я721
Б73

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (Наказ № 718 від 18.06.2012 р.)

Видано за рахунок державних коштів. Продаж заборонено

Рус тилинден терджиме эткен *Сейран Усеинов*

Шартлы бельгилер:

● — дерс материалынынъ сынъыры
* — мантыкъий юкю олгъан вазифелер
° — эв вазифеси
❄ — къошма вазифелер
◯ — даиревий мисаллер
? — тапмаджалар

Богданович М.В., Лишенко Г.П.
Б73 **Математика:** *умумтасиль мектеплеринин 2-нджи сыныф талебелери ичюн дерслик* / рус тилинден терджиме эткен *С. Усеинов.* — Симферополь: КъДжИ «Къырымдевокъувпеднешир» нешрияты», 2012. — 160 с. : рес. — Къырымтатар тилинде.

УДК51(075.2)
ISBN 978-966-354-520-2 ББК22я1я721

Богданович М.В., Лишенко Г.П.
Б73 **Математика:** *підруч. для 2 кл. загальноосвіт. навч. закл.* / пер. з рос. *С. Усеінова.* — Сімферополь: КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав»,2012. —160с.:іл.—Кримськотатарською мовою.

УДК51(075.2)
ISBN 978-966-354-520-2 ББК22я1я721

БИРИНДЖИ СЫНЫФТА КЕЧИЛЬГЕНЛЕРНИ ТЕКРАРЛАВ

1. Къырмызы ве ешиль биберлерни айры-айры сай. Еписи олып къач бибер бар?

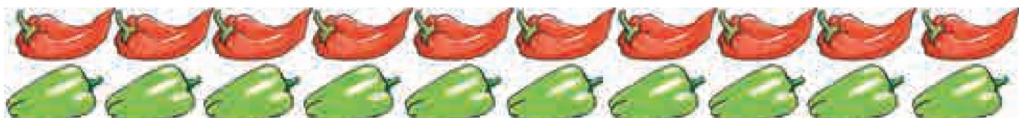

2. Эр бир ресимде къач таячыкъ бар?

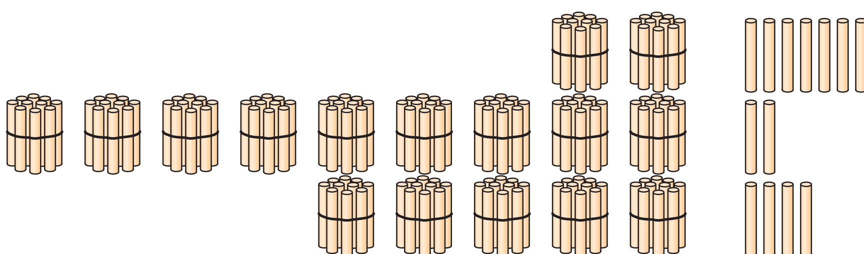

3. Экинджи; дёртюнджи; онунджы онарлыкънынъ еписи сайыларыны айт.

4. Тюшюрильген сайыларны къойып, язып ал.

40		42	43			46	47	48			51

5. Берильген сайыларнынъ эр бирини нумюнеге бакъып, 36, 66, 84, 48 разрядлы къошулыджылар джемиси шеклинде язынъыз.

Н у м ю н е . 82 = 80 + 2.

6. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсапла.

1) Огюнде насылдыр сайы олгъан алда, 55 сайысыны насыл эльде этмек мумкюн?

2) 70 сайысыны онынъ артындан кельген сайыдан насыл эльде этмек мумкюн?

3) 93 сайысындан бирлемлер сайысыны чыкъарсакъ, не къалыр?

7. 26 + 1 6 – 4 56 – 6 37 – 7 – 1
51 + 2 10 – 7 10 – 1 49 – 10 – 1

8. Эр бир ресимге бакъып меселе тертип эт ве оларны чез.

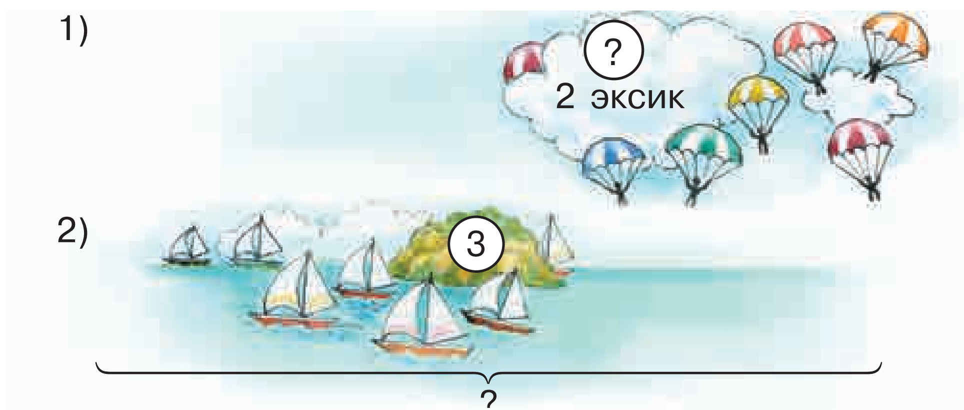

9*. Бир адам 30 папий, 20 къаз ве 40 къоян асрап чыкъарды. Эписи олып къач кумес айваны асрады? Къоянларгъа нисбетен къач дане зияде кумес айваны асрады?

10°. 10 + 7 34 + 1 94 + 1 + 5 24 + 1 + 0
20 + 6 45 – 1 40 + 8 – 1 36 – 0 – 6

● **11°.** Асан къартбабасынынъ эвинде 29 кунь олды, санаторияда исе 9 кунь эксик олды. Асан санаторийде къач кунь олды?

12. Бу сайыларда къач онлукълар ве къач бирлер бар?

40	12	15	84	20	93	60	56	65

13. Эсапнынъ усулларыны анълат.

6 + 2 = 8	7 – 3 = 4	6 + 4 = 10
6 + 1 + 1	7 – 1 – 1 – 1	6 + 1 + 1 + 1 + 1
5 + 4 = 9	10 – 4 = 6	7 – 3 = 4
5 + 2 + 2	10 – 2 – 2	7 – 2 – 1

Сайыларны парча-парча къошмакъ ве чыкъармакъ мумкюн.

14. Эр бир ифаденинъ эсабыны анълат.

53 + 46 = 99 78 – 56 = ☐ 34 + 45 = ☐

40 6

78 – 25 = 53 88 – 23 = ☐ 53 + 14 = ☐

20 5

15. 67 – 30 55 + 24 61 + 20 + 6 57 + 30 – 4

76 + 3 88 – 3 84 + 10 – 5 79 – 40 – 7

16. Меселени агъзавий тертип эт. Чезимини яз.

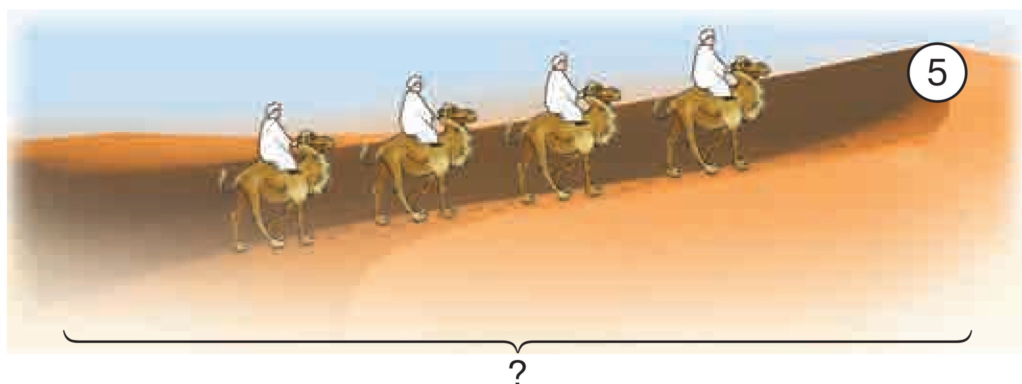

17. Кесикнинъ сантиметр эсабынен узунлыгъы не къадар? Оны дециметр ве сантиметр эсабынен яз. Бойле кесикни дефтеринъде сыз.

18. Сайыларнынъ эр бир чифтинде энъ буюк сайыны айт.

15 и 17	15 и 20	7 и 12
20 и 19	18 и 16	11 и 9
14 и 16	12 и 18	13 и 20

19. 10 огълан бала сакъланджакъ ойнай эди. 2 бала оюндан чыкъты. Къач огълан бала оюнны девам этти?

20°. Паркта 6 къашыкъ агъач сачтылар, кестане — 4 терек зияде, эскемчек — къашыкъ агъачкъа коре — 2 терек эксик сачтылар. Паркта къач кестане тереги сачтылар? Къач эскемчек тереги сачтылар?

21°. Тавшан ве сансаргъа эсапламагъа ярдым эт.

1) 5 + 5 – 8
0 + 10 – 7
5 – 2 + 7
8 – 7
6 + 0

2) 9 – 4 + 5
7 – 7 + 4
9 – 7 + 8
7 + 3
5 + 0

22. [4] + [5] = [9]   [10] – [4] = [6]

4 — къошулыджы 5 — къошулыджы 9 — джеми 4 + 5 — джеми

10 — эксилиджи 4 — чыкъарылыджы 6 — фаркъ 10 – 4 — фаркъ

23. Мусавийлемелерде олгъан сайыларнынъ ады не?

2 + 5 = 7   8 – 3 = 5

24. Эсапла. 7 чыкъарылыджысы олгъан ифаделерни язып ал.

7 + 2	10 – 7	2 + 5	10 – 3	1 + 7
7 – 2	7 – 7	5 + 2	9 – 7	8 – 7

25. Алим 9 дёрткошелик сызды, Талят исе — 5 учькошелик сызды. Ким зияде шекиль сызды? Не къадар зияде?

26. Ифаделерни яз ве оларынъ къыйметини эсапла.

40-къа 5 къош;   39-дан 6 чыкъар
56 плюс 3;   эксилиджи 10, чыкъарылыджы 8.

27.

95 – 70	14 +80	99 – 4	69 – 50
94 + 5	25 + 4	29 + 40	19 – 5

28. Кесиклерни ольче. Оларнынъ къайсы бири къыскъа ве не къадар къыскъа.

❄ Узунджа олгъан кесиктен 3 см къыскъа кесик сыз.

29. Ресимлерге ве сайы малюматларына бакъып меселе тертип эт.

Масса — 16 кг

?, 6 кг эксик

❄ Эки аякъмашнанынъ умумий массасы не къадар?

30°. 10 + 3   35 + 40   47 – 10   5 + 5 + 48   18 – 8 – 3
7 + 32   1 + 93   10 – 7   2 + 8 + 25   46 – 10 + 2

● **31°.** Бир тарладан 26 чувал къартоп джыйып алдылар, экинджисинден исе — 4 чувал эксик. Экинджи тарладан къач чувал къартоп алдылар? Эки тарладан эписи олып къач чувал къартоп алдылар?

32. 100 – 73   7 – 6   1 – 1   53 + 40   2 + 8 – 10
6 + 2   64 + 5   8 – 6   39 – 3   0 + 4 + 6

33. Лейля, Алим ве Осман 2, 3 ве 5 сайыларынынъ джемисини тапмакъ керек эди. Балаларнынъ эписи джемини догъру тапты.

Лейля	Алим	Осман
2 + 3 + 5 = 10	5 + 3 + 2 = 10	3 + 5 + 2 = 10

Сайыларны эр тюрлю тертипте къошмакъ мумкюн

34. Сайыларны дигер тертипте къошып, джемилерни тешкер.

1 + 9 = 10   1 + 3 + 6 = 10   3 + 6 + 4 = 13

35.

2 + 6	1 + 7	8 + 10	58 – 18 – 0
8 – 2	8 + 2	8 + 0	10 + 80

36. Меселелерни ве оларнынъ чезимини тенъештир.

1) Биринджи ящикте 7 кг армут бар, экинджисинде исе — 3 кг зияде. Экинджи ящикте къач килограмм армут бар?

2) Биринджи ящикте 7 кг армут бар, экинджисинде исе — 3 кг эксик. Экинджи ящикте къач килограмм армут бар?

37.

7 + 3 + 4	6 + 6 + 42	21 – 1 + 8	54 + 23 + 0
9 + 1 + 5	3 + 3 + 70	52 – 2 + 6	78 – 36 – 0

38. Къыскъа языгъа бакъып меселе тертип эт ве оны дефтеринъде чез.

1) Бар эди — 76 м
Кесип алдылар — 24 м
Къалды — ?

2) Бар эди — 30
Кетирдилер — 26
Олды — ?

❄ Экинджисине акис меселе тертип эт.

39*. Копек баласынынъ массасы не къадар?

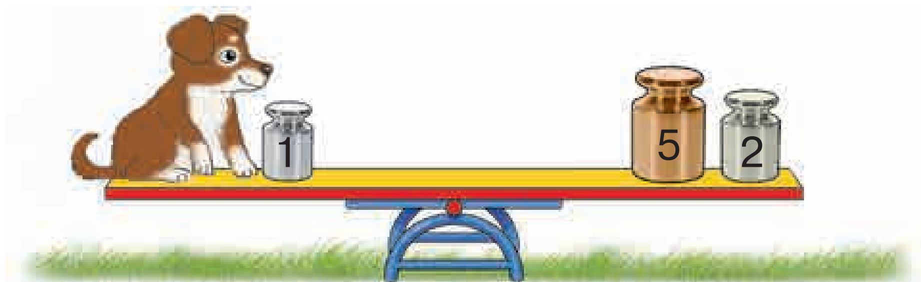

40°. Бари эки кесик сызды. Биринджи кесикнинъ узунлыгъы 9 см, экинджиси исе — 7 см. Кесиклернинъ узунлыгъыны тенъештир. Экинджи кесиктен 3 см узун кесик сыз.

● **41°.** Бабамнынъ афтада 2 бош куню бар. Бабамнынъ афтада къач иш куню бар?

42. Насыл акъчанен 10 капик къайтым бермек мумкюн? Чешит вариантларны бакъ.

43. 5 + 5 – 3 8 – 4 – 4 5 – 5 + 6 10 – 7 + 3

44. Месепелер тертип эт, оларны тенъештир ве чез.

1)

85 грн

5 грн уджуз

2)

30 грн

26 грн паалы

❄ Шарф ичюн насыл дёрт купюранен тёмелек мумкюн?

45. Кемалнынъ бабасы 8 кг къапыста ве 2 кг чюкюндир сатын алды. Бу малюматкъа бакъып не бильмек мумкюн?

46. Меселелерни чез ве тенъештир.

1) Аланда 6 мантар бар эди. Сансар 3 мантар алып кетти. Къач мантар къалды?

2) Аланда мантарлар бар эди. Сансар 6 мантар, сонъ исе даа 3 мантар алып кетти. Сансар эписи олып къач мантар алып кетти?

47.

Сайылар	Тапынъыз
10 ве 4	фаркъны
9 ве 8	фаркъны
10 ве 0	фаркъны

Сайылар	Тапынъыз
10 ве 0	джемини
4 ве 4	джемини
7 ве 6	фаркъны

48. Джемиден къошулыджыны чыкъаргъан сонъ не эльде эттилер?

6 + 2 = 8	8 – 6 = 2	8 – 2 = 6

49. Джемини тапкъан эр бир ифадеден фаркъны тапкъан эки ифаде тертип эт.

7 + 2 = 9 4 + 3 = 7 46 + 23 = 69

50. Нумюнеге бакъып, къошув ве чыкъарувны тешкер.

Н у м ю н е . 47 + 21 = 68, 68 – 21 = 47.

46 + 22 = 68 35 + 43 = 78 12 +75 = 87

Къошув амелини тешкермек ичюн джемиден къошулыджыларнынъ бирини чыкъармакъ керек. Экинджи къошулыджыны эльде этсек, демек чезим догъру олды.

51°. Биринджи куню аювчыкъ 4 терек отуртты, экинджи куню исе — даа 6. Эки куньде аювчыкъ эписи олып къач терек отуртты?

52°. Аювчыкъ эки куньде 10 терек отуртты. Биринджи куню о 4 терек отурткъан эди. Экинджи куню аювчыкъ къач терек отуртты?

52 ве 51 меселелерини ве оларнынъ чезимини теньештир. 51 меселеге нисбетен 52 меселе акъкъында не айтмакъ мумкюн?

53.

60 + 3 + 1	65 – 5 + 4	39 – 3 – 3	86 + 0
63 – 3 – 1	50 + 5 – 4	3 + 70 – 6	100 – 0

54. Ифаделерни язып ал ве оларнынъ къыйметини эсапла.

10 минус 4	4 ве 3 сайыларынынъ джемисини тап
7 плюс 3	9 ве 4 сайыларынынъ фаркъыны тап
3-ке 6 къошунъыз	8-ни 5 эксильт

55. Ифаделерни эсапла. Эксилиджиси 8 олгъанларны язып ал.

8 + 2	10 – 2	8 – 5	9 – 8	8 – 4
8 – 2	10 – 8	8 – 0	1 + 8	6 + 2

56*. Сол тарафтаки ресимде 4 учькошелик, онъ тарафтаки ресимде исе — 5 дёрткошелик тап.

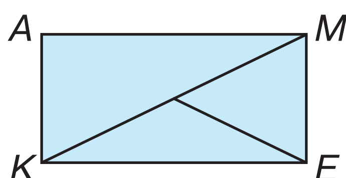

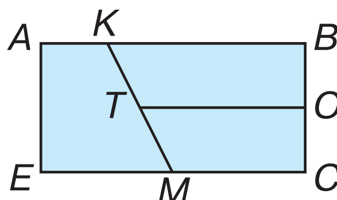

57. Уйлелик ашамагъа 9 адам отурды. Софрагъа 6 къашыкъ ве 8 сенек къойдылар. Софрагъа даа не къадар къашыкъ ве не къадар сенек къоймакъ керек?

58. 7 + 3 + 42 6 + 4 + 37 14 – 4 – 7 48 – 7 – 1

59. Ресимге бакъып, ичинде «Къач зияде?», «Эписи олып къач...?» суаллери олгъан меселелер тертип эт ве чез.

60*. Эписи олып къач бир къыйметли сайы бар? Эписи олып къач эки къыйметли сайы бар? Эписи бир къыйметли сайыларны язмакъ ичюн къач чешит ракъам керек? Эписи эки къыйметли сайыларны язмакъ ичюн къач чешит ракъам керек?

61°. *AO* кесигинден 1 см къыскъа кесик сыз.

62°. 8 + 2 – 1   10 – 5 + 1   15 – 1 – 1   3 + 7 + 3

36 + 42   40 + 5 + 1   55 – 1 – 1   33 – 3 + 7

63. Сайыларны разрядлы къошулыджыларнынъ джемиси шеклинде яз.

48 = 40 + 8   15 = □ + □   17 = □ + □   93 = □ + □

64. 1) Эки къыйметли сайыларнынъ къошув ве чыкъарув усулларыны дикъкъатнен бакъ.

32 + 15 = 47

30 + 10 = 40   32 + 10 = 42
2 + 5 = 7   42 + 5 = 47
40 + 7 = 47

86 – 25 = 61

80 – 20 = 60   86 – 20 = 66
6 – 5 = 1   66 – 5 = 61
60 + 1 = 61

2) Эсапламанынъ чешит усулларыны анълат.

35 + 13   77 – 16   42 + 27   69 – 17

65. 11 – 4 фаркъыны джедвель шкаласында тап.

66. Эсапла. 9 къыйметли олгъан ифадени язып ал.

10 – 1   6 + 3   9 – 7   4 + 5 – 8

19 – 10   29 – 10   0 + 9   47 – 40 + 2

67. Ифаденинъ къыйметини ве сайыны (агъзавий) тенъештир.

10 – 2 ве 7	8 + 2 ве 9	9 – 2 ве 10
6 – 5 ве 4	2 + 7 ве 8	6 – 4 ве 1

68. Лентадан 10 см кесип алдылар, сонъ исе — даа 8 см. Эписи олып къач сантимерт лента кесип алдылар?

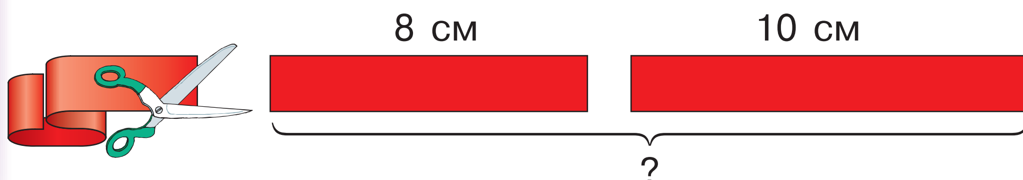

69*. Онлукъларнынъ микъдары бирликлернинъ микъдарындан 4 эксик олгъан эки къыйметли сайыларнынъ эписини яз.

70°. Эки банкада 5 л шыра бар. Биринджи банкада 2 л шыра бар. Экинджи банкада къач литр шыра бар?

❄ Акис меселе тертип эт.

● **71°.** Меселелерни чез ве тенъештир.

1) Къызчыкънынъ 5 дефтери бар эди. О даа 2 дефтер сатын алды. Къызчыкънынъ къач дефтери олды?

2) Къызчыкънынъ 5 темиз дефтери бар эди. 2 дефтерни о, язып толдурды. Къызчыкънынъ къач темиз дефтери къалды?

72.

19 + 1	10 + 7	13 – 10	20 – 1	8 – 1
39 – 9	73 – 3	2 + 60	90 + 10	98 – 1

73. Ресимлерни бакъ ве суаллерге джевап бер.

1) Къопкъада ве банкада къач литр сув бар? Я банкада ве къазанда? Я эки чайникте ве бир мешребеде?

2) Банкада олгъан сувгъа нисбетен къопкъада къач литр сув зияде? Эки мешребеде олгъан сувгъа нисбетен банкада къач литр сув зияде?

74. «Башындан сувда къач тимсах бар эди?» суали олгъан агъзавий меселе тертип эт. Чезимини яз.

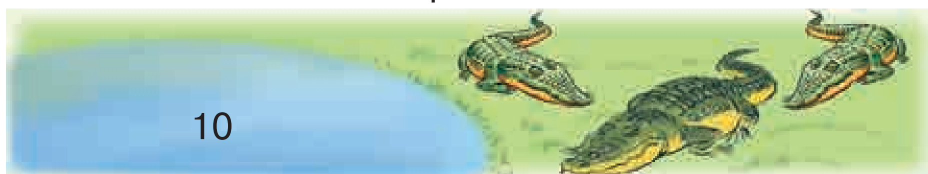

75. Биринджи къутуда 10 кг ягъ бар, экинджисинде исе — 6 кг эксик. Экинджи къутуда къач килограмм ягъ бар?

❄ Шартында *эксик* сёзюни *зияде* сёзюнен денъиштирип, меселени чез.

76. Афта куньлерини айт. Бир сутка насыл къысымлардан ибарет? Бир суткада къач саат ола?

77. Анълатманы окъу. Вазифени эда эт.

Йыл — Ернинъ Кунеш этрафында арекетинен багълы эсас вакъыт ольчюси бирлеми. Бир йылны **12 айгъа** болелер. Йыл мевсимлери: *къыш, баарь, яз* ве *кузь.*

Къыш айлары — *декабрь, январь*, *февраль*; баарь айлары — *март, апрель, майыс*; яз айлары — *июнь, июль, август*; кузь айлары — *сентябрь, октябрь, ноябрь*.

Айларнынъ эписини къайтарып айт. Эр айда къач сутка олгъаныны такъвимге бакъып айт.

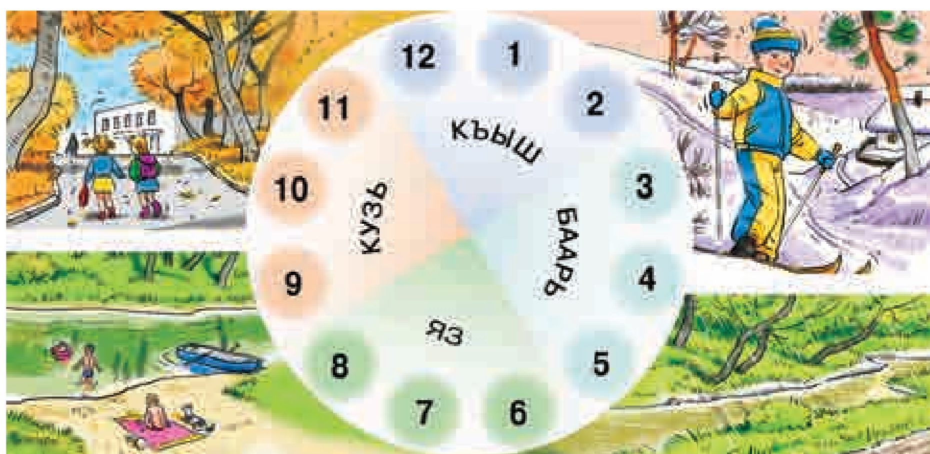

78*. Онлукълары ве бирликлери тенъ микъдарда олгъан эки къыйметли сайыларнынъ эписини яз.

79°.

16 – 6	0 + 5	17 – 1	10 – 0	6 + 1
56 – 6	80 + 5	97 + 1	100 + 0	76 + 1

● **80°.** Коллекцияда 8 пластик брелок ве 5 маден брелок бар. Маден брелоклар къач эксик?

Къошумча мешгъулиетлер

1. Сайы шавлесини сыз (бирлем этип 1 см-ни ал) ве онынъ устюнде:

1) энъ кичик бир къыйметли сайыны;
2) энъ буюк бир къыйметли сайыны;
3) 4 сайысындан 3 зияде олгъан сайыны;
4) энъ кичик эки къыйметли сайыны бельгиле.

2. Эр сырада тюшюрильген сайыны айт.

5	10	15	20	☐	30	35
12	14	16	☐	20	22	24
23	26	29	☐	35	38	☐

3. Бирликлернинъ микъдары онлукълардан 6 зияде олгъан эки къыйметли сайыларнынъ эписини яз. Бирликлернинъ сайысы онлукълардан 8 зияде олгъан къач эки къыйметли сайы бар? Бирликлернинъ сайысы онлукълардан 9 зияде ола билеми? Онлукъларынынъ микъдары бирликлернинъ микъдарындан 9 зияде олгъан сайы бармы?

4.

4 м = 40 дм	75 см = 7 дм 5 см
5 м 3 дм = ☐ дм	86 дм = ☐ м ☐ дм
4 дм 2 см = ☐ см	52 см = ☐ дм ☐ см

5. Эр бир саат саат къачны косьтере?

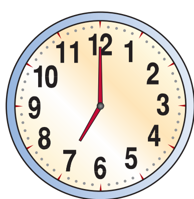

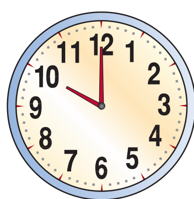

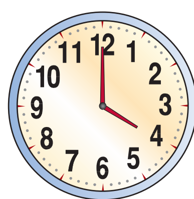

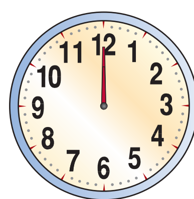

6. Эр бир сырада арткъач сайыны тап.

20	30	50	70	90	100
22	44	58	77	88	99
41	43	45	46	49	51

КЪОШУВ ВЕ ЧЫКЪАРУВ ТАБЛИЦАЛАРЫ. ЭКИ АМЕЛЛИ МЕСЕЛЕЛЕР. КЪАВУСЛАРЫ ОЛГЪАН ИФАДЕЛЕР

САЙЫЛАРНЫНЪ КЪОШУВ ВЕ ЧЫКЪАРУВ ТАБЛИЦАЛАРЫ

81. 10 = 8 + □ 10 = 6 + □ 10 = 7 + □ 10 = 9 + □

15 – □ = 10 18 – □ = 10 11 – □ = 10 12 – □ = 10

82. Разрядтан кечип, сайыларнынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Чезим нетиджелерини таблицагъа бакъып тешкер. Оларны акъылдан айт.

1		2	= 3	3		2	= 1
2		2	= 4	4		2	= 2
3		2	= 5	5		2	= 3
4		2	= 6	6		2	= 4
5	+	2	= 7	7	–	2	= 5
6		2	= 8	8		2	= 6
7		2	= 9	9		2	= 7
8		2	= 10	10		2	= 8
9	+	2	= 11	11	–	2	= 9

9 + 2 = 11
1 1

11 – 2 = 9
1 1

83. 11 – 2 – 4 14 – 5 + 2 14 – 10 + 6 39 – 30 + 2

9 + 2 – 1 10 – 3 – 7 15 – 5 – 5 45 – 34 – 2

84. Берильген кесиктен 2 см узун кесик сыз.

85. Талебе къалемдангъа 4 къарандаш къойды. Олар 10 дане олды. Башындан къалемданда къач къарандаш бар эди?

❄ Акис меселе тертип эт ве чез.

86. Дёрткошеликлер насыл этип эки кесикнен болюнгенини дикъкъатнен бакъ. Насыл шекиллер мейдангъа кельди?

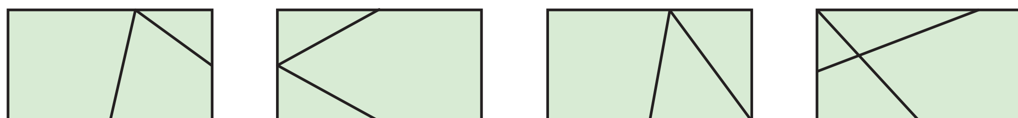

❄ Дигер шекиллер эльде этмек ичюн дёрткошеликлерде даа насыл 2 кесик сызмакъ мумкюн?

87*. Ненинъ массасы зияде: къазнынъмы, папийнинъми? Ненинъ массасы эксик? Къач килограмм эксик?

88°. Къыскъа языларгъа бакъып меселелер тертип эт. Чезимлерини яз.

1) Бар эди — 11
Учып кеттилер — 2
Къалды — ?

2) Бар эди — 9
Багъышладылар — 2
Олды — ?

● **89°.** Мектепке башта 9 компьютер кетирдилер, сонъ исе — даа 2 дане. Эписи олып къач компьютер кетирдилер?

90. Меметнинъ 5-ер кап. къыймети олгъан эки маден акъчасы ве 2 кап. къыймети олгъан бир маден акъчасы бар. Меметнинъ не къадар акъчасы бар?

91. 1) Сыныкъ сызыкъ къач кесиктен ибарет?

2) Кесиклернинъ узунлыгъыны ольче. Энъ узун ве энъ къыскъа кесиклерни тенъештир.

92. Онлукътан кечип, сайыларнынъ къошулгъаны ве чыкъарылгъаныны языларгъа бакъып анълат. Эсап нетиджесини тешкер. Таблицаларны акъылдан айт.

1		3	= 4	4		3	= 1
2		3	= 5	5		3	= 2
3		3	= 6	6		3	= 3
4		3	= 7	7		3	= 4
5	+	3	= 8	8	–	3	= 5
6		3	= 9	9		3	= 6
7		3	= 10	10		3	= 7
8		3	= 11	11		3	= 8
9	+	3	= 12	12	–	3	= 9

9 + 3 = 12

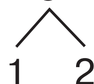

12 – 3 = 9

93. 12 – 3 + 1 10 – 1 + 2 11 – 3 – 5 4 + 5 + 3
11 – 2 – 7 10 + 5 + 1 18 + 1 + 1 11 – 2 + 3

94. Огълан балада 9 кап., къыз баллада исе — 3 кап. зияде. Къыз баланынъ не къадар акъчасы бар?

❄ *Зияде* сёзюни *эксик* сёзюнен денъиштир. Чезимде не денъишир? Не ичюн?

95. Меселелер тертип эт. Чезимлерни яз.

Къач л эксик?

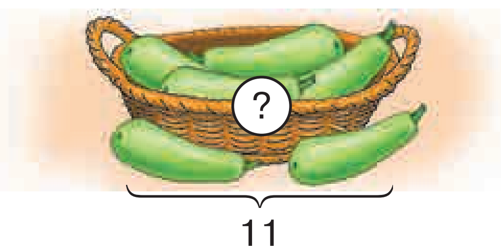

96*. Амель ишаретлеринен багълап, 5 сайысыны 7 тенъ сайынен яз.

97°. Бир тюптен 11 стакан емиш джыйдылар, экинджи тюптен исе — 3 стакан эксик. Экинджи тюптен къач стакан емиш джыйдылар? Эписи олып къач стакан емиш джыйдылар?

98°. Ифаделер тертип эт. Оларны яз ве эсапла.

Сайылар	Тапынъыз
10 ве 2	джемисини
11 ве 3	фаркъыны
12 ве 3	фаркъыны

Сайылар	Тапынъыз
11 ве 2	фаркъыны
9 ве 2	джемисини
20 ве 1	фаркъыны

99. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, сайыларнынъ къошулгъаны ве чыкъарылгъаныны анълат. 4 сайысынынъ къошув ве чыкъарылувыны тешкер. Оларны акъылдан айт.

1		4	= 5	5		4	= 1
2		4	= 6	6		4	= 2
3		4	= 7	7		4	= 3
4		4	= 8	8		4	= 4
5	+	4	= 9	9	–	4	= 5
6		4	= 10	10		4	= 6
7		4	= 11	11		4	= 7
8		4	= 12	12		4	= 8
9	+	4	= 13	13	–	4	= 9

8 + 4 = 12

2 2

12 – 4 = 8

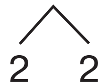

2 2

100. 13 – 3 7 + 4 56 – 42 – 4 44 – 31 – 3

11 – 4 8 + 4 47 – 36 – 1 9 + 3 – 4

❄ Биринджи диречикнинъ биринджи ифадесине бакъып чешит меселелер тертип эт.

101. Меселени текмилле ве оны чез.

Клумбада 12 чечек бар эди. Гульдесте ичюн □ чечек кесип алдылар. Къач чечек къалды?

Бар эди 12	Кесип алдылар □	Къалды ?

❄ Къалгъанындан къач чечек ... кестилер?

102. 9 + 2 = 11, 7 + 4 = 11 ве 8 + 3 = 11 мусавийликлернинъ эр биринден къошулыджыларнынъ бирини тапмакъ керек олгъан бирер ифаде тертип эт ве эсапла.

103. Меселелерни чез ве оларны тенъештир.

1) Велядиенинъ 8 къырмызы ве 4 ешиль лентасы бар. Велядиенинъ эписи олып къач ренкли лентасы бар?

2) Велядиенинъ 12 лентасы бар эди. 4 лентасыны о, Эсмагъа багъышлады. Велядиенинъ къач лентасы къалды?

104. Сыныкъ сызыкънынъ узунлыгъы 12 см олгъаныны тешкер.

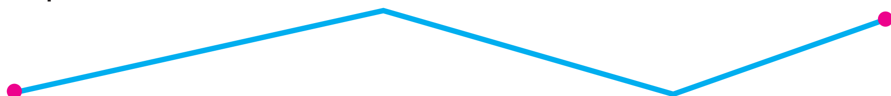

❄ Сыныкънынъ энъ кичик ве энъ буюк кесиклерининъ узунлыгъыны тенъештир.

105. Къабакънынъ массасы не къадар? Шекернинъ массасы не къадар?

106*. Къанунийликни тап ве сыраларны девам эт.

1) 1, 3, 5, ... 2) 1, 4, 7, ...

107°. Эсапла. 9 къыймети олгъан ифаделерни язып ал.

13 – 4	11 – 2	9 + 3 – 4	8 + 4 – 3
12 – 3	11 – 3	7 + 4 – 2	10 – 3 + 4

108°. 11 – 4 8 + 4 3 + 5 + 3 12 – 2 – 8

109. Сайылар, буюкликлер, геометрик шекиллерни математикада **латин арифлеринен** бельгилейлер. Зиядедже къулланылгъан арифлернинъ адларыны окъу.

Басма арифлер	Арифнинъ ады	Эльнен язылгъан
A a	а	*Aa*
B b	бэ	*Bb*
C c	цэ	*Cc*
D d	дэ	*Dd*
E e	е	*Ee*
F f	эф	*Ff*
I i	и	*Ii*
K k	ка	*Kk*
L l	эль	*Ll*

Басма арифлер	Арифнинъ ады	Эльнен язылгъан
M m	эм	*Mm*
N n	эн	*Nn*
O o	о	*Oo*
P p	пэ	*Pp*
S s	эс	*Ss*
T t	тэ	*Tt*
X x	икс	*Xx*
Y y	игрек	*Yy*
Z z	зет	*Zz*

110. Ресимдеки нокъталарны латин элифбесининъ балабан арифлеринен бельгилейлер. Догъру сызыкънынъ юкъарысында, ашагъысында олгъан нокъталарнынъ адыны айт.

111.

(– 2)

10	
11	
9	

(+ 4)

6	
7	
10	

(+ 3) (– 4)

10		
8		
7		

(+ 4) (– 3)

9		
3		
8		

112.

8 + 1
8 + 2
8 + 3
8 + 4

Ифаделерни дикъкъатнен бакъ. Къошулыджыларнынъ къайсы бири денъишмей? Къайсы бири денъише? Экинджи къошулыджыны a арфинен бельгилейик. $8 + a$ ифадесини тертип этейик.

$a = 1$ олса, о вакъытта $8 + a = 8 + 1 = 9$ олур.

$a = 3$, $a = 4$, $a = 2$ олгъан алда, $8 + a$ джемисини тап.

113. $a = 2$, $a = 3$, $a = 4$ олгъан алда, $9 + a$ джемисини тап.

114. $a = 12$, $a = 13$ олгъан алда, $a - 4$ джемисини тап.

115. Меселелерни чез ве тенъештир.

1) Канистрада 13 кг боя бар. Бояны сарф эткен сонъ, о, 4 кг эксильди. Къач килограмм боя къалды?

2) Бириндже канистрада 13 кг боя бар, экинджисинде — 4 кг эксик. Экинджи канистрада къач килограмм боя бар?

3) Бириндже канистрада 13 кг боя бар. Бу, экинджи канистрада олгъанындан 4 кг зияде. Экинджи канистрада къач килограмм боя бар?

4) Бириндже канистрада 13 кг боя бар, экинджисинде исе 4 кг. Бириндже канистрада экинджисине коре не къадар зияде боя бар?

116*. Янатнынъ ве тильки баласынынъ массасы 8 кг. Янатнынъ массасы 5 кг. Янатнынъ массасы тильки баласынынъ массасына коре къач килограмм зияде?

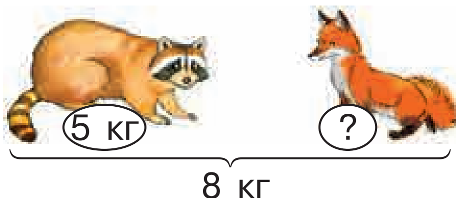

117°. Алининъ анасы 3 кг къартоп, 2 кг хавуч, о къадар да согъан ве 1 кг чюкюндир сатын алды. Али эвге 3 кг зарзават алып кетти. Али къайсы зарзаватны эвге алып кете бильди?

● **118°.** 12 + 0 12 – 4 12 – 3 9 + 3 12 – 0

119. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, 5 сайысынынъ насыл къошулгъаны ве насыл чыкъарылгъаныны анълат.

1		5	= 6	6		5	= 1
2		5	= 7	7		5	= 2
3		5	= 8	8		5	= 3
4		5	= 9	9		5	= 4
5	+	5	= 10	10	–	5	= 5
6		5	= 11	11		5	= 6
7		5	= 12	12		5	= 7
8		5	= 13	13		5	= 8
9	+	5	= 14	14	–	5	= 9

7 + 5 = 12

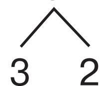

13 – 5 = 8

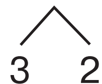

120. 6 + 5 – 4 14 – 5 – 4 11 – 5 – 6 15 – 5 – 3
12 – 4 + 5 12 – 5 + 4 13 – 4 + 5 13 – 5 + 3

121. Тыртырнынъ юрьген ёлунынъ узунлыгъыны тап.

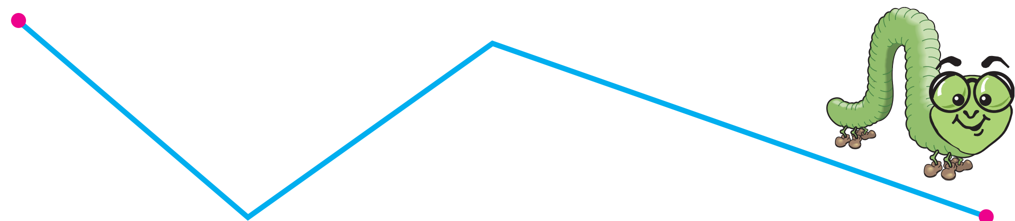

❄ 2 см ве 3 см узунлыгъында кесиклерден сынықъ сызыкъ сыз.

122.

a	0	1	5	8	9	2	7	3	6	4
$a + 5$										

123. Эмине 7 эмен япрагъы къурутты, къашыкъ агъач япракъларыны исе — 2 эксик.

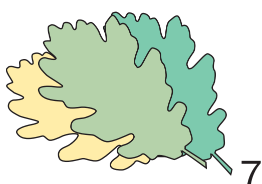

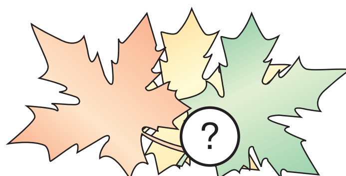

1) Эмине къач къашыкъ агъач япрагъы къурутты?
2) Бу къыз эписи олып къач япракъ къурутты?

Башта биринджи суальге джевап бер, сонъ — экинджисине.

124. *AB* кесигинден 5 см къыскъаджа *KL* кесиги сыз.

125. Биринджи сайы 7, экинджиси исе — 4 эксик. Экинджи сайыны тап, сонъ — бу сайыларнынъ джемисини тап.

126*. 3 л ве 5 л алгъан банкаларнен насыл этип 1 л сув алып къоймакъ мумкюн?

127°. Чыкъарылыджысы 5 олгъан ифадени эсапла. Яз.

15 – 5	5 + 5	1 + 4	9 – 4	13 – 5
11 – 5	14 – 5	0 + 5	12 – 5	5 + 9

● **128°.** Селимнинъ анасы онъа 7 къайсы, 4 эрик ве 1 къанфет берди. Анасы баласына эписи олып не къадар мейва берди?

129. Банкагъа 12 стакан сют тёкип къоймагъа мумкюн. Эр бир банкагъа даа къач стакан сют къоймагъа мумкюн?

130. Джедвельнинъ шкаласына бакъып мусавийликлер тертип эт ве чез.

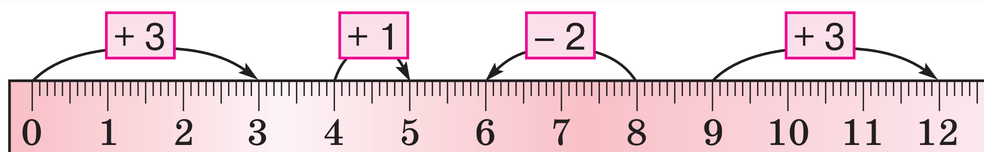

Н у м ю н е . 0 + 3 = 3.

131. Кемал кузьде 3 терекнинъ этрафыны къазды, онынъ бабасы — 10 терек, къартбабасы — 6 терек. Къартбабасына коре Кемал къач терек этрафыны эксик къазды? Къартбабагъа коре Кемалнынъ бабасы къач терек этрафыны зияде къазды?

132. Суаль къой ве меселени чез. Огълан бала тургъан еринден узунлыгъына 12 дм сычрады, къыз бала исе — 3 дм эксик месафеге сычрады. Насыл месафеге ...?

133*. Велининъ 2 дёрткошелиги бар эди. Эр бир дёрткошеликни о, 4 учькошелик этип кести. Къач учькошелик олды? Ресимни дефтеринъде яп.

134. Ифаделерни эсапла ве, арифлерни джевапларнынъ янына осип барув тертибинде къойып, сёзни окъу.

11 – 3 + 2 | Н   8 – 6 + 7 | А   12 – 3 – 4 | Къ
11 – 4 + 5 | Ф   11 – 2 + 5 | Е   14 – 5 + 10 | Т

135. Насыл шекиллер чокъкошелик дегиль?

136°.

Бар эди	Узип алдылар	Къалды
11		?

137°. 5 + 2 + 5 47 – 35 – 5   0 + 6 + 3   12 – 3 + 5
11 – 3 + 5   69 – 61 + 5   7 + 4 – 5   13 – 5 + 4

138. Разрядтан кечип, 6 сайысынынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Джедвельдеки нетиджелерни тешкер.

1		6	= 7	7		6	= 1
2		6	= 8	8		6	= 2
3		6	= 9	9		6	= 3
4		6	= 10	10		6	= 4
5	+	6	= 11	11	–	6	= 5
6		6	= 12	12		6	= 6
7		6	= 13	13		6	= 7
8		6	= 14	14		6	= 8
9	+	6	= 15	15	–	6	= 9

5 + 6 = 11
чюнки
6 + 5 = 11

7 + 6 = 13

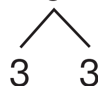

3 3

14 – 6 = 8

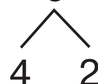

4 2

139. Экинджи къошулыджысы 6 олгъан ифаделерни эсапла.

6 + 4	6 + 6	4 + 6	0 + 6	11 – 5
9 – 6	7 + 6	5 + 6	9 + 6	12 – 6

140. Кесиклернинъ узунлыгъыны тенъештир

A —————————— *B*

K ———————————————— *M*

141. Къапыгъа къайсы топны урып кирсетмек керек?

142. Наджие 5 мантар тапты, битасы — 6, анасы исе — Наджие ве битасы тапкъаны къадар тапты. Анасы къач мантар тапты?

❄ Акис меселе тертип эт.

143. 1) Тешкер.

a	$8 + a$	$11 - a$
4	12	7
6	14	5

2) Эсапла (агъзавий).

a	$9 + a$	$12 - a$
4		
6		

144*. 10 сайысыны бир къач (дёрттен аз олмасын) мусавий ракъамнен ве амель ишаретлеринен яз.

145°. 1) Огълан бала 6 терен ве 13 сай тарелка ювды. Къач эксик...? Меселени текмилле ве чез.

2) 5 + 6 – 4 12 – 6 + 5 49 – 34 – 6 68 – 61 + 6

146°. 13 – 6 + 3 11 – 6 + 5 15 – 6 – 6 7 + 6 – 4
6 + 6 – 5 14 – 6 + 5 11 + 1 – 5 10 – 0 + 1

147. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, 7 сайысынынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Таблицадаки нетиджелерни тешкер. Оларны акъылдан айт.

1		7	= 8	8		7	= 1
2		7	= 9	9		7	= 2
3		7	= 10	10		7	= 3
4		7	= 11	11		7	= 4
5	+	7	= 12	12	–	7	= 5
6		7	= 13	13		7	= 6
7		7	= 14	14		7	= 7
8		7	= 15	15		7	= 8
9	+	7	= 16	16	–	7	= 9

5 + 7 = 12
чюнки
7 + 5 = 12

12 – 7 = 5
чюнки
12 = 5 + 7

8 + 7 = 15
2 5

16 – 7 = 9
6 1

148. 6 + 7 – 4 7 + 7 – 5 14 – 6 – 3 15 – 7 + 3
9 + 6 – 7 8 + 4 – 7 10 + 6 – 7 5 + 7 – 4

149. Схемаларгъа бакъып, меселелер тертип эт ве чез.

1) 13 кг | ? — 6 кг эксик

2) 8 кг | ? — 7 кг зияде

«Къач эксик?» суали олгъан биринджи меселеге акис меселе тертип эт.

150. 1) Биринджи сайы 8, экинджиси 7. Джемисини тап.

2) Эки сайынынъ джемиси 13. Сайыларнынъ бири 7. Экинджи сайы насыл сайыдыр?

151.

13	11	12	14	15	– 6
7					

7	4	5	9	8	+ 7
14					

152*. 2, 4, 6, ...; 3, 6, 9, ... сыраларны девам эт.

153°. Бир ёлакъта къач айлыкъ туруп къалды?

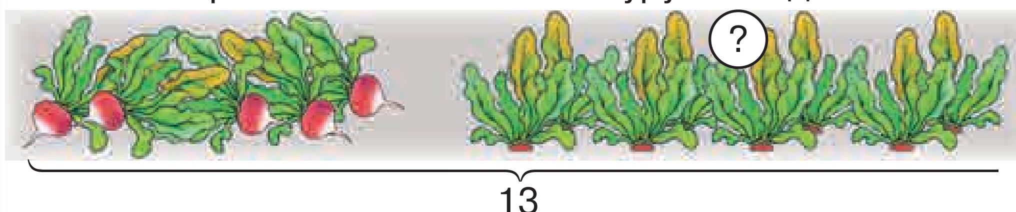

154°. Эсапла. Чыкъарылыджысы 7 олгъан ифаденинъ тюбюни сыз.

12 – 7   11 – 7   7 + 6   7 + 7   13 – 6

17 – 7   14 – 7   15 – 7   8 + 7   16 – 7

155. Геометрик шекиллернинъ адларыны окъу. Меселя: «*AC* кесиги».

A   *B* ——— *C*

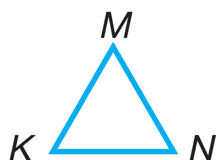

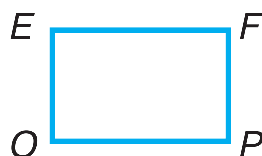

156. Меселелерни чез, оларнынъ озюни ве чезимини тенъештир.

1) Айшенинъ чемберинде 7 чечек бар, Фатманынъ исе — 4 зияде. Фатманынъ чемберинде къач чечек бар?

2) Айшенинъ чемберинде 7 чечек бар. Бу Фатманынъкинден 4 зияде. Фатманынъ чемберинде къач чечек бар?

157. Бириндджи рулондан 8 м токъума кесип алдылар. Бу экинджи рулондан кесип алынгъанындан 4 м эксик. Экинджи рулондан къач метр кесип алдылар?

158.

8 + 7 – 5	58 – 47 – 7	9 + 6 – 5
13 – 7 + 2	49 – 40 + 6	17 – 10 + 6

159*. Учькошелик сыз ве оны эки кесикнен 3 учькошелик этип боль.

160°. Бириндджи командада 9 боксчы бар, экинджисинде исе — 3 зияде. Экинджи командада къач боксчы бар?

❄ *Зияде* сёзюни *эксик* сёзюне деньиштир ве меселени чез.

● **161°.** Бешкошелик сыз ве оны арифлернен бельгиле.

162. Ойле сайылар тап ки, мусавийликлер догъру олсун.

□ – 4 = 6 □ – 5 = 7

163. Меселелерни чез ве тенъештир.

1) Яянынъ 15 грн бар эди. 10 грн-ны о, шырагъа сарф этти. Яянынъ не къадар акъчасы къалды?

2) Яя 10 грн-гъа шыра алды, онынъ 5 грн-сы къалды. Яянынъ не къадар акъчасы бар эди?

❄ Акис меселе тертип эт.

164. 13 ве 6 къыймети олгъан ифаделерни язып ал.

13 – 10	0 + 6	8 + 5	12 – 6	7 + 7
13 – 7	6 + 7	13 – 6	9 + 4	14 – 6

❄ 13 ве 6 къыймети олгъан озь ифаделеринъни тертип эт.

165. Меселе тертип эт ве чез.

Кексни тилим-тилим кестилер	6 тилим ашадылар	3 тилим къалды

Кексни къач тилим этип кестилер?

166*. Языда ери деньиштирильсе къыйметлери деньишмеген эписи эки къыйметли сайыларны яз.

167°. 7 + 6 – 4 15 – 7 + 3 6 + 7 – 5 15 – 7 + 6
11 – 5 + 1 9 + 4 – 7 8 + 5 + 2 8 + 4 – 6

168°. 1) Саба термометр 7 градус сыджакъны, куньдюз исе 13 градус сыджакъны косьтере эди. Куньдюз арарет къач градус котерильди?

2) Саба термометр 7 градус сыджакъны косьтере эди. Уйледе арарет 6 градускъа артты. Уйледе термометр къач градусны косьтере эди?

169. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, 8 сайысынынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Таблицадаки нетиджелерни тешкер. Оларны акъылдан айт.

1		8	= 9	9		8	= 1
2		8	= 10	10		8	= 2
3		8	= 11	11		8	= 3
4		8	= 12	12		8	= 4
5	+	8	= 13	13	—	8	= 5
6		8	= 14	14		8	= 6
7		8	= 15	15		8	= 7
8		8	= 16	16		8	= 8
9	+	8	= 17	17	—	8	= 9

8 + 8 = 16

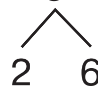

17 – 8 = 9

170. 13 – 8 + 5   16 – 8 + 3   11 – 8 – 3   4 + 8 – 5
15 – 8 – 4   10 – 3 + 8   20 – 0 – 10   6 + 8 – 7

171.

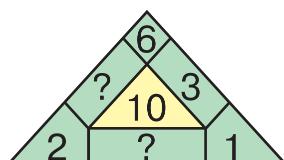

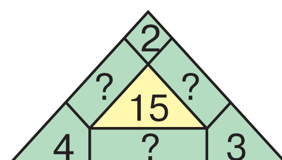

172. Машнадан 6 бидон сют тюшюрдилер, машнада даа 7 бидон къалды. Башындан машнада къач бидон сют бар эди? Къалгъанына нисбетен машнадан не къадар эксик бидон тюшюрдилер?

173. Эр бир сыныкъ бугъумнынъ узунлыгъыны тап.

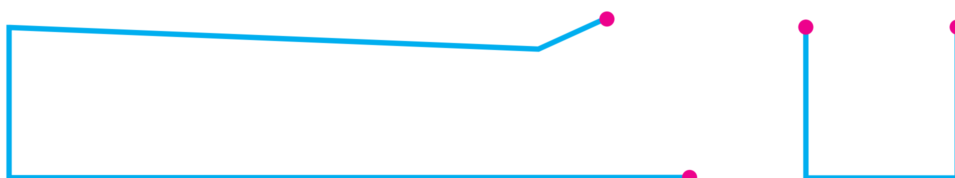

174*. Меселени ойле этип текмилле, джевапларындаки сайылар бир олсун.

1) Осман сыныф китапханесине ☐ китап, Инает исе — ☐ китап кетирди. Османнен Инает китапханегe эписи олып къач китап кетирди?

2) Османнынъ ☐ китабы бар. О сыныф китапханесине ☐ китап кетирди. Османнынъ къач китабы къалды?

175. Меселелер тертип эт ве чез.

1)

?

❄ 12 сайысыны тапмакъ керек олгъан акис меселе тертип эт.

2)

Къач ... эксик? 6

176°. Эсапла. Чыкъарылыджысы 8 олгъан ифадени язып ал.

8 – 8 18 – 8 8 + 7 16 – 8 0 + 8

● **177°.** Яз татиллеринде Вели мектеп лагеринде 4 афта олды, къартанасында исе — 2 афта эксик. Вели къартанасында къач афта олды? Вели къартанасында къач кунь олды?

ЭКИ АМЕЛЛИ МЕСЕЛЕЛЕР

178. Мектеп янында 2 чам тереги, 3 алма тереги, 5 нарат, 4 къашыкъ агъачы ве армут тереги бар. Мектеп янында къач мейва бермеген терек осе?

179. Бир тюптен 5 помидор алдылар, экинджисинден исе — 4. 6 помидорны ашадылар. Къач помидор къалды?

Алдылар	Ашадылар	Къалды
5 п. 4 п.	6 п.	?

Талебе чезимни бойле язды:

$$9 - 6 = 3 \text{ (п.)}$$

Оджасы, джевабы догъру олгъаныны айтты, лякин меселенинъ шартында 9 сайысы ёкъ олгъаныны къайд этти. Талебе, бираз тюшюнип, меселенинъ чезимини эки амельнен язды:

1) $5 + 4 = 9$ (п.)
2) $9 - 6 = 3$ (п.)

Биринджи амельде не бильдик; экинджисинде не бильдик?

180. Тарелкада 6 сары ве 4 къырмызы алма бар эди. 7 алманы ашадылар. Тарелкада къач алма къалды?

Чезим планы:

1) Тарелкада эписи олып къач алма бар эди?
2) Тарелкада къач алма къалды?

181. 8 + 8 + 1 13 – 8 – 5 9 + 8 – 10 11 – 8 – 0
7 + 7 – 1 12 – 7 – 5 8 + 3 – 5 16 – 7 + 6

182. 5 сайысына 2 къоштылар, сонъ исе — даа 6. 5 сайысы не къадар артты?

❄ 5 эльде этмек ичюн 5 сайысына насыл сайыларнынъ фаркъыны къошмакъ керек?

183. Мелек белли олмагъан сайыны язды. Онъа 8 къошсакъ, 10 эльде этермиз. Мелек насыл сайыны язды?

?	+	8	=	10

184*. Догъру сызыкъ сыз ве онынъ устюнде *А, Б* ве *С* нокъталарыны бельгиле. *АВ* = 3 см, *ВС* = 2 см олсун. (Догъру сызыкъ устюндеки нокъталарнынъ 4 тюрлю ерлешмесини бакъ).

185°. 1) $a = 8$, $a = 5$, $a = 7$ олгъан алда, 14 — a фаркъыны тап.

2) 45 – 30 – 8 78 – 73 + 8 7 + 8 + 24
9 + 8 + 22 34 – 22 – 8 14 – 8 + 53

● **186°.** Меселени тертип эт ве чез.

Бар эди	Сарф эттилер	Къалды
?	8 грн	9 грн

❄ Акис меселе тертип этип, джевапны тешкер.

187. Языларгъа бакъып, разрядтан кечип, 9 сайысынынынъ къошув ве чыкъарув усулларыны анълат. Таблицадаки нетиджелерни тешкер. Оларны акъылдан айт.

1		9	= 10	10		9	= 1
2		9	= 11	11		9	= 2
3		9	= 12	12		9	= 3
4		9	= 13	13		9	= 4
5	+	9	= 14	14	–	9	= 5
6		9	= 15	15		9	= 6
7		9	= 16	16		9	= 7
8		9	= 17	17		9	= 8
9	+	9	= 18	18	–	9	= 9

7 + 9 = 16
чюнки
9 + 7 = 16

12 – 9 = 3
чюнки
12 = 9 + 3

9 + 9 = 18
1 8
17 – 9 = 8
7 2

188. Сыныкъ сызыкъ, узунлыгъы 3 см, 5 см ве 9 см олгъан бугъумлардан ибарет. Сыныкъ сызыкънынъ узунлыгъы не къадар?

189. 2 + 9 – 7 16 – 8 + 5 14 – 9 + 6 8 + 8 – 9
13 – 9 + 8 9 + 9 – 8 15 – 8 – 6 9 – 9 + 5

190. **Чокъкошеликнинъ тарафлары узунлыгъынынъ джемиси — бу, чокъкошеликнинъ *периметридир*.**

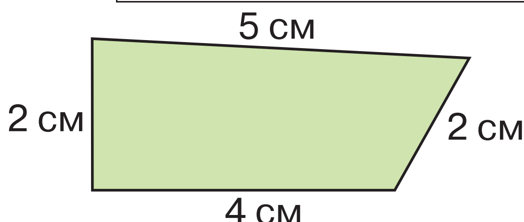

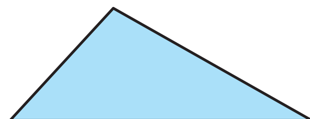

2 + 5 + 2 + 4 = 13 (см)

Д ж е в а п : 13 см.

Дёрткошеликнинъ периметрини догъру таптыкъмы, тешкер. Учькошеликнинъ периметрини тап.

191. Меселелерни тенъештир ве чез.

1) Ансамбльде 11 къыз бала бар, огълан бала исе — 4 эксик. Ансамбльде эписи олып къач бала бар?

2) Ансамбльде 18 бала бар. Олардан 11-и къыз бала. Къыз балаларгъа коре огълан балалар не къадар эксик?

192*. 3 чокъкошеликни ойле яп, эр бир сонъ кельген шекильнинъ тарафлары микъдары 1-ге артсын.

193. Ойле сайылар сайлап ал, мусавийликлер догъру олсун.

4 + 9 = □ + 6	8 + □ = 16 + 1	3 + □ = 6 + 6
15 – 9 = □ – 6	9 + 9 = □ + 10	8 + 6 = □ + 7

194°.

15 – 7	14 – 9	3 + 8	6 + 6	5 + 8
12 – 9	9 + 6	8 + 6	13 – 7	11 – 2

195°. Керим бабасынен 8 алма фиданы отуртты. Бу, армуткъа коре, 3 зияде. Олар къач армут фиданы сачты?

196.

6 + 9 – 8	16 – 9 + 6	5 + 9 – 6	17 – 9 + 4
14 – 9 + 7	8 + 9 – 10	9 + 5 – 6	15 – 9 – 4

197. Эмек дерсине 7 япракъ ешиль кягъыт ве 5 япракъ сары кягъыт кетирдилер. Аппликациягъа 4 япракъ сарф эттилер. Къач япракъ къалды?

Бар эди	Сарф эттилер	Къалды
7 е. ве 5 с. я.	4 я.	?

Чезим:

1) 7 + 5 = 12 (я.) 2) 12 – 4 = 8 (я.)

Джевап: 8 япракъ.

Меселени дигер усулнен чез.

198.

1) 8 – 2 + 7	10 + 5 – 9	14 – 7 + 2	15 – 7 + 3
2) 9 – 4 + 7	13 – 4 + 5	12 – 9 + 8	10 + 7 – 9

199. Учькошеликнинъ периметри 12 см. Эки тарафынынъ узунлыгъы 5 см ве 4 см. Учюнджи тарафынынъ узунлыгъыны тап.

200*. Эписи бир олгъан 4 дёрткошелик яп ве эр биринде бир кесик сыз да, бойле шекиллер олсун:

1) эки учькошелик;
2) учькошелик ве дёрткошелик;
3) эки дёрткошелик;
4) учькошелик ве бешкошелик.

201°. Чильтер ичинде 12 кг къартоп бар эди. Сабалыкъ аш ичюн 2 кг къартоп, уйлелик аш ичюн 3 кг сарф эттилер. Чильтерде къач килограмм къартоп къалды?

Ч е з и м   п л а н ы:

1) Сабалыкъ ве уйлелик аш азырламакъ ичюн къач килограмм къартоп кетти?

2) Чильтерде къач килограмм къартоп къалды?

202°. 13 – 7   12 – 5   7 + 4 – 5   12 – 6 + 7

203.

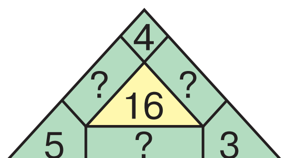

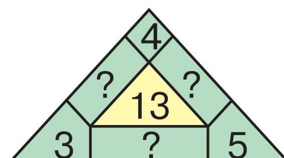

204. Меселе тертип эт ве оны агъзавий чез.

Бар эди	Сарф эттилер	Къалды
10 м	2 м ве 1 м	?

205. Нумюнеге бакъып, 13, 15, 16, 18 сайыларыны эки къошулыджыгъа боль, къошулыджыларнынъ бири 9 олсун.

Н у м ю н е . 14 = 9 + 5.

206. Кезинтиге 7 къыз бала чыкъты, огълан бала исе — 3 эксик. Эписи олып кезинтиге къач бала чыкъты?

207. Сайыларны къошув ве чыкъарув таблицасына дикъкъатнен бакъ. Джеми ве фаркъны насыл этип тапмакъ мумкюнлигини анълат.

+	+1	+2	+3	+4	+5	+6	+7	+8	+9
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
–	–1	–2	–3	–4	–5	–6	–7	–8	–9

6 + 7 = 13   14 – 6 = 8

❄ Таблицада 7 + 9 джемиси ве 15 – 6 фаркъыны тап.

208*. MN = 6 см ве KO = 4 см кесиклерини ойле сыз, оларнынъ умумий къысмы AB кесиги олсун. Чешит вариантларны яп.

209°. Меметнинъ 12 наклейкасы бар эди. Оларны о, конвертлер ичине къойып чыкъты: бирине 4, дигерине 3. Конвертлерге къоймагъа даа къач наклейка къалды?

Чезим планы:

1) Мемет энди къач наклейка къойып чыкъты?
2) Къойып чыкъмакъ ичюн даа къач наклейка къалды?

● **210°.** 1) 12-гедже текмилле. 2) 7 арттыр.

12	1				
	11	10	9	7	6

3	8	9	6	7	0
10					

211. Ифаделернинъ эр чифтинден энъ эксик къыйметлисини язып чыкъар: 17 – 9 ве 12 – 3; 16 – 7 ве 12 – 9; 3 + 9 ве 4 + 8; 9 + 4 ве 9 + 7.

212. Учькошеликлернинъ периметрини тап.

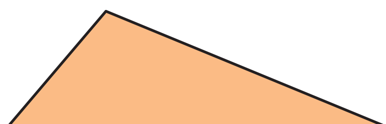

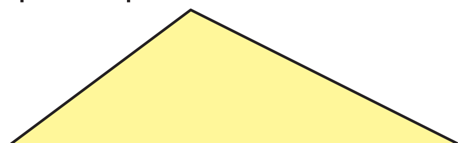

❄ Насыл учькошеликнинъ периметри зияде ве не къадар?

213. Юсуфнынъ 8 козенекли ве 7 ёлакълы дефтери бар эди. Ёлакълы дефтерлернинъ 5-ини о, достуна берди. Юсуфнынъ къач дефтери къалды? Меселени эки усулнен чез.

1-инджи у с у л:

1) Юсуфнынъ эписи олып къач дефтери бар эди?
2) Юсуфта къач дефтер къалды?

2-нджи у с у л:

1) Къач ёлакълы дефтер къалды?
2) Юсуфта эписи олып къач дефтер къалды?

214. Аэродромда 12 учакъ бар эди. Башта 2 учакъ авагъа котерильди, сонъ исе даа 3. Аэродромда къач учакъ къалды?

Бар эди 12	

Чезимни чешит усулларнен анълат.

1-инджи у с у л:
1) 2 + 3 = 5 (у.)
2) 12 – 5 = 7 (у.)

2-нджи у с у л:
1) 12 – 2 = 10 (у.)
2) 10 – 3 = 7 (у.)

215*. Эр бир сырада «арткъач» сайыны тап.

100, 90, 80, 70, 50, 20
31, 32, 35, 73, 39
44, 55, 35, 66, 22

216°.

7 + 9	4 + 8 – 9	16 – 9	5 + 9 – 6
13 – 8	13 – 4 + 9	13 – 7	12 – 5 + 8

217°. Чильтерде 12 кг согъан бар эди. Бириндджи куню 4 кг согъан саттылар, экинджи куню исе — 5 кг. Чильтерде къач килограмм согъан къалды?

Меселени эки усулнен чез.

218. 1)

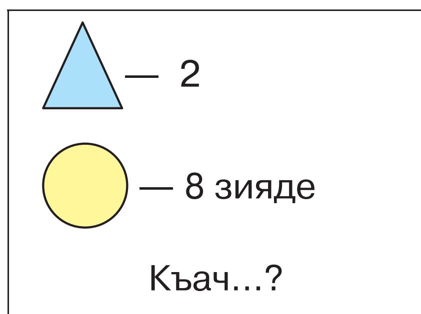

2)

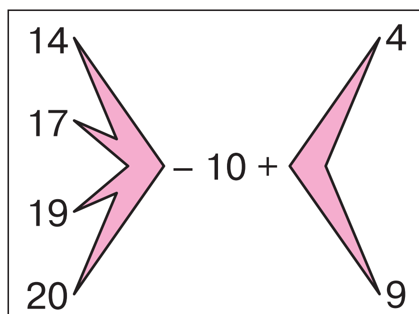

КЪАВУСЛЫ ИФАДЕЛЕР

219. Вазифени агъзавий эда эт.

1) 5 ве 2 сайыларынынъ джемисини тап. Оны 10 сайысындан чыкъар.

2) 8 сайысына 9 ве 3 сайыларынынъ фаркъыны къош.

Сайыларнынъ джемиси я да фаркъыны къошмакъ я да чыкъармакъ керек олса, оны къавуслар ичине язалар.

10 – (5 + 2) 8 + (9 – 3)

220. Рулонда 15 м токъума бар эди. Бириндджи муштери 5 м токъума алды, экинджиси исе — 3 м. Рулонда къач метр токъума къалды?

Рулонда къач метр токъума кългъаныны бильмек ичюн сатыджы бойле япты: эписи олып къач метр токъума сатылгъаныны эсап этип тапты, сонъ исе бу сайыны 15-тен чыкъарды.

$$15 - (5 + 3) = 7 \text{ (м)}$$

Къавуслар, башта джемини, сонъ чыкъарув амелини япмакъ керек олгъаныны анълата.

Къавуслы ифаделерде башта къавуслар ичинде язылгъан сайыларнен амеллер япалар.

221. Окъу, яз ве эсапла.

12 сайысындан 7 ве 2 сайыларынынъ джемисини чыкъар.

❄ 8 сайысына 13 ве 6 сайыларынынъ фаркъыны къош.

222. Дуракъта 12 автомобиль бар эди. Башта 4 автомобиль чыкъып кетти, сонъ исе — даа 3. Дуракъта къач автомобиль къалды? (Меселени дигер усулнен чезип, джевапны тешкер).

223. Бир сансарда 9 джевиз бар, о къадар да башкъа сансарда. Сансарларда эписи олып къач джевиз бар?

❄ Башкъа сансарда *2 джевиз эксик* олса, меселенинъ чезими насыл денъишир?

224*. 5, 6, 7, 8 сайыларнынъ ярдымынен 5-нен биткен къач эки къыйметли сайы язмакъ мумкюн?

225°. Ифаделерни яз ве эсапла.

1) 14 сайысындан 7 ве 2 сайыларынынъ фаркъыны чыкъар.

2) 8 сайысына 3 ве 6 сайыларынынъ джемисини къош.

● **226°.** Дуракъта 13 юк машнасы бар эди, енгиль машналар исе 8 эксик. Даа 6 енгиль машна кельди. Дуракъта къач енгиль машна олды?

227. Меселени ойле этип текмилле, о, эки усулнен чезильсин. Меселени чез.

Бир сыныфта 7 компьютер, башкъасында исе — 2 компьютер ...

228. 13 – (9 – 3)   16 – (7 + 2)   7 + (2 + 5)
13 – 9 – 3   16 – 7 + 2   7 + 2 + 5

229. Эр бир джемиден эки фаркъ тертип эт.

7 + 5   10 + 9   3 + 8   7 + 9

230. Ифаделерни чешит-чешит этип окъу.

34 + 25   9 + 7   14 – 6   68 – 43

къошмакъ *плюс* *арттырмакъ* *джеми*	*чыкъармакъ* *минус* *эксильтмек* *фаркъ*

231. Саба сыгъырдан 9 л сют сагъып алдылар, | акъшам исе — 1 л эксик. | акъшамки сагъымдан 3 л къалдырдылар, | къалгъаныны исе саттылар. | Акъшамки сагъымдан къач литр сют саттылар?

Меселени окъуп чыкъ. Анда не акъкъында лаф кеткенини тюшюнип бакъ. Меселени, конделен сызыкъларгъа бакъып, къысым-къысым окъу. Оны чез.

Ч е з и м   п л а н ы:

1) Акъшам къач литр сют сагъып алдылар?
2) Акъшамки сагъымдан къач литр сют саттылар?

232. Джумаакъшамы куню Амза агъа баласы Сервернен 4 терек пытады. Базар куню Амза агъа 3 терек ве о къадар да огълу пытады. 2 куньде олар эписи олып къач терек пытады?

233*. Экинджи онлукъ сайыларынынъ къайсы биринде бирликлер микъдары, онлукълар микъдарына нисбетен 5 зияде?

234°. 14 – 6 – 6   7 + 5 + 1   16 – 8 + 1
14 – (6 – 6)   7 + (5 + 1)   16 – (8 + 1)

235°. Меселе тертип эт ве чез.

Бар эди	Алып кеттилер	Къалды
12		?

236.

30 + 7	49 – 40	67 – (15 – 8)	59 + (10 – 9)
49 – 9	4 + 70	88 – (7 + 9)	20 – (10 + 9)

237. Кягъыт даире ал ве ресимде косьтерильгени киби къатла. Эльде этильген кошени рале къомшунънынъ кошесинен тенъештир. Бойле кошелерге догъру коше дейлер.

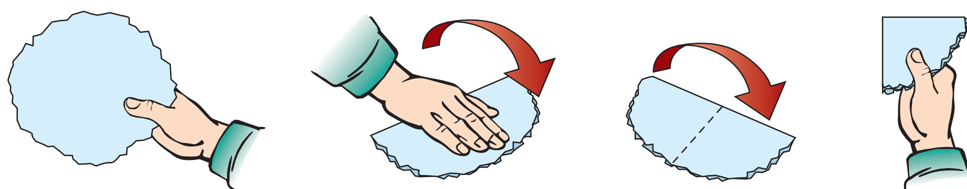

238. Кошелер акъкъында анълатманы окъуп чыкъ.

Кошеликнинъ бир кошеси *догъру*, эки дигер кошеси — *догъру олмагъан*.

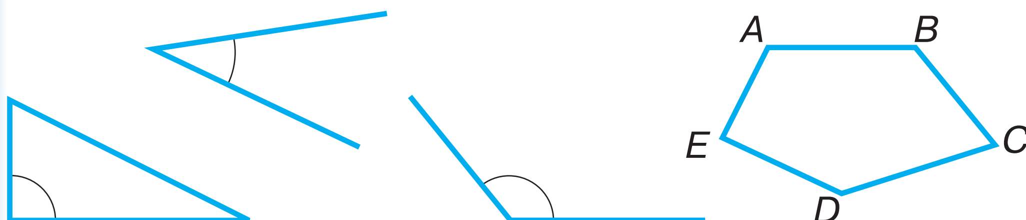

Догъру кошеден эксик олгъан кошеге *сюйрю коше* дейлер.
Догъру кошеден зияде олгъан кошеге *токъал коше* дейлер.

Кошелик ярдымынен бешкошеликнинъ догъру, токъал ве сюйрю кошесини тап.

239*. 99, 88, 77, ...; 5, 10, 15, ... сайыларынынъ сырасыны девам эт.

240. Акъмесджиттеки улькешынаслыкъ музейине 48 талебе машнагъа отурып кетти. Оларнынъ арасында 10 экинджи сыныфлылар, 15 учюнджи сыныфлылар, къалгъанлары исе — дёртюнджи сыныфлылар. Къач дертюнджи сыныфлы бар эди?

241°. Экинджи сыныфта 29 талебе бар. 5 талебе байрамлыкъ ойнамагъа, 4 — йырлар огрене, къалгъанлары шиир эзберлей. Экинджи сыныфлыларнынъ къачы шиир огрене?

242°.

20 + 9	3 + 30	45 – (4 + 9)	9 + (16 – 15)
43 – 3	33 – 30	45 – (14 – 9)	60 – (18 – 8)

243. [> < =]

5 дм □ 44 см	71 дм □ 8 м
6 дм □ 60 см	4 м □ 39 дм
84 см □ 9 дм	7 м □ 71 дм

244. Эр бир дёрткошеликте къач догъру коше бар?

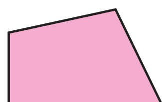

Эписи кошелери догъру олгъан дёрткошеликке — *догъру дёрткошелик* дейлер.

Дёрткошеликлер тарафларынынъ узунлыгъыны ольче ве яз.

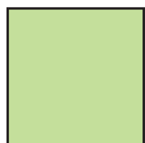

❄ Эр бир догъру дёрткошеликнинъ периметрини эсапла.

245. Бир сыныфта 30 талебе бар, дигеринде де — о къадар. Эки сыныфта 20 къыз бала бар. Шу сыныфларда къач огълан бала бар?

246. a = 12, a = 15 олгъан алда a – 6 фаркъыны тап.

247. Бир такъвимни ал да бакъ. Бир йылда къач ай бар? 30 куню олгъан айларнынъ адларыны айт; 31 куню олгъан айларнынъ адларыны айт. Февральде 28 ве 29 кунь ола.

248°. Заводкъа 90 ишчи керек: 50 торнаджы, 30 чиленгир, къалгъанлары — демирджилер. Къач демирджи керек?

● **249°.** Догъру дёрткошеликлер ве учькошеликлер насыл ракъамларнен бельгиленгенини язып ал. ABCD дёрткошелиги яп.

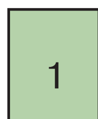

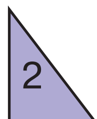

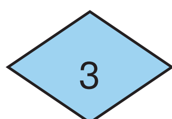

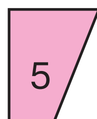

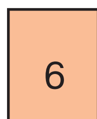

250. 50 – 10   13 + 75   50 – 1   23 + 23

251. 25; 77; 99 къыйметли ифаделерни язып ал.

13 + 12	82 + (19 – 2)	45 + 44	100 – 1
30 – 1	70 + (16 – 9)	62 + 15	38 + 41

252. Учь кесик сыз: биринджисининъ узунлыгъы 8 см, экинджисининъ — 2 см зияде, учюнджиси исе экинджисинден 3 см зияде. Учюнджисине нисбетен биринджи кесик къач сантиметр эксик?

253. Къозунынъ массасы 11 кг. Къойнынъ массасы 21 кг зияде. Къочкъар, къойдан, 23 кг агъырджа. Къочкъарнынъ массасы не къадар?

254. Догъру дёрткошеликнинъ кенълиги, узунлыгъына нисбетен, къач сантиметр эксик?

255*. Эки сайынынъ джемиси — 20. Бир сайыдан 4 чыкъарсакъ, экинджисине исе 4 къошсакъ, о вакъытта эки къошулыджы тенъ олур. Бу сайыларны тап.

256. Кенълиги 3 см, узунлыгъы 6 см олгъан дёрткошелик сыз. Онынъ периметрини тап.

257°. 33 + 44   34 + 12   9 + (13 – 7)   13 – (16 – 8)

● **258°.** Меселени чез.

Бар эди 70 м	Тикишке сарф эттилер: орьтюлерге — 15 м ястыкъ устьлерине — 5 м	Къалды ?

259. Насыл догъру дёрткошеликлернинъ эписи тарафлары тенъ?

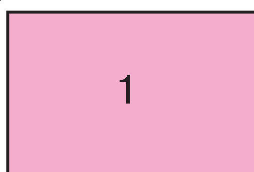

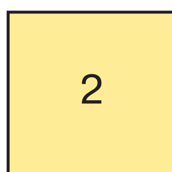

Эписи тарафлары тенъ догъру дёрткошеликке — *квадрат* дейлер.

260. Квадратнынъ тарафы 3 см. Онынъ периметрини тап.

261. 35 + 24   89 – 54   15 + 42
57 – 36   59 – 44   21 + 68

262. Эписи олып къач килограмм эрик бар?

5 кг

8 кг

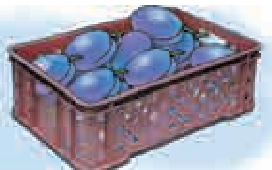

Сепетте ве къопкъада олгъаны къадар

263°. 80 + 16   43 + 43   50 – (10 + 30)   54 + 23
17 + 30   31 + 13   50 – 10 + 30   86 – 34

● **264°.** Нарат гирляндасында 7 сары лампочка бар, къырмызылар — 5 зияде, мавылары исе, къырмызыларына коре — 4 эксик. Къач мавы лампочка бар?

Къошумча мешгъулиетлер

1. Таблицаны толдур.

14	5	6	7	8	9

2. Асан, Усеин ве Сервер агъа-къардашлар. Асан ве Сервер экисининъ яшы 8 йыл. Усеин ве Сервер экисининъ 10 йыл. Сервер кичиги олса, балаларнынъ къайсы бири буюги ола?

3. □□ – □ = 5 схемагъа бакъып ойле сайылар сайлап ал, мусавийлик догъру олсун. Бойле 5 мусавийлик яз.

4. Кенълиги 2 см, узунлыгъы 6 см олгъан догъру дёрткошелик сыз. Онынъ ичинде эки кесик сыз — квадратлар олсун. Бу квадратларнынъ периметрлерининъ джемисини тап.

5. Сыныфта 30 талебе бар. Тасвирий санат дерсине 18 талебе бояларыны кетирди, 20 талебе исе — къарандаш кетирди. Къач талебе сыныфкъа эм боя, эм къарандаш кетирди?

6. Сайыларнен берильген малюмат сайлап ал. Къыскъа языларгъа бакъып меселе тертип эт ве чез.

1) Бар эди — □

Сачтылар — □

Олды — ?

2) (схема: □ ; □, ?)

Эр эки малюматкъа акис меселелернинъ къыскъа язысыны яп.

ЭКИ КЪЫЙМЕТЛИ САЙЫЛАРНЫ АГЪЗАВИЙ ТАРЗДА, РАЗРЯДТАН КЕЧИП, КЪОШУВ ВЕ ЧЫКЪАРУВ

265. 12, 36, 55, 71 сайыларыны разрядлы къошулыджыларнынъ джемиси тарзында яз.

266. 30 + 40 60 + 20 30 + 30 10 + 60

267. 60 + | 17 | 13 | 16 | 7 + | 4 | 8 | 9 |

268. Къошув амелининъ ерини денъиштирюв хусусиетини къулланып, ифаделерни эсапла.

20 + 4 + 60 + 5 30 + 8 + 40 + 9

269. Языларны дикъкъатнен бакъ ве анълатмасыны окъуп чыкъ.

```
  28    +    59 = □        20 + 50 = 70
 /  \       /  \           8 + 9 = 17
20 + 8    50 + 9           70 + 17 = 87
```

Анълатмасы: 20 ве 50 сайыларынынъ джемиси — етмиш, 8 ве 9 сайыларынынъ — он еди. 70-ке 17-ни къошсакъ, 87 ола.

270. Языны дикъкъатнен бакъ ве чезимни анълат.

35 + 48 = 30 + 5 + 40 + 8 = 70 + 13 = 83

271. Огълан баланынъ 85 грн-сы бар эди. 25 грн-гъа о, китап алды ве 28 грн-гъа — альбом. Сатын алынгъан эписи шейлерге огълан бала не къадар акъча берди?

❄ Огълан баланынъ не къадар акъчасы къалды?

272*. Термометр 20 градус сыджакъ косьтере. Эки бойле термометр насыл температура косьтерир?

273. 17 + 25 36 + 36 54 + 38 42 + 49

1 2 3 4 5 6 7 8 9

274. Аллея боюна 15 тюп эрылгъан отурттылар, къансер исе — 6 эксик. Къансернинъ 4 тюбю тутмады. Къач тюп къансер тутты?

275°. Тавукъ бир айда 23 йымырта къозлады, кокюш исе — 11 йымырта эксик. 4 кокюш йымыртасыны печенье япмакъ ичюн сарф эттилер, къалгъанларыны инкубаторгъа бердилер. Инкубаторгъа къач кокюш йымыртасы бердилер?

● **276°.** 25 + 67 56 + 18 77 + 14 43 + 38

277. a = 10, a = 17 олгъан такъдирде 20 + a джемисини тап.

278. 17 + 18 10 + 14 18 + 14 18 + 19 10 + 15

279. 2 аюв бир-бирине аркъаларыны берип тура. Оларнынъ арасындаки месафе 20 адым. Эр аюв огге таба 27 адым япса, оларнынъ арасында насыл месафе олур?

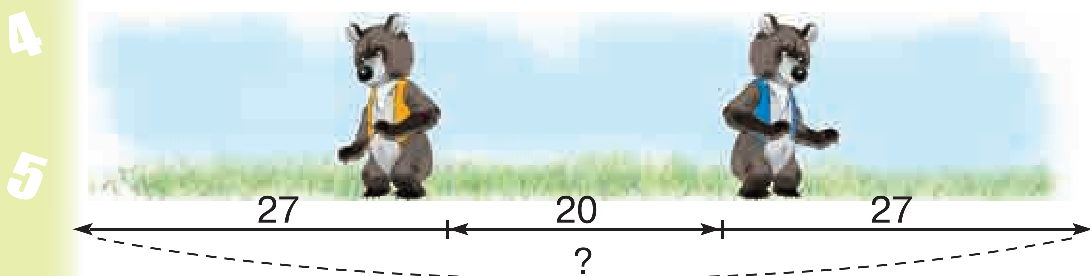

280. Тола къаламакъ ичюн япылгъан къарышмада 13 кг цемент бар, къум исе — 29 кг зияде. Къалгъаны — сув. Къарышмада эписи олып къач килограмм цемент ве къум бар?

❄ Сувны 15 кг алгъан олсалар, къарышманынъ массасы не къадар олур?

281. 48 + 27 ифадесининъ къыйметини агъзавий тарзда тап ве эсапны анълат.

282*. Кенълиги 3 см олгъан ойле догъру дёрткошелик яп, ондан 2 квадрат япмакъ мумкюн олсун.

283°. Тикиш устаханесинде 18 макъара боз йип, беяз йип, боз йипке коре — 26 макъара зияде, къара йип исе, беяз йипке коре — 37 зияде. Къач макъара къара йип бар?

284°. 1) 12 арттыр

16	0	20	33	65	14

2) 30 эксильт

90	45	100	30	31	48

285. 50 +

14	11	17

4 +

9	5	7

286. Языларны дикъкъатнен бакъ ве чезимни анълат.

38 + 4 = □	
8 + 4 = 12	30 + 12 = 42

287. 67 + 6 джемисини насыл этип тапмакъ мумкюнлигини агъзавий тарзда анълат.

288. Эсапнынъ догърулыгъыны тешкер.

55 + 8 = 63   86 + 9 = 95   7 + 27 = 34

289. Эмине топны 15 м месафеге атты, Сабри исе — 7 м зияде. Сабри топны насыл месафеге атты?

❄ 7 сайысыны 9 сайысынен денъиштир ве меселени чез.

290. 45 + 6   52 + 7   39 + 6   77 – 30

59 – 20   51 + 20   71 + 6   47 + 5

291. Автобуста 20 пассажир кете эди. Токътав еринде салонгъа даа 6 апай ве 7 акъай кирип отурды. Автобуста къач пассажир олды? (Меселени эки усулнен чез).

292*. Бабасы 26 яшында олгъанда, Алие 4 яшыны толдурды. Шимди Алие 11 яшында. Бабасы къач яшында?

293°. 18 + 24   47 + 47   54 + 28   32 + 39

67 – 40   33 – 10   42 – 30   39 – 32

● **294°.** Белли олмагъан сайыдан 39 чыкъардылар ве 22 эльде эттилер. Белли олмагъан сайыны тап.

❄ Сайыларны денъиштирип, бунъа бенъзеген месeлени тертип эт ве чез.

295. Языны дикъкъатнен бакъ ве чезимни анълат.

76 + 4 = □	
6 + 4 = 10	70 + 10 = 80

296. 34 + 6 джемисини тап ве эсапны анълат.

297. Эсапнынъ догърулыгъыны тешкер.

57 + 2 = 59   57 + 3 = 60   57 + 4 = 61

298. Къошкъулакъкъа 16 къопкъа сув къоймакъ мумкюн, чапчакъкъа исе — 4 къопкъа зияде. Бойле эки чапчакъкъа не къадар сув къоймакъ мумкюн?

Къошкъулакъ   Чапчакъ   Къопкъа

299. 12 + 8   35 + 5   37 + 3   15 + 5
12 + 80   35 + 50   37 – 3   25 + 26

300*. Насыл ифаделер янълыш эсап этильген? Къавусларны ойле къой, мусавийликлер догъру олсун.

18 – 3 – 7 = 8   19 – 13 – 6 = 12
17 – 3 + 6 = 8   14 – 5 – 2 = 7

301°. Бир апай, эр биринде 8 кг олгъан 2 къопкъа кеч чыкъкъан къартоп ве 4 кг эрте чыкъкъан къартоп сачты. Эписи олып о, къач килограмм къартоп сачты?

● **302°.** 42 + 9 36 + 36 14 + 6 14 – 9 + 34

303. 14 + 6 55 + 5 34 + 16 36 – 12 + 6
14 + 2 55 + 25 34 + 60 85 – 4 + 19

304. Языны дикъкъатнен бакъ ве чезимни анълат.

38 + 52 = □		
30 + 50 = 80	8 + 2 = 10	80 + 10 = 90

305. 26 + 14 джемисини тап ве эсапны анълат.

306. Универмагнынъ биринджи залында 12 сатыджы ишлей эди, экинджисинде — биринджисине коре, 5 эксик, учюнджисинде исе, экинджисине коре, 8 зияде. Учюнджи залда къач сатыджы ишлей эди?

307. Эки пакетте 25-ер джевиз бар, учюнджи пакетте исе — эки пакетте не къадар олса, о къадар. Учюнджи пакетте къач джевиз бар?

❄ Учь пакетте эписи олып къач джевиз?

308. 12 + 9 59 + 4 25 + 36 50 + 12 – 21

309°. Эки тильки баласынынъ арасындаки месафе 100 адым. Эр тильки баласы бир-бирине къаршы 35-ер адым япса, оларнынъ арасындаки месафе не къадар олур?

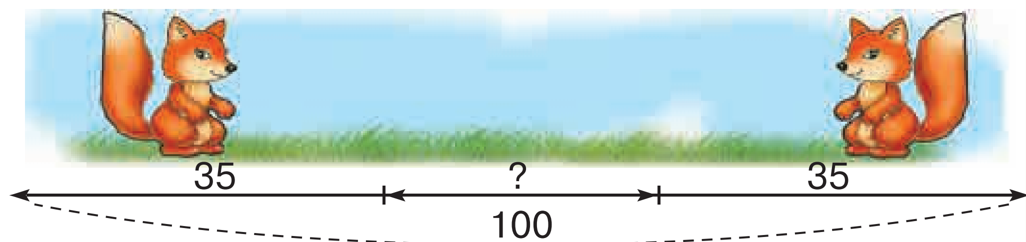

● **310°.** Къыймети 40-тан эксик олгъан ифаделерни язып ал.

14 + 16 27 + 13 50 – 1 15 + 24

311. 54 + (17 + 26) 35 + (41+12) 32 + (36 + 28)

312.

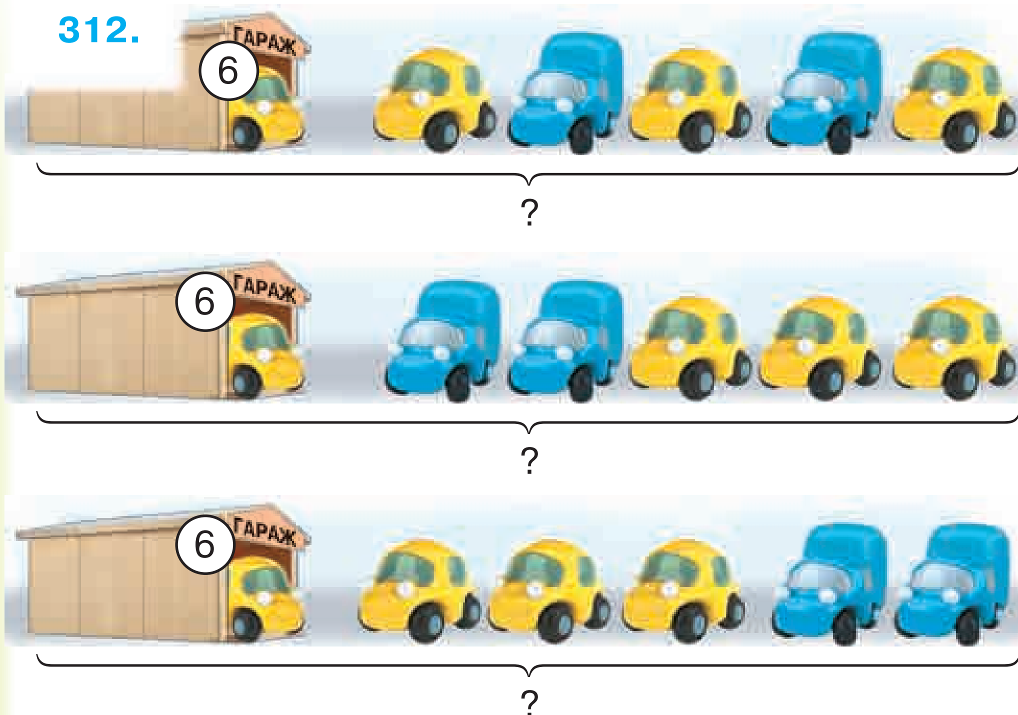

Ресимлерни дикъкъатнен бакъ ве 6 сайысына 2 ве 3 сайыларыны насыл этип къошкъанларыны анълат.

6 + (2 + 3) = 6 + 5 = 11
6 + (2 + 3) = 6 + 2 + 3 = 8 + 3 = 11
6 + (2 + 3) = 6 + 3 + 2 = 9 + 2 = 11

Сайыгъа джемини къошмакъ ичюн, эр бир къошулыджыны шу сайыгъа арды-сыра къошмакъ мумкюн.

313. Меселени чешит усуллар къулланып чез.

Мектеп ашханесинде 36 кг къартоп бар эди. Даа 14 кг бир ящикте ве 15 кг дигер ящикте кетирдилер. Эписи олып къач килограмм къартоп олды?

314. Чешит усулларнен чез.

15 + (20 + 25) 36 + (17 + 14) 38 + (22 + 19)

315. Сайыны парча-парча къошмакънынъ анълатмасыны бакъ. Къошувнынъ насыл хусусиетини къуллангъанларыны тап.

6 + 7 = 6 + (4 + 3) = (6 + 4) + 3 = 13

4   3

32 + 28 = 32 + (8 + 20) = (32 + 8) + 20 = 60

8   20

316. Онъайтлы усул къулланып эсапла.

43 + (38 + 7)   52 + (14 + 26)   64 + (16 + 15)

317. Узунлыгъы 8 см, кенълиги исе 3 см олгъан догъру дёрткошелик сыз. Онынъ периметрини эсапла.

318. Маршрутнен кеткен автобуснынъ салонында 16 акъай ве 13 апай бар эди. Токътав еринде автобускъа кимсе отурмады, лякин салонда 17 пассажир къалды. Токътавда автобустан къач пассажир тюшти?

319*. Къачырылгъан сайыларны айт.

1) 23, 33, 43, □, 63, □;   2) 12, 7, 13, 7, 14, □, □.

320°. 25 + (43 + 17)   22 + (27 + 28)   46 + (14 + 18)

32 + 43 + 7   44 + 27 + 16   21 + (19 + 26)

● **321°.** Кафетерийнинъ бириндджи залында 36 адам ашай эди, экинджисинде исе — 12 эксик. Эписи олып эки залда къач адам ашай эди?

322. Меселени учь усулнен чез.

5 къырмызы ве 6 сары бибер бар эди. Дёрт биберден салата яптылар. Къач бибер къалды?

323. 54-юнджи саифедеки ресимлерни дикъкъатнен бакъ, 4 ве 3 сайыларынынъ джемисинден насыл этип 2 сайысыны чыкъармакъ мумкюнлигини анълат. Нетидже чыкъар.

1 2 3 4 5 6 7 8 9

1-инджи у с у л: (4 + 3) – 2 = 7 – 2 = 5
2-нджи у с у л: (4 + 3) – 2 = (4 – 2) + 3 = 5
3-юнджи у с у л: (4 + 3) – 2 = 4 + (3 – 2) = 5

324. Чешит усуллар къулланып эсапла.

(48 + 36) – 12 (54 + 42) – 20 (38 + 27) – 6

Джемиден сайыны чыкъармакъ ичюн, эгер мумкюн олса, бир къошулыджыдан сайыны чыкъарып, фаркъыны дигер къошулыджыгъа къошмакъ керек.

325. Сайыларны къошув ве чыкъарув усулларыны дикъкъатнен бакъ ве амельнинъ насыл хусусиетлерини къуллангъанларыны тап.

8 + 6 = 8 + (2 + 4) = (8 + 2) + 4 = 14

2 4

16 – 7 = (10 + 6) – 7 = (10 – 7) + 6 = 9

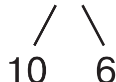

10 6

326. Онъайтлы усул къулланып эсапла.

(36 + 27) – 16 (58 + 34) – 24 (25 + 45) – 50

327*. Тарафы 4 см олгъан квадрат сыз ве эп шу периметри олгъан башкъа догъру дёрткошелик сыз.

328°. 18 – 9 9 + 27 4 + 6 61 – 50
22 + 39 11 – 7 10 + 8 36 – 14

329°. Балалар мейданчыгъында 8 салынджакъ ве 10 байырчыкъ къоймакъ керек. Баарьде бойле 6 иншаат къойдылар. Къоюладжакъ даа къач иншаат къалды?

330. 1) 20; 50; 100 сайыларынынъ эр биринде къач онлукъ бар?

2) 10-дан 100-гедже; 100-ден 10-гъадже онлукъларнен сай.

331. Тал терегининъ юксеклиги 9 м, къара къавакъынынъ исе — 20 м. Къара къавакъ, талдан, къач метр юксек?

332. Язывы ве ресимни дикъкъатнен бакъ ве анълатманы окъу.

40 – 8 = 32
10 – 8 = 2 30 + 2 = 32

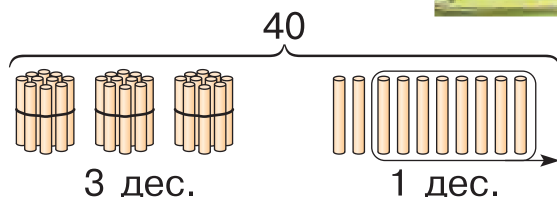

40 сайысындан 8 –ни чыкъармакъ керек. 40 — бу 4 онлукъ. 1 онлукъны алайыкъ. Бу он бирлик. 10-дан 8 чыкъарайыкъ, къала 2 бирлик. 3 онлукъкъа 2 бирликни къошамыз, 32 ола. Насыл хусусиетни къулландыкъ?

333. 50 – 4 70 – 7 90 – 2 100 – 5

334. Бир метрлик джедвельде сантиметрлер онлугъынынъ бириндж, экинджи, учюнджисини косьтер.

335. Джедвельнинъ шкаласына бакъып фаркъларны тап.

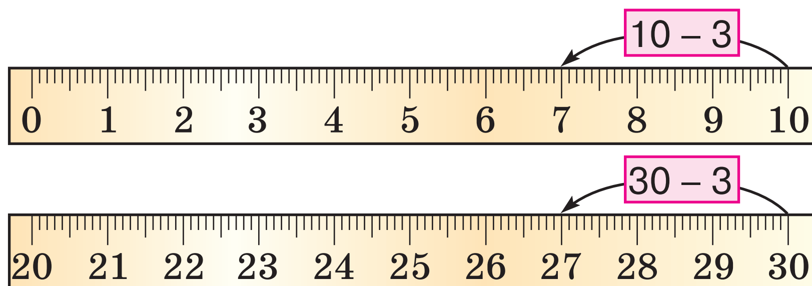

336*. Къутуда беяз, мавы ве къырмызы шариклер бар. Эписи олы 6 шарик. Къырмызы шариклер, мавы шариклерге коре, 3 зияде. Къутуда къач беяз шарик бар?

337°. Ешиль салатанынъ урлукълары 28 куньде чимленди, хавуч, ешиль салата урлукъларына коре — 8 кунь эвель чимленди, помидор урлукълары исе, хавуч урлукъларына коре — 6 кунь эвель чимленди. Помидор урлукълары къач куньде чимленди?

● **338°.** 10 – 4 40 – 5 10 – 9 70 – 2 90 – 6

339. 1 м тель бар. Тельден 20 см кесип алсакъ, не къадар тель къалыр?

340. > ишарети олгъан мусавийсизликлерни язып ал.

40 – 5 □ 35 100 – 3 □ 99 60 – 3 □ 47
50 – 2 □ 49 40 – 8 □ 31 80 – 8 □ 81

341. Берильген сайылардан 4 эксик олгъан сайыны айт.

40	68	80	94	30

342. Мектеп театр тёгерегинде 24 огълан бала ве 16 къыз бала бар. Дёрт бала спектакльде иштирак этмеди. Спектакльде къач бала иштирак этти?

❄ Меселени чезмек ичюн даа эки усул тап.

343. (23 + 7) – 4 12 + 18 – 6 (45 + 5) – 3
(30 – 4) + 7 80 – 5 + 7 (60 – 2) + 6

344*. Языда ракъамлар текрарлангъан такъдирде, 1, 4, 6 сайыларынен къач эки къыйметли сайы язмакъ мумкюн?

345°. 1) 40 – (23 + 7) ифадесине бакъып меселе тертип эт.

2)

37	55	49

\+ 6

70	62	48

\+ 23

● **346°.** Чёльмекчи 27 чёльмек ве 23 ваза япты. Олар соба ичинде пиширильгенде 6 махсул чатлады. Пиширильген сонъ къач махсул къалды?

347. Языларгъа бакъып, фаркъны насыл тапкъанларыны анълат.

53 – 8 = □
40 13
13 – 8 = 5
40 + 5 = 45

53 – 8 = □
3 5
53 – 3 = 50
50 – 5 = 45

348. Дегирменде 52 кг богъдай чектилер. Ун ве 5 кг кепек эльде эттилер. Къач килограмм ун эльде эттилер?

349.

14		14		14		14	
24	– 8	24	– 7	24	– 9	24	– 4
34		34		34		34	

350. Бабасы, огълу ве къызы багъчада тереклернинъ тюбюни къаза эди. Огълу 7 терек, къызы исе — 6, бабасы — 29 терекнинъ тюбюни къазды. Шарткъа коре тертип этильген ифаделернинъ къыйметини эсапласакъ, не билирмиз?

7 + 6   20 – 7   20 + 7 + 6   (20 + 6) – 7

351. Багъчада 26 тюп торгъай юзюми, 18 тюп френк юзюми, ахудут исе, торгъай юзюми ве френк юзюмине нисбетен, 9 тюп эксик отурттылар. Къач тюп малина отурттылар?

352*. 2 догъру дёрткошелик сыз. Экисинде де 2-шер кесик ойле сыз ки:

1) биринджисинде — 2 учькошелик ве бир дёрткошелик;

2) экинджисинде — учькошелик ве 2 дёрткошелик олсун.

353°. 13 – 7   24 + 6   30 – 2   27 – 8

● **354°.** Санаторийде 46 апай раатлана эди, акъайлар — 7 эксик. Санаторийде эписи олып не къадар раатлангъан адам бар?

355. 63 – 20 – 3 45 – 10 – 5 91 – 40 – 1
63 – 20 – 7 45 – 10 – 9 91 – 40 – 6

356. Языларны дикъкъатнен бакъ ве эсапны анълат.

84 – 29 = □	
84 – 20 = 64	64 – 9 = 55

357. 42 – 24 71 – 34 83 – 69 44 – 27
92 – 38 63 – 45 55 – 36 73 – 57

358. Къара богъдай чечеклеринден 57 кг бал алынды, юке чечеклеринден исе 39 кг эксик. Юкеден къач килограмм бал эксик алынды? Балкъуртлар эписи олып къач килограмм бал джыйды?

359. 90 грн свитер ве 38-ер грн тургъан 2 кольмек сатын алдылар. 2 кольмекке нисбетен, свитерге не къадар зияде акъча бердилер?

360.

1) Баккъа коре, бидонда къач литр эксик?

2) Къопкъа, канистра ве бидонда олгъанына коре, бакта къач литр эксик?

❄ Бу савутлар ичинде эписи олып къач литр сув бар?

361*. Сыраларны девам эт.

1) 15, 12, 9, 6, □, □; 2) 2, 3, 5, 6, 8, 9, 11, 12, □, □.

362°. Къозунынъ массасы 8 кг, эчкининъ — 12 кг, бузавнынъ исе — къозу ве эчкининъ массасына коре 10 кг зияде. Бузавнынъ массасы не къадар?

363°. Ифаделерни эсапла эт ве эсапнынъ догърулыгъыны тешкер.

60 – 6	35 – 12	90 – 2	75 – 19
72 – 8	35 – 16	24 – 9	88 – 22

66	88	64	56	54	23	19	15

364. Фаркъларны тап: 45 – 18; 76 – 19; 62 – 28.

365. Ресимге бакъып меселе тертип эт ве чез.

Эписи олып 84 л ягъ	Эр бир савутта 34-ер литр	?

366. a = 40, a = 42 олгъан алда, a – 26 фаркъыны тап.

367. Меселелерни окъуп чыкъ. Берильген ифаделер арасында ойлесини тап, къайсынынъ ярдымынен эр бир меселе чезиле.

1) Рулонда 13 м токъума бар эди. 7 м кесип алдылар, сонъ исе — даа 5 м. Рулонда къач метр токъума къалды?

2) 13 копчекли ве 7 тыртырлы тракторгъа якъарлыкъ къоймакъ керек. 5 тракторгъа къойдылар. Якъарлыкъ къоюладжакъ даа къач трактор къалды?

13 – (7 – 5) (13 + 7) – 5 (13 – 7) – 5

368°. 36 рале бояладылар, боялангъан масалар исе, ралелерге нисбетен 12 эксик, боялангъан пенджере первазлары исе, масаларгъа нисбетен 20 эксик. Эписи олып, къач рале, маса ве пенджере первазы бояладылар?

369°. Мусавийликлерни ерине кетир.

16 – □ = 3	□ – 4 = 46	15 + □ = 25
24 – □ = 10	□ + 4 = 46	15 – □ = 5

370.

30 – 10 – 2	40 – 10 – 4	80 – 20 – 7
60 – 30 – 1	90 – 40 – 5	70 – 30 – 3
70 – 20 – 4	50 – 10 – 2	90 – 50 – 4

371. Языларны дикъкъатнен бакъ ве эсапны анълат.

50 – 34 = □	
50 – 30 = 20	20 – 4 = 16

372. 60 – 23 ве 40 – 16 фаркъларнынъ эсабыны анълат.

373. Куньайлан бир айда 70 л сувны авагъа був этип чыкъара, шекер чюкюндири исе — 58 л. Куньайлан бир айда не къадар зияде сув авагъа був этип чыкъара?

374.

40 – 5	45 + 35	36 + 4	25 + 25
80 – 44	35 + 25	60 – 35	50 – 5

375. Бир участкада мысырбогъдай сачтылар, эки дигер участкада исе — чавдар ве арпа. Кузьде 50 кг мысырбогъдай джыйдылар, чавдар исе — 22 кг эксик. Арпа — тамам чавдар къадар джыйдылар. Эписи олып къач килограмм чавдар ве арпа джыйдылар?

Арпа

Мысырбогъдай

Чавдар

376. Периметри 12 см олгъан эки чешит догъру дёрткошелик сыз.

377°. Ифаделерни эсапла ве оларнынъ къыйметини тешкер.

30 – 6	90 – 5	43 – 8	55 – 7
30 – 26	90 – 25	43 – 28	55 – 17

4	15	24	35	38	48	65	85

● **378°.** 1) 50 – 22 = 28; 2) 28 + 12 = □ киби амеллернен чезильген меселелер тертип эт.

Чезимни битир ве оны анълат.

379. М а т е м а т и к д и к т е.

1) 25 ве 7 сайыларынынъ джемисини 12 эксильт.

2) 65-ни 18 ве 4 сайыларынынъ джемисинен эксильт.

3) 60 ве 12 сайыларынынъ фаркъыны 15 эксильт.

4) 48-ни 42 ве 30 сайыларынынъ фаркъынен арттыр.

380. Учь ёлачыкъ бар: ешиль, къырмызы ве беяз. Ешиль ёлачыкънынъ узунлыгъы 30 см, къырмызынынъ — 20 см, беязнынъ узунлыгъы исе, ешильге коре — 20 см къыскъа. Энь къыскъа ве энъ узун ёлачыкъ къайсы бири?

381. 63 + 26 80 – 33 85 – 19 44 + 38 77 – 8

382. 1) Ашханеде 40 л сют бар эди. Сабалыкъ биринджи сыныфлылар 6 л сют ичти, экинджи сыныфлылар исе — 7 л сют ичти. Сабалыкътан сонъ ашханеде къач литр сют къалды?

2) Таблицагъа бакъып меселе тертип эт. Шартыны, суалини ве чезимини дефтеринъе яз.

Къошкъулакъ ичинде сув бар эди	Сарф эттилер	Къалды
50 л	I — 9 л II – о къадар даа	?

383*. Энъ буюк эки къыйметли сайыдан дёртюнджи онлукънынъ энъ буюк сайысыны чыкъар.

384. Бир ящик юзюмнинъ массасы ве бир ящик эрикнинъ массасыны тапмакъ керек олгъан меселе тертип эт ве чез.

23 кг

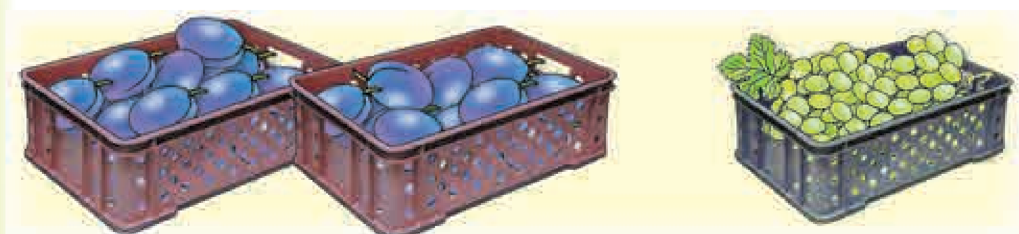

39 кг

385°. 70 – [6 | 12 | 38] 60 + [2 | 13 | 27]

[40 | 32 | 57] + 27 [65 | 80 | 72 | 51] – 32

● **386°.** Берильген таблицаларгъа бакъып, эки меселе тертип эт ве чез.

Бар эди	Келип алдылар	Къалды
?	14 м	36 м
30 м	?	12 м

387. Догъру олмагъан мусавийликлерни язып ал. Эсапла.

23 + 41 = 54 64 – 12 = 62 34 + 51 = 85
52 + 8 = 50 70 – 3 = 67 43 + 9 = 52
58 + 28 = 78 70 – 43 = 37 43 + 30 = 83

388. 1) Эксилиджи 26, чыкъарылыджы 9. Фаркъны тап.

2) Чыкъарылыджы ве фаркъны къошсакъ, не эльде этермиз?

389. Таблицагъа бакъып, вазифени эда эт.

1) Экинджи ве учюнджи сутюннинъ сайыларыны чифт-чифт этип къош.

2) Биринджи ве дёртюнджи сатырнынъ сайыларыны чифт-чифт этип къош.

	1	2	3	4
1	1	9	13	40
2	4	7	20	50
3	5	8	12	72
4	6	9	31	44

390. Шише джамы япмакъ ичюн 19 кг киреч, 30 кг къум къулландылар, сода исе, къумгъа коре 22 кг эксик. Къач килограмм сода къулландылар?

391. Биринджи чапчакъта 80 л сув бар эди, экинджисинде 70 л. Экинджи чапчакътан 30 л сув алдылар, биринджисине исе 20 л даа къойдылар. Эр бир чапчакъта къач литр сув олгъаныны ифаделернен яз.

392*. Кесикнен эки квадраткъа больмек мумкюн олгъан догъру дёрткошелик сыз.

393°. Эки пункт арасы 80 м олгъан месафеде бир-бирине къаршы огълан ве къыз бала чыкътылар. Огълан 35 м, къыз исе 30 м кечти. Расткелишмек ичюн оларгъа даа къач метр юрьмек керек?

● **394°.**

48 + 8	37 – 12	55 + 13	18 + 18
48 + 28	60 – 14	55 + 9	45 – 17

395. 9 къанфет бар эди. 2 шоколад ве 3 карамель къанфетни ашадылар. Къач къанфет къалды?

Меселе чезимининъ учь усулыны анълат.

1-инджи усул: 9 – (2 + 3) = 9 – 5 = 4 (къ.)
2-нджи усул: (9 – 2) – 3 = 7 – 3 = 4 (къ.)
3-юнджи усул: (9 – 3) – 2 = 6 – 2 = 4 (къ.)

396. Меселени чешит усулларнен чез.

15 къырмызы ве беяз гуль узьдилер. Гульдесте ичюн 4 къырмызы ве 3 беяз гуль айырып алдылар. Къач гуль къалды?

Сайыдан джемини чыкъармакъ ичюн, сайыдан арды-сыра эр бир къошулыджыны чыкъармакъ мумкюн.

397. Чешит усулларнен эсапла.

$8 - (3 + 1)$ $18 - (10 + 3)$

398. Онъайтлы усулларнен эсапла.

$67 - (36 + 27)$ $85 - (5 + 50)$ $77 - (17 + 30)$

399. Сайыларнынъ парча-парча чыкъарылмасыны анълат. Чыкъарувнынъ насыл хусусиетини къуллангъанларыны тап.

$15 - 8 = 15 - (5 + 3) = (15 - 5) - 3 = 10 - 3 = 7$

5 3

$74 - 54 = 74 - (4 + 50) = (74 - 4) - 50 = 70 - 50 = 20$

4 50

400. Эки тарелкада 36 эрик бар эди. Биринджисинден 12 эрик алынгъан сонъ, анда 3 эрик къалды. Экинджи тарелкада къач эрик бар эди?

401*. Бойле 3 бешкошелик сыз ве оларнынъ биринде бешкошеликнинъ бир уджундан эки кесик сыз.

1) 3 учькошелик;

2) 2 учькошелик ве бир дёрткошелик;

3) 2 дёрткошелик ве бир учькошелик

эльде эт.

402°. Огъланчыкъта 30 япракъ ренкли кягъыт бар эди. Аппликация япмакъ ичюн о, 7 ешиль ве 5 сары япракъ алды. Огъланчыкъта къач ренкли кягъыт къалды?

● **403°.** $38 + 25 - 47$ $26 - 19 + 32$ $46 + (35 - 27)$

$46 - 33 + 16$ $92 - 38 - 22$ $54 - (34 - 12)$

Къошумча мешгъулиетлер

1. Онъайтлы усулнен эсапла.

43 + 15 + 27 (67 + 33) – 17 (57 + 18) + 13
74 – (14 + 5) 26 + (27 + 14) 85 – (43 + 15)

2. Эвнинъ къомшу къатларында 10 басамакъ. Вели 50 басамакъ кечти. Биринджи къатта басамакъ олмагъан такъдирде, о, къачынджы къаткъа котерильди?

3. Тарафлары 3 см ве 9 см олгъан дёрткошелик сыз. Оны къач тенъ квадрат этип больмек мумкюн? Догъру дёрткошеликнинъ периметри, бир квадратнынъ периметрине нисбетен, къач сантиметр зияде?

4*. 73 ве 36 сайыларынынъ фаркъы 37 олгъаны белли. Бу нетиджени къулланып, 93 – 36; 70 – 36; 73 – 36; 74 – 37 ифаделернинъ къыйметини тап.

5. *AB* кесигини 2 парчагъа; 5 парчагъа къач нокътанен больмек мумкюн?

6*. Къабакъ я да къарпызнынъ массасы зияде ве къач килограмм зияде?

7*. Къанунийликни тап ве сыраларны девам эт.

1) 54, 50, 55, □, □; 2) 1, 1, 2, 3, 5, 8, □, □.

АРТТЫРУВ ВЕ БОЛЮВ АРИФМЕТИК АМЕЛЛЕРИ

АРТТЫРУВ

404. Эписи олып къач вишне бар?

$$2 + 2 + 2 + 2 + 2 = 10$$

Тенъ къошулыджыларнынъ къошулмасына *арттырув* дейлер.

2 + 2 + 2 + 2 + 2 киби тенъ къошулыджыларнынъ джемисини бойле язалар:

$$2 \cdot 5 = 10$$

Нокъта (·) — *арттырув ишарети.*
Арттырув язысы бойле окъула:
«Эки беш кере арттырылса, он ола»,
я да: **«2-шер этип беш кере алсакъ, он ола».**

405. Къошувны арттырувнен денъиштир.

2+2+2+2+2	4+4+4	6+6
3+3+3+3+3	5+5+5	7+7+7

406. Нумюнеге бакъып арттырувны къошувнен денъиштир.

Нумюне. $9 \cdot 4 = 9 + 9 + 9 + 9$.

$9 \cdot 5$ $3 \cdot 5$ $4 \cdot 4$ $6 \cdot 2$ $7 \cdot 3$ $8 \cdot 4$

407. Бу кошелерни къошмакъ ичюн къач таячыкъ керек оладжакъ? Башта къошув амелинен, сонъ арттырув амелинен яз.

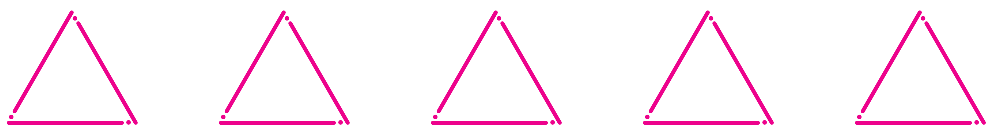

408. Киосккъа 50 батон кетирдилер. Уйлегедже 14 батон саттылар, уйледен сонъ исе — 28. Киоскта къач батон къалды? Эки усулнен чез.

409. Эписи олып къач чечек бар? Чезимни къошув ве чыкъарув амеллеринен яп.

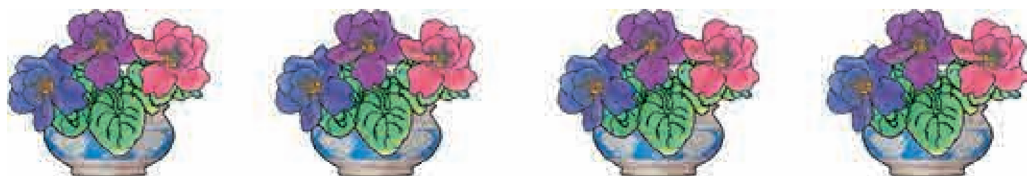

410°. Янълышларны тап ве тюзет.

$26 + 26 + 26 = 26 \cdot 3$ $\qquad$ $41 + 41 + 41 + 41 = 41 \cdot 5$

$23 + 23 - 23 + 23 = 23 \cdot 4$ $\qquad$ $21 + 12 + 21 + 12 = 21 \cdot 4$

● **411°.** Копмакт-диск 7 грн тура. 6 бойле диск ичюн къач гривна бермек керек?

К о с ь т е р и ш. Меселени башта къошув амелинен, сонъ исе — чыкъарувнен чез.

412. Эр бир ифадеде насыл сайы тенъ къошулыджы тарзында алына? Къошулыджы къач кере текрарлана?

$6 \cdot 5 \qquad 2 \cdot 3 \qquad 2 \cdot 7 \qquad 10 \cdot 3 \qquad 12 \cdot 2$

413. Аттырув вакътында сайыларнынъ адыны окъу.

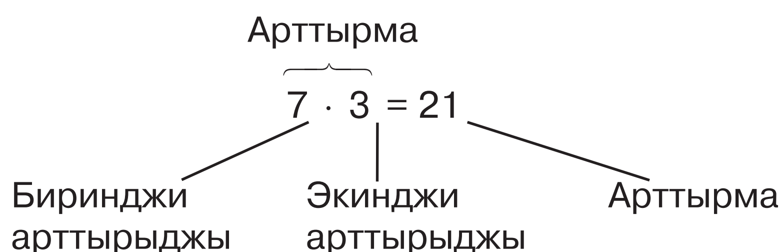

Арттырылгъан сайыларгъа *арттырыджылар* дейлер.
Арттырув нетиджесинде эльде этильген сайыгъа *арттырма* дейлер.
7 · 3 ифадесине 7 ве 3 сайыларынынъ арттырмасы да дейлер.

414. Мусавийликлерде сайыларнынъ адыны айт.

$9 \cdot 5 = 45$ $2 \cdot 3 = 6$ $5 \cdot 3 = \square$

$3 \cdot 9 = 27$ $2 \cdot 7 = 14$ $7 \cdot 3 = \square$

415. Фильджан 3 грн тура. Бойле 4 фильджангъа къач гривна бердилер? Башта къошув амелинен, сонъ исе — чыкъарув амелинен яз.

3 грн

?

416*. Агъасы 12 яшында, къыз къардашы исе 9. Къыз къардашы агъасынынъ яшына еткенде, агъасы къач яшында олур?

417°. Пасылканынъ массасы 3 кг, 6 бойле пасылканынъ массасы не къадар олур? Башта къошув амелинен, сонъ исе — чыкъарув амелинен яз.

418°.

72 + 18	64 – 32	70 + 14	17 + 17
20 + 35	64 – 38	70 – 34	17 + 7

2 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

419. $2 \cdot 3 = 6$ мусавийлигини окъу. Экинджи арттырыджы не косьтере? Арттырманы насыл тешкермек керек?

420. 13 + 13 + 13 20 + 20 + 20 17 + 17 + 17

421. Арттырманы къошув амелинен тапмакъ онъайтлы дегиль. 2 сайысынынъ арттырув таблицасыны япып, оны эзберден бильмек керек.

$2 + 2$	$2 \cdot 2 = 4$
$\underline{2 + 2} + 2$	$2 \cdot 3 = 6$
$\underline{2 + 2 + 2} + 2$	$2 \cdot 4 = 8$
$\underline{2 + 2 + 2 + 2} + 2$	$2 \cdot 5 = 10$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$	$2 \cdot 6 = 12$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$	$2 \cdot 7 = 14$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$	$2 \cdot 8 = 16$
$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2$	$2 \cdot 9 = 18$

Таблицаны окъуп чыкъ. Насыл этип сонъ кельген ифадени алдын кельген ифадеден тапмакъ мумкюн?

422. Къояннынъ массасы 2 кг. 6 бойле къояннынъ массасы не къадар олур?

423. Учь лента бар. Бириндживининъ узунлыгъы 80 см, экинджисининъ — 50 см, учюнджиси экинджисине коре 24 см узун. Энъ узун ве энъ къыскъа ленталарнынъ узунлыгъыны тенъештир.

424. $>$, $<$, $=$

$2 \cdot 5 > 2 + 2$ $\qquad$ $2 \cdot 4 \square 2 + 2 + 2 + 2$

$2 \cdot 3 \square 2 + 2 + 2$ $\qquad$ $2 \cdot 3 \square 2 + 2 + 2 + 2$

425. Куньайлан бир куньде 2 см осе. Бир афтада о къач сантиметр осер.

426°. Беш маймунгъа 2-шер банан бердилер. Эписи олып къач банан берип чыкътылар?

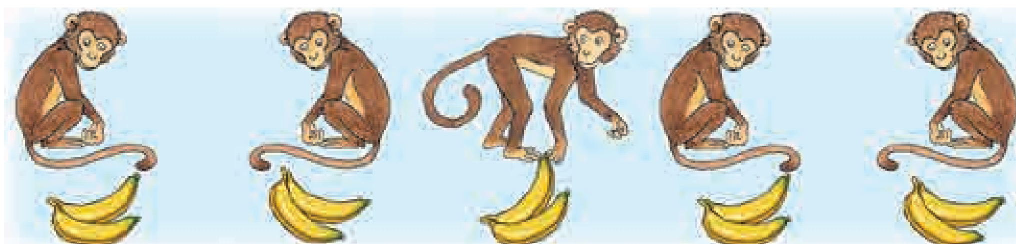

427°. Мусавийликлерни ерине кетир.

11 + 11 + 11+ 11 = □ · 4 24 + 24 + 24 + 24 = 24 · □

16 + 16 + 61+ □ = 16 · 3 + □ 34 + 43 + 34 = 34 · □ + □

428. Ресимге бакъып арттырув амели олгъан ве «Анасы эписи олып къач ватрушка пиширди?» суали олгъан меселе тертип эт ве оны чез.

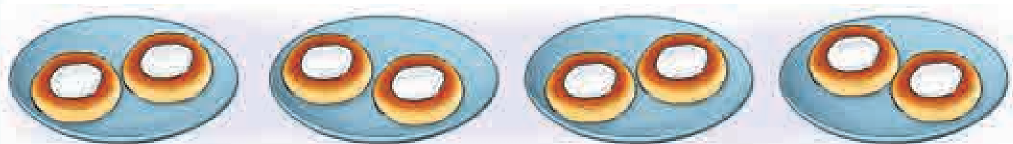

429. 2 сайысынынъ арттырув таблицасыны окъуп чыкъ. 2 · 6 = 12 олгъаныны насыл бильдилер, анълат.

2 ·	2	3	4	5	6	7	8	9
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
	4	6	8	10	12	14	16	18

430. Меселелерни агъзавий чез.

1) Тарелкада 2 армут. 6 тарелкада къач армут бар?

2) Къафесте 2 папагъан бар. 5 къафесте къач папагъан бар?

431. 2 ве 3, 2 ве 7, 2 ве 9 сайыларынынъ арттырмаларыны яз.

432. Агъзавий эсапла ве къошувны чыкъарувнен тешкер.

36 + 43 63 + 28 25 + 44 52 + 27

433. Уста 1 саатта 24 бахшыш такъымы сарып багълай, онынъ талебеси исе — 17 такъым. 2 саатта олар экиси къач такъым сарып багъларлар?

434°. [> < =]

2 + 2 + 2 < 2 · 4 2 + 2 □ 2 · 2

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 □ 2 · 7 2 · 5 □ 12

2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 □ 2 · 5 2 · 8 □ 14

435°. Ресимлерге бакъып меселе тертип эт ве чез.

?　　　　　　　　　　?

436. Нумюнеге бакъып ифаделернинъ къыскъа язысыны яз.

Н у м ю н е. $2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 27 = 2 \cdot 7 + 27$

$2 + 2 + 2 + 7$　　　$2 + 2 + 2 + 2 + 2 + 12$

437. Языларны бакъ ве эсапларны анълат.

$2 \cdot 4 + 7 = \square$
$2 \cdot 4 = 8$ $8 + 7 = 15$

$2 \cdot 8 + 12 = \square$
$2 \cdot 8 = 16$ $16 + 12 = 28$

438. Къыйметлерини тап ве эсапны анълат.

$2 \cdot 7 + 3$　　$2 \cdot 5 - 4$　　$2 \cdot 9 - 9$　　$2 \cdot (2 \cdot 4)$

$2 \cdot 9 + 5$　　$2 \cdot 7 - 4$　　$2 \cdot 6 + 8$　　$2 \cdot 2 + 2$

439. Бир пакетте 2 кг ун бар. 7 бойле пакетте къач килограмм ун олур?

440. Бир сырада 6 рале. Эр бир рале башында 2 талебе отура. Бу сырада эписи олып къач талебе бар?

❄ Сыныфта 9 эки ерли рале бар. Бир ер бош тура. Бугунь сыныфта къач талебе бар?

441. Мейданчыкъта 5 эки копчекли ве бир учь копчекли аякъмашна бар. Бу аякъмашналарда эписи олып къач копчек бар?

442. Догъру кошеси олгъан бир учькошелик ве бир де токъал кошели учькошелик сыз.

443°. $2 \cdot 3 + 20$ $2 \cdot 8 - 9$ $2 \cdot 7 + 7$ $2 \cdot 6 - 8$

● **444°.** Автобус 31 пассажирлик этип япылгъан. Бойле автобуснен 3 рейсте къач пассажир алып кетмек мумкюн?
Меселени къошув амелинен чез.

445. $2 + 2 + 2 + 2 < 2 \cdot 5$ $25 + 25 \,\square\, 25 \cdot 3$
$30 + 30 + 30 \,\square\, 30 \cdot 2$ $41 \cdot 2 \,\square\, 41 + 41$

446. Агъасынынъ 2 капиклик 4 маден акъчасы бар, татасынынъ исе 3 капик зияде. Татасында къач капик бар?

❄ Агъасы ве татасында эписи олып не къадар акъча бар?

447. $2 \cdot 5 + 5$ $2 \cdot 7 - 5$ $2 \cdot 6 + 6$ $2 \cdot 9 - 11$
$2 \cdot 8 - 8$ $2 \cdot (15 - 8)$ $2 \cdot 4 + 30$ $2 \cdot (2 + 4)$

448. Бала костюми тикмек ичюн 2 м токъума керек, буюк адамгъа исе — 3 м керек. 5 бала костюми ве бир де балабанлар ичюн костюм тиктилер. Эписи костюмлерге къач метр токъума сарф эттилер?

449. Автомобильнинъ бензобакында 30 л бензин бар эди. Киевден Житомирге бармакъ ичюн 21 л сарф эттилер. Сарф эткенлерине коре, къач литр бензин эксик къалды?

450*. Тарафлары 3 см ве 4 см олгъан догъру кошели учькошелик сыз. Учюнджи тарафынынъ узунлыгъыны ольче ве учькошеликнинъ периметрини тап.

451°. Заводкъа ишчилер керек эди: 25 торнаджы ве 12 чиленгир. Биринджи куню 15 ишчи къабул эттилер. Даа къач ишчи алмакъ керек?

● **452°.** Эсапла. Къыймети 50 олгъан ифаделерни язып ал.

$2 \cdot 5 + 40$ $18 + 32$ $47 + 13$ $2 \cdot 8 + 34$
$2 \cdot 7 + 26$ $60 - 1$ $60 - 10$ $2 \cdot 6 - 8$

453. Ифаделерни яз ве эсапла.

2 ·	3	5	7	9

2 ·	2	4	6	8

454. 2 · 8 – 15   2 · 5 + 10   2 · 9 – 9
12 · 7 + 36   2 · 8 – 12   2 · 4 + 62

455. Ашханеге банкалар ве сулеянен шыра сатын алдылар.

❄ Сулеядакине коре, банкалардаки шыра къач литр зияде?

456. Рулондан дёрт муштериге 2-шер м клеёнка кесип бердилер. Рулонда даа 24 м къалды. Рулонда къач метр клеёнка бар эди?

457. 37 + 58   85 – 19 + 25   61 – 44   100 – 64 – 23

458*. Бидонда 38 л сют бар эди. 9 муштериге 2-шер л сют къойып бердилер. Бидонда къач литр сют къалды?

459°. Бир инджи сырада 5 рале. Эр бир рале башында 2 талебе отура. Бир инджи сырада эписи олып къач талебе отура?

● **460°.** Ресимдеки малюматкъа бакъып, учькошеликнинъ энъ узун тарафы, эки къыскъа тарафынынъ джемисине коре, къач метр эксик олгъаныны тап?

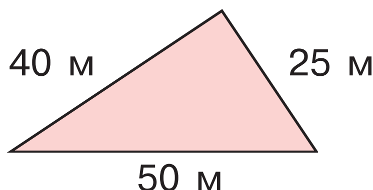

БОЛЮВ

461. 6 армут бар эди. Оларны 3 тарелкагъа тенъ этип къойдылар. Эр бир тарелкада къачар армут бар?

Бу — **болюв** амели олгъан меселе.

Ч е з и м:

6 : 3 = 2 (ар.)
Д ж е в а п: 2 армут.

> **Эки нокъта (:) — *болюв ишарети*.**
> Болюв амели олгъан языны бойле окъуйлар:
> **«Алтыны учьке больсек, эки олур».**

462. Мусавийликлерни окъу.

10 : 2 = 5	6 : 2 = 3	100 : 10 = 10
20 : 4 = 5	15 : 3 = 5	80 : 20 = 4

463. Болюв амели олгъан ифаде тертип эт ве яз.

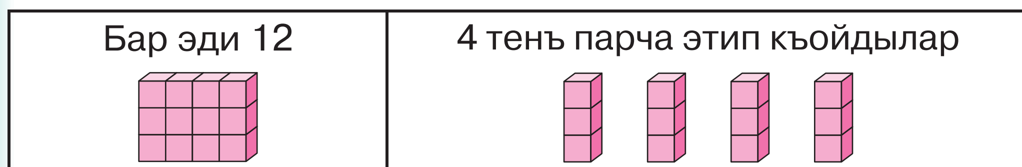

464. Ёлакънынъ ве онынъ парчаларыны ольче, сонъ исе болюв амели олгъан меселе тертип эт.

❄ 10 см узунлыгъында кесик сыз ве оны эки тенъ парчагъа боль.

465. Таблицагъа бакъып меселени чез.

Кетирдилер	Сарф эттилер	Къалды
2 л 2 л 2 л 2 л 2 л 2 л	9 л	?

466°. Ёлакънынъ ве онынъ парчаларыны ольче, сонъ исе болюв амели олгъан меселе тертип эт. Меселенинъ чезимини яз.

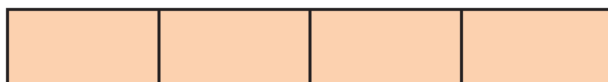

467°.

100 – 33 25 – (14 – 8) 100 – 52

100 – 45 40 – (13 + 8) 100 – 65

468. Мусавийликлерни окъуп чыкъ.

$2 \cdot 5 = 10$ $10 : 2 = 5$ $2 \cdot 6 = 12$ $12 : 2 = 6$

469. Дёгме ресимлерине бакъып, насыл мусавийликлер тертип этильгенини анълат.

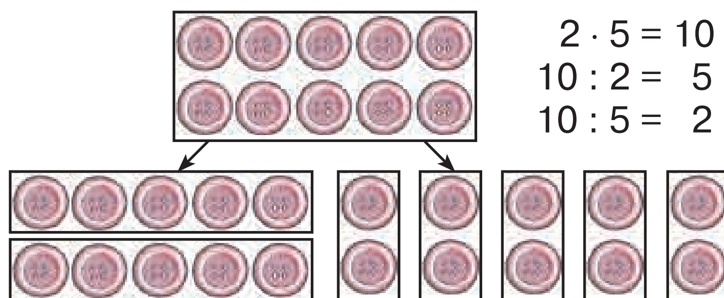

$2 \cdot 5 = 10$

$10 : 2 = 5$

$10 : 5 = 2$

Эки чешит арттырыджысы олгъан эр бир арттырув ифадесинден болюв амели олгъан эки ифаде япмакъ мумкюн.
Арттырманы арттырыджыларнынъ бирине больсек, экинджи арттырыджыны эльде этермиз.

470. Арттырувы олгъан ифадеден болюви олгъан эки ифаде тертип эт. Оларны окъу.

$2 \cdot 9 = 18 \qquad 18 : 2 = 9 \qquad 18 : 9 = 2$

471.

$14 - 7 + 4$	$23 + 8$	$13 - 6$	$2 \cdot 8 - 6$
$14 - (7 + 4)$	$23 + 48$	$53 - 6$	$2 \cdot 8 + 6$

472. Учь тенъ участкада тары, джылап ве мысырбогъдай сачтылар. Кузьде 10 кг тары, 23 кг джылап, мысырбогъдай исе — тары ве джылаптан 9 кг зияде. Къач килограмм мысырбогъдай алдылар?

Джылап

Тары

473. Балаларнынъ учю де 2-шер джевиз тапты, оларнынъ къартанасы — 6 джевиз. Эписи олып не къадар джевиз таптылар?

474°. Эр бир мусавийликтен болюв амели олгъан эки ифаде тертип эт.

$2 \cdot 4 = 8 \qquad 2 \cdot 3 = 6 \qquad 2 \cdot 7 = 14 \qquad 2 \cdot 8 = \square$

● **475°.** Уфакъ чадырларнынъ эр биринде 2-шер турист бар, балабан чадырда исе — 10. Эписи олып къач турист бар?

2-ге БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

476. Эр бир арттырмадан 2-ге болюв амели олгъан ифаделер тертип эткенлерини дикъкъатнен бакъ ве эсапла.

$2 \cdot 2 = 4 \rightarrow$	$4 : 2 = 2$	$2 \cdot 6 = 12 \rightarrow$	$12 : 2 = 6$
$2 \cdot 3 = 6 \rightarrow$	$6 : 2 = 3$	$2 \cdot 7 = 14 \rightarrow$	$14 : 2 = 7$
$2 \cdot 4 = 8 \rightarrow$	$8 : 2 = 4$	$2 \cdot 8 = 16 \rightarrow$	$16 : 2 = 8$
$2 \cdot 5 = 10 \rightarrow$	$10 : 2 = 5$	$2 \cdot 9 = 18 \rightarrow$	$18 : 2 = 9$

477. 2-ге арттырув таблицасыны ве дигер шекильде язылгъан 2-ге болюв таблицасыны окъу.

2	·	2	3	4	5	6	7	8	9	
		↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	
		4	6	8	10	12	14	16	18	: 2

478. 2-ге болюв таблицасындан файдаланып, эсапла.

16 : 2 + 8   14 : 2 + 4   18 : 2 + 28

479. Таблицадан файдаланып, меселелерни чез.

1) 10 л маринадны тенъ этип 2 чапчакъкъа къойдылар. Эр бир чапчакъта къач литр маринад бар?

2) 8 йымыртаны тенъ этип 2 тарелкагъа къойдылар. Эр бир тарелкада къач йымырта бар?

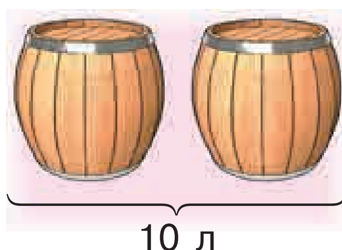

480*. 12 бала 2 команда ве 2 акем олып болюндилер. Эр бир командада къач оюнджы олды?

481°. 14 см узунлыгъында олгъан кесикни эки тенъ парчагъа больдилер. Эр бир парчанынъ узунлыгъы не къадар?

482°. 4 : 2 + 2   8 : 2 + 10   12 : 2 – 2   16 : 2 – 6

2 · 7 – 10   16 : 2 – 4   2 · 9 – 13   14 : 2 + 9

483. 2 · 7 + 40   16 : 2 + 24   18 : 2 + 45   (6 + 8) : 2

484. Меселелернинъ чезими ве джевапларыны тенъештир.

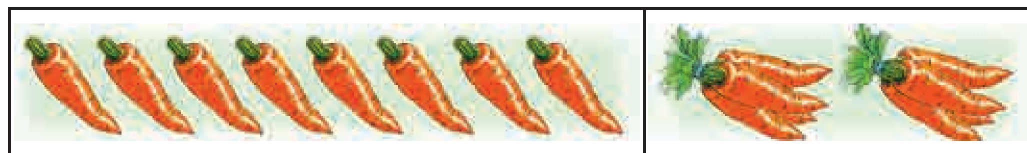

1) 8 хавуч бар эди. Хавучнынъ эписини 2 тенъ парчагъа болип топ-топ этип багъладылар. Бир топында къач хавуч олды?

Ч е з и м:

$8 : 2 = 4$ (х.)

Д ж е в а п: 4 хавуч.

2) 4 хавуч бар эди. Хавучларны 4-ке больдилер ве топ-топ этип багъладылар. Къач топ хавуч олды?

Ч е з и м:

$8 : 4 = 2$ (т.)

Д ж е в а п: 2 топ.

485. Меселелерни чез ве тенъештир.

1) 8 даветнамени зарфларнынъ эр бирине 2-шер этип къойдылар. Къач мектюп зарфы сарф эттилер?

2) 8 даветнамени тенъ этип 2 зарфкъа къойдылар. Бир зарфта къач даветнаме олды?

486. Мусавийсизликлерни ерине кетир.

$25 + 8 > 25 + \square$	$40 - 12 < 40 - \square$
$16 - 5 > 15 - \square$	$34 + 10 > 34 + \square$
$17 + 6 > 21 - \square$	$24 + 11 < 48 + \square$

487*. Он бир муштериден эр бири 2 кг кираз алмагъа истей эди. Ящикте 18 кг кираз бар. Къач муштериге кираз етмеди?

488°. 16 м токъумадан, эр антерге 2 м сарф этип, бала антерлери тиктилер. Къач антер тиктилер?

489°.

$2 \cdot 4 + 4$	$8 : 2 - 3$	$2 \cdot 7 - 5$
$2 \cdot 5 - 4$	$6 : 2 + 4$	$2 \cdot 8 - 3$

490. Болюв амели вакътында сайыларнынъ адларыны акълынъда къалдыр.

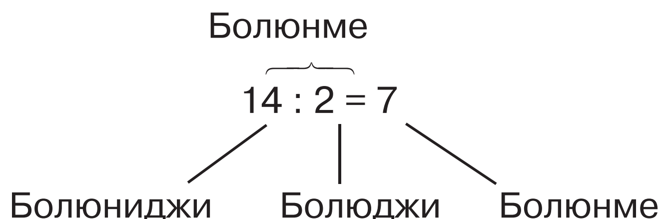

491. Мусавийликлерде эр бир сайынынъ адыны айт.

$16 : 2 = 8$ $12 : 3 = 4$ $8 : 2 = \square$ $14 : 2 = \square$

492. Меселени агъзавий тертип эт ве чез.

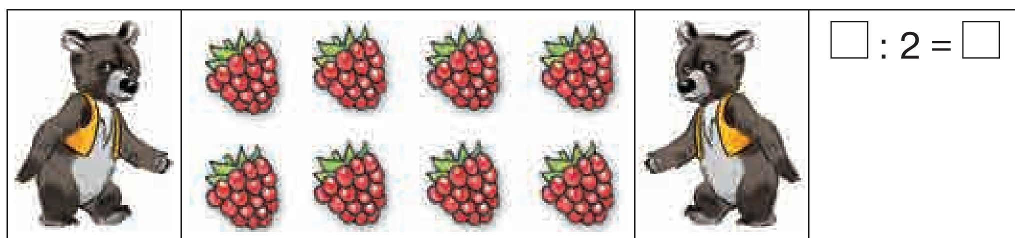

493. 16 копчек къач эки копчекли аякъмашнада бар?

494. Алиенинъ 2 грн-дан 6 акъчасы ве даа 20 грн-сы бар. Алиенинъ не къадар акъчасы бар?

495. $14 : 2 + 16$ $2 \cdot 9 - 4$ $8 \cdot 2 - 16$ $18 : 2 - 6$

496*. Циркке 29 биринджи сыныфлы ве о къадар да экинджи сыныфлы кельди. Эписи олып 32 огълан бала бар эди. Циркке къач къыз бала кельди?

497°. Ашханеге 34 пакет сют ве о къадар да шыра кетирдилер. Сабалыкъ 16 пакет сют ве 19 пакет шыра бердилер. Къач пакет шыра ве къач пакет сют къалды?

498°. $16 : 2 + 52$ $2 \cdot 9 + 29$ $10 : 2 + 10$

$14 : 2 + 72$ $2 \cdot 6 - 12$ $18 : 2 + 71$

499.

Сайылар	Тапынъыз
2 ве 8	арттырманы
2 ве 8	джемисини
8 ве 2	фаркъыны
8 ве 2	болюнмесини

500. $12 - 2 + 80$ $2 \cdot 8 - 6$ $2 \cdot 3 + 9$ $(86 - 74) : 2$

501. 18 талебе, эки тенъ группагъа болюнди. Эр бир группада къач талебе бар?

502. Чувалда 12 кг курьпе бар. 2-шер кг такъсим этеджек олсакъ, къач пакет керек оладжакъ?

503. 2 альбом 14 грн тура, къалемдан исе — 24 грн. Альбомгъа нисбетен, къалемдан не къадар паалы?

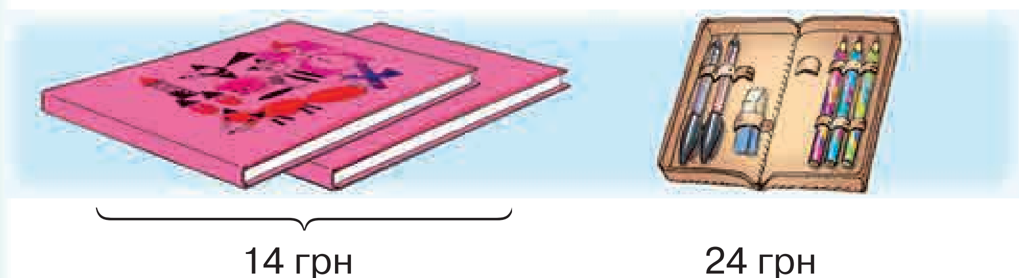

504. | > < = |

$2 + 2 + 2 + 2 < 2 \cdot 5$ $8 : 2 \square 4$

$2 + 2 + 2 + 2 \square 2 \cdot 4$ $12 : 2 \square 3$

505. Фияты 2 грн тургъан 16 къалем сатын алдылар. Къач къалем алдылар?

506*. 48-ге эки тенъ сайы къошты ве 62 эльде эттилер. Насыл сайылар къоштылар?

507°. $10 : 2 - 5$ $2 \cdot 4 + 6$ $4 : 2 + 29$ $16 : 2 + 34$

● **508°.** 6 л юзюм шырасыны, тенъ этип, 2 банкагъа къойдылар. Бир банкадан 1 л шыра алдылар. Къач литр шыра къалды?

509. Эки огълан бала, эр бири тенъ, эписи олып 12 джевиз тапты. Къыз бала, бир огълан баланынъ тапкъанына коре, 4 джевиз зияде тапты. Къыз бала къач джевиз тапты?

Чезим планы:

1) Бир огълан бала къач джевиз тапты?

2) Къыз бала къач джевиз тапты?

510. Бир къоранта къышлыкъ 8 эки литрлик ве бир де он литрлик банкагъа алма шырасы япып къойды. Къоранта эписи олып къач литр шыра япып къойды?

511. Бир къутуда къач стакан бар?

12 стакан

512. 10 : 2 + 28   33 – 14 – 6   12 : 2   8 : 2 + 36

2 · 6 – 3   2 · 5 + 56   18 : 2   16 : 2 + 14

513*. 42-ден эки сайы чыкъарды ве 24 эльде эттилер. Насыл сайылар чыкъардылар?

514°. 18 : 2 – 6   2 · 8 + 32   7 + 17 + 27

14 : 2 + 70   2 · 4 + 28   50 – 16 – 16

● **515°.** 1) Бириндджи арттырыджы 2, экинджиси 8. Арттырмасыны тап. Экинджи арттырыджы не косьтере?

2) Болюниджи 14, болюджи 2. Болюнмесини тап.

3 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

516. 3 · 5 = 15 мусавийлигини окъу. Экинджи арттырыджы не косьтере? 3 · 5 = 15 олгъаныны насыл тешкермек керек?

517. 3 сайысынынъ арттырув таблицасыны (82 с.) насыл этип тертип эткенлерини анълат. Оны эзберле. Насыл этип сонъ кельген арттырманы алдын кельген арттырмадан эльде этмек мумкюн?

3 + 3	3 · 2 = 6
3 + 3 + 3	3 · 3 = 9
3 + 3 + 3 + 3	3 · 4 = 12
3 + 3 + 3 + 3 + 3	3 · 5 = 15
3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3	3 · 6 = 18
3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3	3 · 7 = 21
3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3	3 · 8 = 24
3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3 + 3	3 · 9 = 27

518. Таблицаны къулланып, ифаделерни эсапла.

3 · 8 + 5   3 · 7 – 12   3 · 9 + 32   3 · 6 – 12

519. Энвер агъа 3-ер кг кельген 4 баш къапыста ве 5 кг чюкюндир сатын алды. Энвер агъа эписи олып къач килограмм зарзават алды?

520. Бир чильтерде 5 кг алма бар. Бойле 5; 8 чильтерде къач килограмм алма олур?

521. Кольмек тикмек ичюн 3 м токъума керек. Бойле 6 кольмек тиккен сонъ, 9 м токъума къалды. Башындан къач метр токъума бар эди?

522°. 2 · 6 + 78   3 · 7 + 45   3 · 6 – 14   3 · 4 + 40
3 · 5 + 20   3 · 2 – 6   3 · 3 + 9   3 · 9 + 3

● **523°.** Синавер ренкли къарандашлар такъымыны 12 грн-гъа алды, Кемал исе — 3 грн-дан 5 дефтер алды. Огъланларнынъ къайсы бири зияде акъча берди? Не къадар зияде?

524. Ресимге бакъып, меселе тертип эт ве чез.

3 кг

3 кг

3 кг

3 кг

525.

> < =

$3 + 3 + 3 < 3 \cdot 4$ $\qquad$ $3 + 3 + 3 + 3 + 3 \square 3 \cdot 5$

$3 + 3 + 3 \square 3 \cdot 2$ $\qquad$ $3 + 3 + 3 + 3 + 3 \square 3 \cdot 9$

❄ $3 \cdot 5 + 10 \square 3 \cdot 4 - 10$ $\qquad$ $3 \cdot 9 - 20 \square 3 \cdot 7 + 20$

526. Сулеяда 18 л юзюм шырасы бар. Бу шыраны банкаларгъа къоймакъ ичюн 5 учь литрлик банка етерми? Къач банка керек?

527. Данеси 3 грн олгъан 8 лимон ве 16 грн олгъан юзюм сатын алдылар. Бутюн буларгъа не къадар акъча берильди?

❄ Юзюмге нисбетен, лимонгъа не къадар зияде акъча бердилер?

528. Меселелерни чез ве оларны тенъештир.

1) Эр бир вазагъа 3-ер чечек къойдылар. Бойле 6 вазада къач чечек бар?

2) 6 вазагъа 3-ер чечек къойдылар. Вазаларгъа эписи олып къач чечек къойдылар?

529. Эсапла. Къыймети 24 олгъан ифаделерни язып ал.

$50 - 24$	$3 \cdot 8$	$16 : 2 + 16$	$24 - 9$
$33 - 7$	$3 \cdot 9$	$3 \cdot 5 + 15$	$72 - 48$

530*. 4 учькошелик япмакъ ичюн къач таячыкъ керек оладжакъ? Осман бунъа 9 таячыкъ къулланды. Осман насыл япкъаныны сызып косьтер.

531°. Орьтю тикмек ичюн 2 м токъума кете. 16 метр токъумадан къач бойле орьтю тикмек мумкюн?

● **532°.** Догъру олмагъан мусавийсизликлерни тап. Янълышларны тюзет ве догъру яз.

$37 - 6 + 7 = 38$	$45 + 45 - 12 = 33$
$3 \cdot 9 + 40 = 47$	$13 - (7 - 3) = 9$
$2 \cdot 8 - 9 = 9$	$2 \cdot 9 - 15 = 3$

533. Даире (тёгерек) ве чевре акъкъында анълатманы окъу. Ресимде *О* меркези олгъан даире тасвирленген.

Даиренинъ сынъыры олгъан сызыкъкъа *чевре* дейлер.

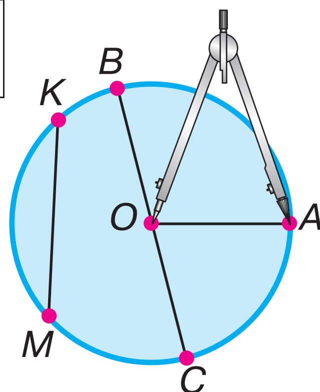

Даирени *пергельнен* сызалар. Пергельнинъ инеси тургъан *О* нокътасы — *чевренинъ меркезидир*. *ОА* кесиги — *чевренинъ* ве *даиренинъ радиусыдыр. ВС* кесиги — *чевренинъ* ве *даиренинъ диаметридир. КМ* кесигине диаметр демеге мумкюнми?

534. 2 см радиусы олгъан чеврени ве онынъ ичинде 2 радиус сыз. Радиусы 1 см зияде олгъан чевре сыз. Бу чеврелернинъ диаметри узунлыгъы не къадар?

❄ Бир чевреде къач радиус сызмакъ мумкюн? Даиреде къач диаметр сызмакъ мумкюн?

535. Догъру сызыкънен чевренинъ къач кесишкен нокътасы бар? Оларны косьтер.Чевренинъ ичинде; онынъ тышында насыл шекиллер бар?

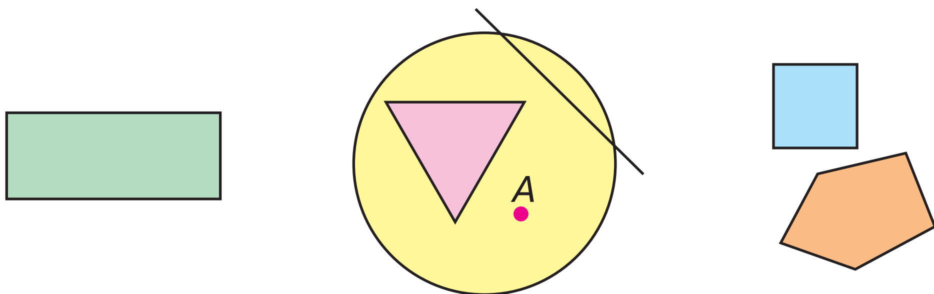

536. Меселелерни чез ве оларны тенъештир.

1) Талебе ифаделернинъ 4 сутюнини эсаплады. Эписи олып о, къач ифаде эсаплады?

2) Биринджи сутюнден талебе 4 ифаде эсаплады, экинджисинден — 3. Талебе эписи олып къач ифаде эсаплады?

537. Аппликация япмакъ ичюн биринджи дерсте 18 мавы ве 2 сары япракъ, экинджи дерсте исе 20 беяз япракъ сарф эттилер. Эки дерсте эписи олып къач япракъ кягъыт сарф эттилер?

538. $3 \cdot 4$ $3 \cdot 8 - 6$ $18 : 2 + 25$ $3 \cdot 9 + 17$

539°. $3 \cdot 5 + 5$ $2 \cdot (1 + 5)$ $(10 - 7) \cdot 3$ $12 : 2 - 6$

540°. 3 грн тургъан 8 тенъ блокнот ве 7 грн тургъан бир къалем сатын алдылар. Къалемге нисбетен, блокнотларгъа не къадар зияде акъча бердилер?

541. Меселени агъзавий чез.

1) 1 кг хавуч 3 грн тура. 6 кг хавучкъа не къадар акъча бермек керек?

2) Булка 3 грн тура. 8 бойле булкагъа не къадар акъча бермек керек?

3) 2 м лента 18 грн тура. 1 м лента къач гривна тураджакъ?

542. $3 \cdot (2 + 4)$ $(12 - 9) \cdot 3$ $3 \cdot 4 + 28$ $3 \cdot (67 - 58)$

543. *BC* ве *CD* кесиклерининъ умумий нокътасыны косьтер. Энъ буюк кесикнинъ узунлыгъыны ольче ве яз.

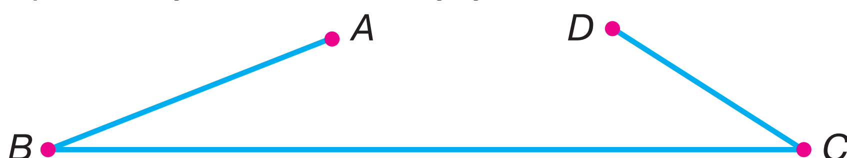

544. 1) Эки тыркемеде 20 чувал захире бар эди. Экинджи тыркемеден 2 чувал тюшюрген сонъ, эки тыркемеде чувалларнынъ сайысы тенъ олды. Биринджи тыркемеде къач чувал захире бар эди? Меселенинъ чезимини анълат.

Ч е з и м:

1) $20 - 2 = 18$ (м)
2) $18 : 2 = 9$ (м)

2) 18 кг унны пакетлернинъ эр бирине 2-шер кг этип, болип къойдылар. 3 пакет унны печенье япмакъ ичюн къулландылар. Къач пакет ун къалды?

Ч е з и м п л а н ы:

1) Къач пакет ун олды?
2) Къач пакет ун къалды?

545°. Эки рафта 17 бардакъ бал тура эди. Экинджи рафтан 5 бардакъ бални саттылар, ве эки рафта бардакъларнынъ сайысы тенъ олды. Бигинджи рафта къач бардакъ бар эди?

546°. $3 \cdot (2 + 3)$ $(13 - 10) \cdot 6$ $3 \cdot 5 + 45$

547. М а т е м а т и к д и к т е.

1) 3 ве 2 сайыларынынъ арттырмасыны 2 эксильт.
2) 12 ве 6 сайыларынынъ джемисини 2-ге боль.
3) 20 ве 18 сайыларынынъ фаркъыны 8 кере арттыр.
4) 3 ве 6 сайыларынынъ арттырмасыны 4 буют.

548. Мусавийликлер насыл тертип этильгенини анълат.

$$3 \cdot 6 = 18$$
$$18 : 3 = 6$$
$$18 : 6 = 3$$

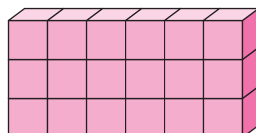

549. Эр бир арттырмадан, нумюнеге бакъып, 3-ке болюв ифаделер тертип эт ве эсапла.

$3 \cdot 9 = 27$ $27 : 3 = 9$ $3 \cdot 8$ $3 \cdot 7$ $3 \cdot 5$

550. Балаларнынъ анасы янтыкъ япты. Учь огълуна о, 2-шер янтыкъ берди. Даа 18 янтыкъ къалды. Балаларнынъ анасы къач янтыкъ япты?

551. Меселе тертип эт ве чез.

Бал алдылар	Банкаларгъа къойдылар	Банка (олды)
7 кг ве 8 кг	3-ер кг	?

552. Сыныкънынъ узунлыгъыны тап.

❄ Бойле узунлыкъта башкъа сыныкъ сыз.

553*. 11 долапны бир ерден бир ерге кочюрмек керек. Бир автомобильге 3 долаптан зияде сыгъмай. Автомобильге къач рейс япмакъ керек оладжакъ?

554°. Къызчыкъ 35 м чапып кечти, ве онъа даа 15 м зияде чапмакъ керек. Ёлчыкънынъ узунлыгъы не къадар?

● **555°.** $3 \cdot (2 + 2)$ $(11 - 8) \cdot 2$ $3 \cdot 4 + 45$ $3 \cdot (54 - 47)$

$2 \cdot (3 + 5)$ $(12 - 9) \cdot 9$ $3 \cdot 8 + 12$ $3 \cdot (42 - 36)$

556. $84 - 16$ $35 + 28$ $80 - 24$ $3 \cdot 6 + 45$

557. $a = 5$, $a = 4$, $a = 7$ олгъан алда, $3 \cdot a$ арттырманы эсапла.

558. Паркта 18 акъкъайын бар, о къадар да къашыкъ агъач, кестане исе — акъкъайын ве къашыкъ агъачкъа нисбетен, 10 эксик. Паркта къач кестане бар?

❄ 10 сайысыны 20 сайысына денъиштир. Меселенинъ чезим планы денъиширми?

559. Бир канистрада 18 л якъарлыкъ бар, дигеринде исе — 22 л. Тракторгъа 30 л якъарлыкъ къойдылар. Ифаделерни эсапласанъ, не бильмек мумкюн?

$18 + 22$; $22 - 18$; $(18 + 22) - 30$?

560. $3 \cdot (5 + 1)$ $2 \cdot 9 - 15$ $(11 - 9) \cdot 7$

$3 \cdot (34 - 27)$ $3 \cdot 8 + 44$ $(32 - 29) \cdot 6$

561*. Эки огълан 100 м месафеге озушып, чаптылар. Эр бир огълан къач метр чапып кечти?

562. Балкъурт сепетинден чечекликке къадар 20 м, чалыгъа къадар — 50 м. Саба балкъуртчыкъ бал шырасы къыдырып, чечеклерге тараф учып кетти ве къайтып кельди.Сонъ о чалыгъа учып кетти ве бал шырасыны анда топлап башлады. Балкъуртчыкъ насыл месафе учты?

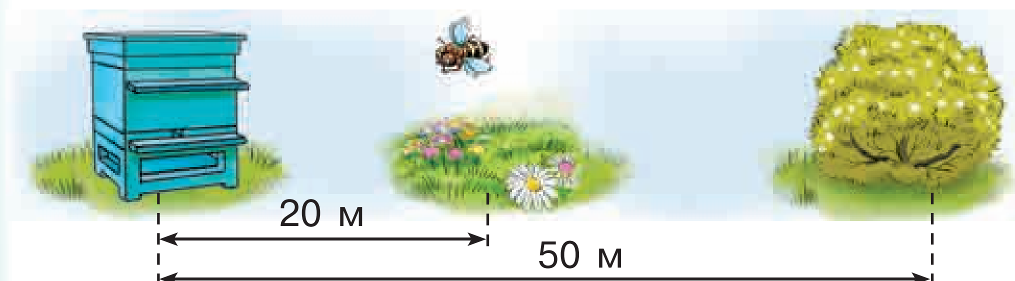

563°. Бир ёлакътан 10 морпатильджан джыйдылар, экинджисинден — 8. Оларны эписини тенъ сайыда 3 сепетке къойдылар. Бир сепетке къач морпатильджан къойдылар?

● **564°.** Эксилиджи 50, чыкъарылыджы 10 ве 14 сайыларынынъ джемисинен ифаделенген. Фаркъны тап.

3-ке БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

565. 3 сайысынынъ арттырув амели олгъан ифаде тертип эт ве эсапла. Эр бир арттырмадан 3-ке болюв ифаделери тертип эт.

3 ·	2	3	4	5	6	7	8	9

566. 3 кере арттырув ве 3-ке болюв таблицасыны окъуп чыкъ.

3 ·	2	3	4	5	6	7	8	9	
	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	
	6	9	12	15	18	21	24	27	: 3

567. 3-ке болюв таблицасыны къулланып, эсапла.

12 : 3 + 4	27 : 3 – 6	24 : 3 + 24	21 : 3
12 : 3 – 4	27 : 3 + 16	18 : 3 – 0	15 : 3

568. Учь литрлик банкаларгъа 18 л квас къойдылар. Къач банка олды?

569. Меселени агъзавий чез.

1) 18 джевизли ашны 3 тарелкагъа тенъ этип къойдылар. Эр бир тарелкада къачар джевизли аш бар?

2) 21 грн-гъа; 27 грн-гъа 3 грн тургъан блокноттан къач дане сатын алмакъ мумкюн?

570°. 3 · 7 – 14   9 : 3 + 33   21 : 3 + 73   6 : 3 + 0

● **571°.** 3 тенъ толанынъ массасы 12 кг. Бир толанынъ массасы не къадар? Къач толанынъ массасы 24 кг этер?

572. (13 + 2) : 3   15 : 3 – 5   3 · (12 – 9)
(18 – 6) : 3   15 : 3 + 30   3 · (3 + 6)

573. Тиджарет мейданында эр бирининъ 2 залы олгъан 8 тюкян ве 4 залы олгъан бир тюкян къурдылар. Эписи олып къач зал донаттылар?

574. Квадрат тарафынынъ узунлыгъыны ольче. Квадратнынъ периметрини къошувны сонъ исе арттырувны къулланып тап.

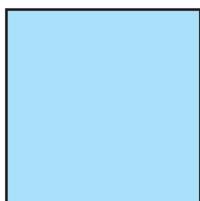

❄ Башкъа догъру дёрткошеликнинъ периметрини тап.

575*. Къабакънынъ массасы 3-ер кг кельген 4 къарпызнынъ массасы къадар. Къабакъ, къарпызгъа нисбетен, къач килограмм агъыр?

576°. 27 : 3 – 7   (14 + 4) : 3   2 · (15 – 8)
24 : 3 + 42   (45 – 30) : 3   3 · (15 – 8)

577°. 25 м тельни 3-ер м кельген парча этип кестилер. Бойле къач парча олды? Къач метр тель къалды?

578. Дюльгер, эр кунь тенъ микъдарда, 6 черчивени 2 куньде япты. Учюнджи куню о, кечкен куньге нисбетен, бир черчиве зияде япты. Учюнджи куню дюльгер къач черчиве япты?

579. Ифаделернинъ къыйметини эсапла.

$17 - (32 - 24)$	$100 - 33 - 33$	$24 : 3$
$81 - (67 + 9)$	$91 - 47 + 26$	$18 : 3$

580. $a = 3$ олгъан такъдирде ифаделернинъ къыйметини тап.

$a \cdot 6$	$31 - a$	$21 : a$	$27 : a$
$18 : a$	$28 + a$	$a \cdot 5$	$a - 2$

581. Учь тенъ юзюм ящигининъ массасы 27 кг, алма ящиги исе — 20 кг. Алма ящигининъ массасы, юзюм ящигининъ массасына нисбетен, къач килограмм зияде?

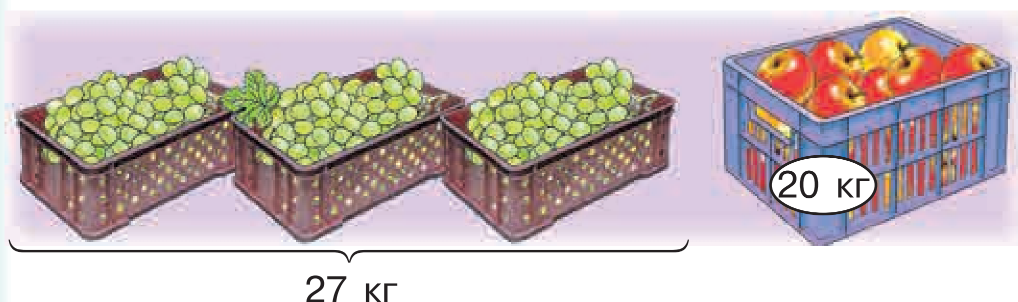

582*. Тенъ тарафлы учькошеликнинъ периметри — 18 см. Бу учькошеликнинъ бир тарафынынъ узунлыгъыны тап.

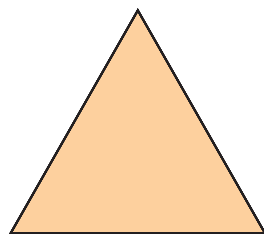

583°. Биринджи огълан 12 балыкъ тутты, экинджиси — 9. Балыкъларнынъ эписини олар, тенъ этип, учьке больдилер ве бир пайыны къызчыкъкъа бердилер. Къач балыкъ бердилер?

● **584°.** $3 \cdot 9 + 9 + 1$ $\quad 27 : 3 + 21 + 9$ $\quad (86 - 65) : 3$
$3 \cdot 7 - 7 - 7$ $\quad 24 : 3 - 8 + 5$ $\quad (94 - 67) : 3$

585. Математик дикте.

1) 18 ве 3 сайыларынынъ болюнмесини 6 арттыр.
2) 9 ве 15 сайыларынынъ джемисини 3-ке боль.
3) 6 ве 2 сайыларынынъ арттырмасыны 3-ке боль.
4) 6 ве 2 сайыларынынъ арттырмасыны 3 эксильт.

586. 15 см узунлыгъында кесик сыз ве оны учь тенъ парчагъа боль.

587. Биринджи ифадеге бакъып, алма ве армут фиданлары акъкъында меселе тертип эт, экинджисине бакъып — ящиклердеки хыярлар акъкъында.

$3 \cdot 4 + 17$ $\quad 12 + (12 - 5)$

588. $a = 9$, $a = 6$ олгъан алда, $3 \cdot a + 17$-ни эсапла.

589. Не эльде этермиз, эгер:

1) джемиден къошулыджыларнынъ бирини чыкъарсакъ?
$20 + 60 = 80$ $\quad 80 - 20 = \square$
2) фаркъкъа чыкъарылыджыны къошсакъ?
$70 - 30 = 40$ $\quad 40 + 30 = \square$
3) эксилиджиден фаркъны чыкъарсакъ?
$12 - 4 = 8$ $\quad 12 - 8 = \square$

590*. Узунлыгъы 21 м олгъан бир сырада тереклер бир-биринден 3 м месафеде оселер. Экинджи сырада 17 терек бар. Эки сырада эписи олып къач терек бар?

591°. Кенълиги 30 метр олгъан озеннинъ эки ялысындан эки ялдайыджы ялдап кетти. Расткелишкенде оларнынъ бири 15 м ялдады. Экинджи ялдайыджы къач метр ялдады?

● **592°.** $(25 - 1) : 3$ $\quad (20 - 2) : 2$ $\quad 3 \cdot 7 + 27$
$(30 - 3) : 3$ $\quad (5 + 7) : 2$ $\quad 2 \cdot 8 + 28$

593. Муштериде 2 грн-лыкъ 9 акъча купюрасы бар. О, 12 грн-гъа такъвим сатын алды. Муштерининъ не къадар акъчасы къалды? Къач купюрасы къалды?

594. □ + 13 = 35 □ – 13 = 35 100 – □ = 80 □ : 3 = 6

595.

	Саат	Тамирлемек керек	Тамирленди
	къол саат	47 с.	28 с.
	маса сааты	13 с.	6 с.

Маса саатларына нисбетен, тамирленеджек къол сааты не къадар зияде къалды?

596. $4 : 2 + 48$ $27 : 3 + 9$ $21 : 3 - 6$ $12 : (35 - 32)$
$9 : 3 + 64$ $3 \cdot 8 + 46$ $56 - 6 : 3$ $(46 - 34) : 3$

597. 1) 12 курекчи, тенъ микъдарда олып, 3 къайыкъкъа отурды. Бир къайыкъкъа къач курекчи отурды?

2) 24 талебе, 3-ер талебе олып, командаларгъа болюнди. Къач команда олды?

598*. Он маден капик арасында тенъ сойлары олурмы?

599°. $2 \cdot 9$ $10 : 2$ $21 : 3 + 45$ $15 : 3 - 0$
$16 : 2$ $3 \cdot 9$ $2 \cdot 4 - 7$ $12 : 2 + 0$

● **600°.** 18 кг къара богъдай курьпесини 2-шер кг этип, 6 пакетке къойдылар. Къач килограмм курьпе къалды?

4 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

601. 4 · 5 = 20 мусавийлигини окъу. 5 арттырыджысы не косьтере? 4 · 5 = 20 олгъаныны насыл тешкермек мумкюн?

602. 4 сайысынынъ арттырув таблицасыны насыл этип тертип эткенлерини анълат. Оны эзберле.

4 + 4	4 · 2 = 8
4 + 4 + 4	4 · 3 = 12
4 + 4 + 4 + 4	4 · 4 = 16
4 + 4 + 4 + 4 + 4	4 · 5 = 20
4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4	4 · 6 = 24
4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4	4 · 7 = 28
4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4	4 · 8 = 32
4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4 + 4	4 · 9 = 36

Насыл этип сонъ кельген арттырманы алдын кельген арттырмадан эльде этмек мумкюн?

603. 8 айры квадрат япмакъ ичюн къач тенъ таячыкъ керек?

604*. Он таячыкъ къулланып, 5 догъру дёрткошелик яп.

605. Бир рулондан эки муштерининъ эр бирине 4-тер м токъума кесип бердилер, ондан сонъ рулонда 16 м къалды. Рулонда къач метр токъума бар эди?

606.	4 · 2 + 16	21 : 3 + 6	3 · 6 – 4
	14 : 2 + 14	24 : 3 – 5	13 + 36 – 45
607.	4 · 3 + 48	(11 – 8) · 4	17 – (8 + 3)
	4 · 8 – 20	(12 – 8) · 4	45 – (8 + 4)
608°.	4 · 5 + 12	4 · 9 + 4	4 · 6 + 24
	4 · 7 – 19	4 · 8 – 4	4 · 4 – 16

609°. Сувукъ аранда сыгъыргъа суткада 40 кг ем бермек керек, сыджагъында — 36 кг. Сыджакъ аранда, сувукъ арангъа коре, сыгъыргъа къач килограмм ем эксик керек?

610. 4 сайысынынъ арттырув таблицасыны окъу.

4 ·	2	3	4	5	6	7	8	9
	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓	↓
	8	12	16	20	24	28	32	36

611. 1) Эсапла. Арттырмасы олгъан ифаделерни язып ал. Оларнынъ эр биринде арттырыджыларнынъ тюбюни сыз.

12 : 3	4 · 9	4 + 9	3 · 8	15 : 3
12 – 3	3 · 9	4 · 8	16 : 2	4 · 7

2) (Агъзавий.)

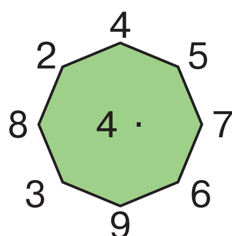

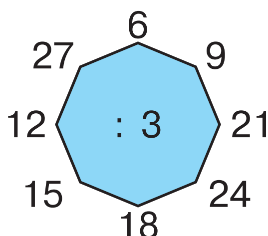

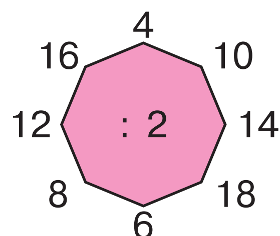

612. Ресимдеки малюматкъа коре суаллерге джевап бер.

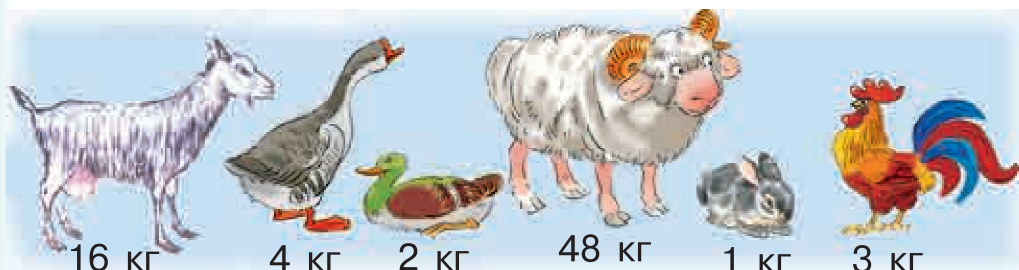

1) Бойле 5 къазнынъ массасы не къадар?

2) Бойле 3 хоразнынъ, папийнинъ ве къояннынъ умумий массасы не къадар?

3) Къочкъарнынъ массасы, бойле эки эчкининъ массасына коре, къач килограмм зияде?

❄ Ресимге бакъып озь суаллеринъни бер.

613. Эвельки мешгъулиетте берильген ресимге бакъып эки амелли меселелер тертип эт.

614°.

$4 \cdot 8$	$9 : 3$	$8 + 13$	$4 \cdot 8 : 3$
$24 - 12$	$36 - 16$	$21 : 3$	$4 \cdot 6 + 3$
$16 : 2$	$5 + 4$	$3 \cdot 8$	$4 \cdot 7 + 8$

● **615°.** Аралары 60 адым олгъан эки огълан бала бири-бирине бетлерини берип тура. Эр бири бир-бирине къаршы 25 адым япса, оларнынъ арасындаки месафе не къадар олур?

616. Эсапла. Къыймети 25 олгъан ифадени язып ал.

$2 \cdot 9 + 6$	$4 \cdot 8 - 7$	$27 : 3 + 16$
$18 : 2 + 11$	$18 : 3 + 24$	$24 : 3 + 17$

617. Бактан бояны эр бирине 4 кг-дан 3 банкагъа къойгъанда, онынъ ичинде даа 8 кг боя къалды. Къалгъан боя, алынгъанына нисбетен, къач килограмм эксик?

❄ $4 \cdot 3 + 8$ ифадеге бакъып, не билирмиз?

618. Лентадан, эр бири 4 дм кельген, 3 парча кесип алдылар. 8 дм лента къалды. Башындан лентанынъ узунлыгъы не къадар эди?

619*. Къыскъа языгъа бакъып, меселе тертип эт.

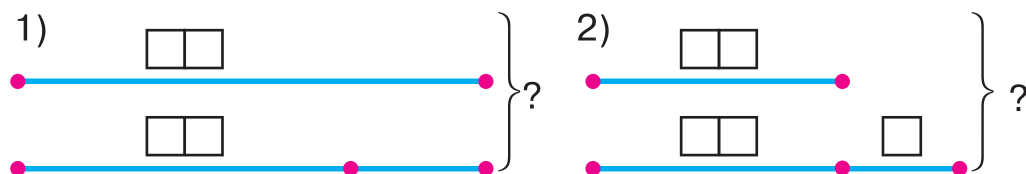

620°. Учь клумбада талебелер 4-тер тюп гуль отуртты. Талебелер эписи олып къач тюп гуль отурттылар?

● **621°.** Адиле, 4-тер кг алгъан 5 сепет джилек ве 10 кг торгъай юзюми джыйды. Адиле джилекни, торгъай юзюмине нисбетен, не къадар зияде джыйды?

4-ке БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

622. 4 сайысынынъ арттырув таблицасыны окъу ве 4 сайысынынъ болюв таблицасыны насыл тертип эткенлерини анълат.

4 ·	2	3	4	5	6	7	8	9	
	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	
	8	12	16	20	24	28	32	36	: 4

623. 4 сайысынынъ болюв таблицасыны къулланып, эсапла.

$28 : 4 + 7$ $\qquad 36 : 4 + 19$ $\qquad 24 : 4 + 14$

624. 1) Узунлыгъы 20 м олгъан шнурны 4-тер м этип кестилер. Къач парча олды?

2) Узунлыгъы 20 м олгъан шнурны 4-тер метр этип кестилер. Бир парчасынынъ узунлыгъы не къадар?

❄ Меселелерни ве оларнынъ чезимини тенъештир.

625. $36 : 4$ $\quad 28 : 4$ $\quad 20 : 4$ $\quad 12 : 4$ $\quad (1 + 15) : 4$

$32 - 4$ $\quad 24 - 4$ $\quad 16 - 4$ $\quad 8 - 4$ $\quad (18 + 18) : 4$

626*. Догъру дёрткошеликнинъ узунлыгъы 6 см. О, кенълигинден 2 см зияде. Догъру дёрткошеликнинъ периметрини тап.

627°. Айшенинъ анасы, бир килосына 4 грн берип, 28 грн-гъа алма сатын алды. 3 кг-ны о къомшусына берди. Айшенинъ анасында къач килограмм алма къалды?

● **628°.** Ойле сайылар сайлап ал, мусавийликлер догъру олсун. Оларны яз.

$\square : 4 = 2$ $\quad \square : 4 = 5$ $\quad \square : 4 = 6$ $\quad \square : 4 = 9$

629. 1) $2 \cdot 9 + 10$ $\qquad (2 + 1) \cdot 3$ $\qquad 2 \cdot 8 + 48$

2) $4 \cdot 6 < 4 \cdot 8 - 3$ $\qquad 36 : 4 \ \square\ 20 : 4 + 3$ $\qquad 28 : 4 \ \square\ 4 \cdot 6$

3)

Сайылар	32 ве 4	32 ве 4	28 ве 4	28 ве 4
Тапынъыз	фаркъы-ны	болюн-месини	болюн-месини	джеми-сини

630. Балалар багъчасына 5 кг эрик кетирдилер, алма исе — 3 кг зияде. Алмаларнынъ эписини 4 табакъкъа тенъ этип болип къойдылар. Бир табакъта къач кило алма бар?

631. 8 муштериге 4-тер кг алма саттылар. 60 кг алма къалды. Къач килограмм алма бар эди?

632. $2 \cdot 9 + 10$ $\quad (2 + 1) \cdot 3$ $\quad 2 \cdot 8 + 48$

$36 : 4$ $\quad 20 : 4 + 3$ $\quad 28 : 4$

633. Бойле чезильген меселе тертип эт:

1) $4 \cdot 5 = 20$ (кг); $\quad$ 2) $20 + 17 = \square$ (кг)

634*. 8 м узунлыгъында йипек парчасы бар. Метрни (я да башкъа узунлыкъ ольчюсини) къулланмайып, ондан 6 м насыл этип кесип алмакъ мумкюн?

635°. 4 огълан балада, тенъ микъдарда, 20 джевиз бар, къыз балада исе 3 джевиз. Къыз балада, огълан балаларнынъ эр биринде олгъан джевизлерине коре, не къадар джевиз эксик?

● **636°.** $80 - 25 - 25$ $\quad 36 : 4 + 27$ $\quad (14 - 10) \cdot 5$

$75 - 30 + 40$ $\quad 32 : 4 - 7$ $\quad (9 - 5) \cdot 4$

637. Ёлакъны насыл этип 2 тенъ парчагъа больгенлерини бакъ. 98-инджи саифедеки вазифени эда эт.

Ярысы	Ярысы

***Ярысы* — бу, бутюннинъ эки тенъ парчасынынъ биридир.**

1) Догъру дёрткошели япракъны эки къатла. Япракънынъ ярысыны косьтер.

2) Тамам бойле этип даирени эки къатла.

638. Сыджымнынъ узунлыгъы 8 м. Онынъ ярысынынъ узунлыгъы не къадар?

639. Ресимде эки ёлачыкъ. Эр бирининъ узунлыгъы 12 см.

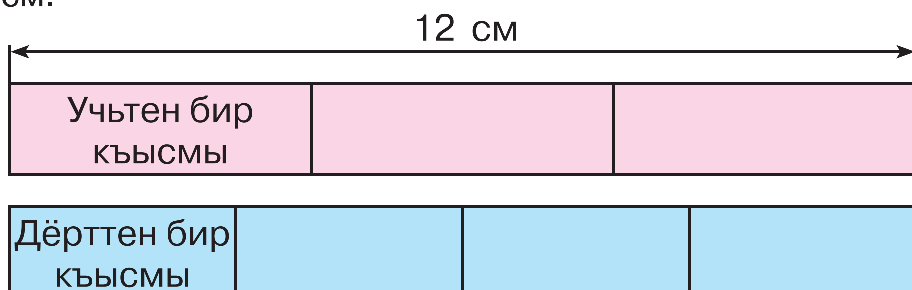

Бириндджи ёлачыкъ 3 тенъ парчагъа болюнген, экинджиси исе — 4 парчагъа. Ёлачыкънынъ учюнджи ве дёртюнджи парчасынынъ узунлыгъы не къадар. Дёртюнджи къысмына даа *черик* де дейлер.

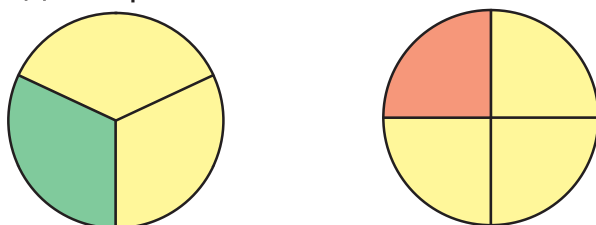

Ресимде даиренинъ учюнджи ве дёртюнджи къысмыны косьтер.

640. 12 сайысынынъ ярысыны, 15 сайысынынъ учьтен бир къысмыны ве 8 сайысынынъ дёртте бир къысмыны тап.

641. 5 дм 6 см + 3 см 8 дм 7 см – 4 дм
5 дм 6 см + 3 дм 8 дм 7 см – 4 см
1 дм + 2 см 1 дм : 2 1 дм – 2 см

642. Ифаделерни эсапла. Болюджининъ тюбюни сыз.

21 – 3	3 · 6	16 : 4	14 : 2	(48 – 36) : 4
21 : 3	12 : 4	12 – 4	18 : 3	48 – 36 : 4

643. Ифадениӈъ схемасына бакъып, меселе тертип эт ве чез.

□ · □ + □

644*. Тарафлары 3 см ве 4 см олгъан догъру дёрткошелик сыз. Оны, тарафы 1 см олгъан квадратларгъа боль. Къач тенъ квадрат олды?

645°. Сыныфта 13 рале. Даа 2 рале кетирдилер. Ондан сонъ ралелерни тенъ сайыда учь сыра этип къойдылар. Эр бир сырада къач рале олды?

● **646°.** 37 + 45 2 · 8 – 12 16 : 2 + 32 81 – (14 – 7)
62 – 36 3 · 8 + 40 24 : 3 + 13 81 – 14 – 7

5 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

647. Къош, сонъ къошувны арттырувгъа денъиштир.

4 + 4 + 4 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5

648. 5 · 8 = 40. мусавийлигини окъу. Арттырыджы не косьтере? 5 · 8 = 40 олгъаныны насыл тешкермек мумкюн?

649. 5 сайысынынъ арттырув таблицасыны насыл тертип эткенлерини анълат. Эзберле.

5 + 5	5 · 2 = 10
5 + 5 + 5	5 · 3 = 15
5 + 5 + 5 + 5	5 · 4 = 20
5 + 5 + 5 + 5 + 5	5 · 5 = 25
5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	5 · 6 = 30
5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	5 · 7 = 35
5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	5 · 8 = 40
5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5	5 · 9 = 45

Сонъ кельген арттырманы алдын кельген арттырмадан насыл этип эльде этмек мумкюн?

650. 5 сайысынынъ арттырув таблицасыны къулланып эсапла.

$5 \cdot 3 + 12$ $5 \cdot 7 - 23$ $5 \cdot 9 + 50$ $5 \cdot 8 - 14$

651. Бахчиван 4 сыра терек отуртты, 5-ер терек эр бир сырада. Бахчиван эписи олып къач терек отуртты?

❄ Акис меселе тертип эт.

652. Бир ёлакъта, эр биринде 5 тюп олгъан 8 сыра бибер бар. Эписи олып къач тюп бар?

653. Ресимге ве схемагъа бакъып, «Чанакълар ичинде эписи олып къач вареник бар?» суали олгъан меселе тертип эт ве оны чез.

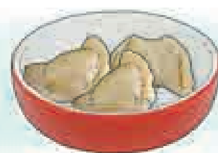

$\square \cdot \square + \square$

654. Тюшюрильген сайыларны ерине къой.

5 м 6 дм = □ дм	43 дм = □ м □ дм
6 дм 5 см = □ см	34 дм = □ м □ дм
8 дм 7 см $<$ □ дм 9 см	5 м 6 дм $>$ 5 м □ дм

655*. Бир литрде 5 стакан сув ола. Эки он литрлик къопкъада къач стакан сув олур?

656°. $a = 12$ олгъан алда, ифаделернинъ къыйметини эсапла.

$a + 40$ $a : 4$ $a + (a + 25)$

● **657°.** Биринджи кесикнинъ узунлыгъы 15 см, экинджи кесик биринджисинден 5 см къыскъа, учюнджиси исе — экинджисинден 6 см къыскъа. Бу кесиклерни сыз.

САЙЫНЫ БИР КЪАЧ КЕРЕ БУЮТМЕК ВЕ ЭКСИЛЬТМЕК

658. Ресимни дикъкъатнен бакъ ве языларны окъу.

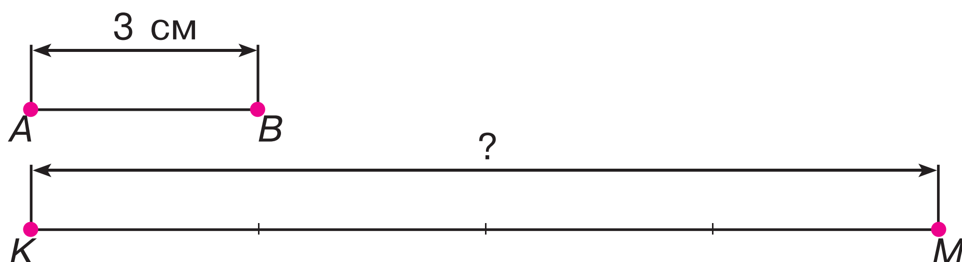

KM кесиги, *AB* кесигинден, 4 кере узун. *KM* кесигининъ узунлыгъы не къадар?

$$3 \cdot 4 = 12 \text{ (см)}$$

Дж е в а п: 12 см.

Сайыны 4 кере буютмек ичюн, оны 4-ке арттырмакъ керек.

659. Экинджи ёлачыкъ бириндджисинден 3 кере къыскъа. Экинджи ёлачыкънынъ узунлыгъы не къадар?

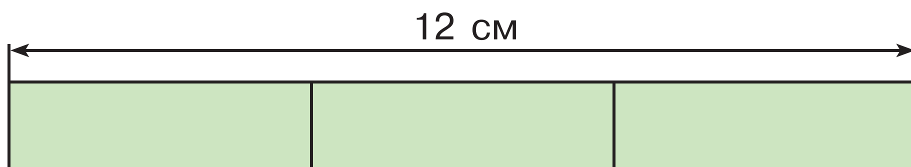

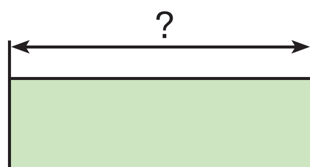

$$12 : 3 = 4 \text{ (см)}$$

Дж е в а п: 4 см.

Сайыны 3 кере эксильтмек ичюн, оны 3-ке больмек керек.

660. 1) Бириндджи сатырда 4 даиречик сыз, экинджисинде исе — 5 кере зияде.

2) Бириндджи сатырда 6 даиречик сыз, экинджисинде исе — 2 кере эксик.

661. Огълу 3 яшында, бабасынынъ яшы, ондан, 9 кере зияде. Бабасы къач яшында?

662. Китап 36 грн тура, альбом 4 кере уджуз. Альбом не къадар тура?

❄ Китап, альбомдан, къач гривна зияде тура?

663. $5 \cdot 7$ $9 \cdot 3$ $8 + 12$ $12 - 3$

$24 - 12$ $35 - 11$ $20 : 4$ $27 - 19$

664*. Учь къошулыджынынъ джемиси 100 ола. Биринджи къошулыджы 30, экинджиси — 10 эксик. Учюнджи къошулыджыны тап.

665. Тель парчасынынъ узунлыгъы 60 м. Онынъ эки уджундан 25-ер м кесип алдылар. Къалгъан тельнинъ узунлыгъы не къадар?

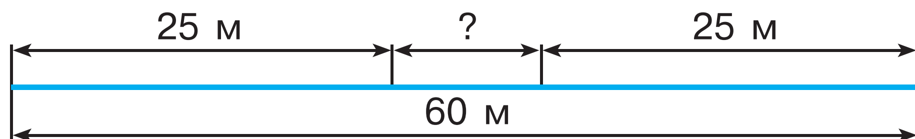

666°. Сантрач оюны тёгерегинде 15 огълан бала бар, къыз балалар исе — 3 кере эксик. Сантрач оюны тёгерегинде къач къыз бала бар?

667°. $5 \cdot 5 + 20$ $5 \cdot 7 + 15$ $24 : 4 - 6$

668. (Агъзавий.) Керекли сайыларны сайла.

$\square \cdot 7 = 35$ $\square \cdot 7 = 21$ $\square \cdot 7 = 28$ $\square \cdot 7 = 14$

669. Балыкъчы 15 алабалыкъ тутты, хани балыгъы исе — 3 кере эксик. Балыкъчы эписи олып къач балыкъ тутты?

670*. Эки сайынынъ джемиси 18. Оларнынъ бирисини 4 буютсек, экинджисини исе 4 эксильтсек, озь арасы тенъ сайыларны эльде этермиз. Башлангъыч къошулыджыларны тап.

671. Ресимлерде язылгъан языларны окъу.

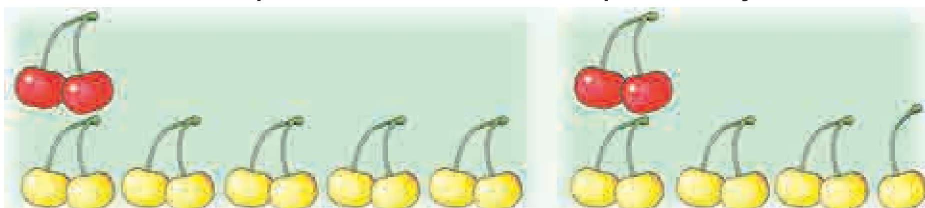

Къырмызы кираз 2, сарысы исе — 5 кере зияде.
Къырмызы кираз 2, сарысы исе — 5 зияде.

❄ Эр бир ресимде къач сары кираз бар? Эр бир ресимде эписи олып къач кираз бар?

672°. Копекнинъ массасы 15 кг, пардошнынъ исе — 3 кере эксик. Пардошнынъ массасы не къадар? Копекнен пардошнынъ массасы не къадар?

● **673°.**

Сайылар	5 ве 9	4 ве 9	21 ве 3	21 ве 3	5 ве 8
Тапынъыз	арттырмасыны	джемисини	фаркъыны	болюнмесини	арттырмасыны

5-ке БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

674. Ресимге бакъып, бирининъ арттырув амели, экинджисининъ болюв амели олгъан эки меселе тертип эт. Биринджи меселени чезгенде 5 сайысы арттырыджы олсун, экинджи меселеде исе — болюджи.

675. $5 \cdot 7 = 35$ мусавийлигинден 5-ке болюв ифадесини тертип эт ве эсапла.

676. 5 сайысынынъ арттырув таблицасыны окъуп чыкъ (104 с.) ве бу таблицаны насыл тертип эткенлерини анълат.

5 ·	2	3	4	5	6	7	8	9	
	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	
	10	15	20	25	30	35	40	45	: 5

677. 25 : 5 + 7 (17 + 28) : 5 20 : 5 + 15

35 : 5 – 7 (9 + 6) : 5 (20 + 15) : 5

678. Беш тенъ сепетчикте 10 кг ябан мерсин бар. Бир сепетчикте къач килограмм ябан мерсин бар?

❄ Акис меселе тертип эт.

679. 1 саатта ишчи 5 деталь япа. О, 40 детальни къач саатта япар?

680. Циркке 20 огълан бала кельди, къыз бала исе — 5 кере эксик. Циркке эписи олып къач бала кельди?

681*. Догъру дёрткошеликнинъ бир тарафы 8 см, дигери исе 2 кере къыскъа. Бу догъру дёрткошеликни эки квадраткъа больмек мумкюнми?

682°. Банкада 2 л сют бар, бидонда исе — 8 кере зияде. Банканен бидонда эписи олып къач литр сют бар?

● **683°.** 1) 5 эксильт. 2) 5 кере эксильт.

13	72	85	100

20	30	35	45

684. (Агъзавий.)

Сайы	16	15	24	24
Тапынъыз	ярысыны	учьте бирини	дёртте бирини	учьте бирини

685. (25 + 20) : 5 (5 + 7) : 4 3 · 5 + 25

20 : 5 + 1 (9 – 5) · 5 40 : 5 + 17

686. Бир суткада къойдан 1 л сют сагъып алдылар, эчкиден 3 л, сыгъырдан, къойнен эчкиден алынгъан сюттен — 5 кере зияде. Сыгъырдан къач литр сют сагъып алдылар?

❄ Эписи олып къач литр сют сагъып алдылар?

687. 35 кг вишнеден къошаф япмакъ ичюн 10 кг сув алдылар, шекер исе, вишненен сувдан — 5 кере эксик. Къач килограмм шекер алдылар?

688. (Агъзавий.) 1) Мусавийликлерни ерине кетир.

□ : 5 = 8   □ : 3 = 8   □ : 4 = 8   □ : 2 = 8

2) 40-къадже дёртлернен, 50-гедже бешлернен сай.

689*. Пакетнен уннынъ чекиси 3 кг. Теразенинъ бир табагъына 3 пакет ун къойдылар, дигерине исе — массасы 5 кг олгъан теразе ташыны. Насыл этип теразени мусавий этмек мумкюн?

690°. [> < =]

45 : 5 > 8   40 : 5 □ 6

5 · 6 □ 33   4 : 2 □ 3

● **691°.** Сабалыкъ аш япмакъ ичюн ашханеде 2 кг согъан, 3 кг хавуч алдылар, къартоп исе, согъаннен хавучтан, — 9 кере зияде. Къач килограмм къартоп алдылар?

692. Бириндже къызчыкъ дагъда 9 фындыкъ тапты, экинджиси — 6, учюнджиси исе бир шей тапмады. Эписи фындыкъларны олар тенъ этип болюшти. Эр бир къызчыкъкъа къачар фындыкъ тийди?

ИФАДЕЛЕРДЕ АМЕЛЛЕРНИ ЭДА ЭТМЕК НИЗАМЫ

693. Къавуслар ичиндеки ифаделерни эсап эткенде, сен насыл къаиделен файдаланырсынъ?

2 + 2 + 7	75 – (13 – 6)	5 · (2 + 7)	16 – 2 – 4
2 · 2 · 7	75 – 13 – 6	5 · 2 + 7	16 : 2 : 4

694. Ифаделерде амеллерни эда этмек низамыны окъу ве эсапнынъ догърулыгъыны тешкер.

1) **Къавуслары олгъан ифаделерде, башта, къавуслар ичинде язылгъан сайыларнен амельни эда этелер.**

$$36 - (25 + 4) = 36 - 29 = 7$$

2) **Къавуслары олмагъан ифаделерде тек къошув ве чыкъарув я да тек арттырув ве болюв олса, оларны язылгъан тертибинде эда этелер.**

$40 - 12 + 8 = 36$ $\quad$ $57 - 9 - 20 = 28$

$24 : 4 : 3 = 2$ $\quad$ $12 : 3 \cdot 8 = 32$ $\quad$ $2 \cdot 2 \cdot 7 = 28$

3) **Ифадеде къавуслар олмаса, башта невбетнен арттырув ве болювни эда этелер, сонъ исе — къошув ве чыкъарувны.**

$24 - 8 : 4 = 24 - 2 = 22$ $\quad$ $4 \cdot 3 + 2 \cdot 6 = 12 + 12 = 24$

695. $28 - 8 : 2$ $\quad$ $24 : 3 : 2$ $\quad$ $(50 - 12) + (43 - 3)$

$26 + 4 \cdot 3$ $\quad$ $2 \cdot 9 : 3$ $\quad$ $(33 + 8) - (60 - 25)$

696. Шыраны учь литрли ве беш литрли банкаларгъа къойдылар. 6 учь литрли ве 2 беш литрли банкада къач литр шыра бар? Меселени чезмек ичюн ифадени насыл этип тертип эткенлерини анълат. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсапла.

$$3 \cdot 6 + 5 \cdot 2$$

697. Автобуснынъ салонында 5 акъай отура, апайлар — 3 кере зияде. Салонда эписи олып къач пассажир бар?

❄ *3 кере* сёзюни *3-ке* деньиштир. Меселени чез.

698°. 12 акъкъайын, 6 юке фиданы отурттылар, эмен фиданы исе, акъкъайыннен юкеден — 3 кере эксик. Къач эмен фиданы отурттылар?

699°. 21 : 3 + 7   36 – 36 : 4   (16 + 16) : 4   36 : 4 : 3
40 – 20 : 5   28 – 28 : 4   38 + 12 : 4   10 : 2 · 8

700. (Агъзавий.)

5 · 8	5 · 2	27 : 3	32 : 4	57 – 22
– 16	+ 6	: 3	: 2	: 5
: 3	: 4	· 5	· 5	+ 8

701. Бир адамнынъ 5 кокюши, 20 папийи бар, къазлары исе, кокюшлерден — 6 кере зияде. О адамнынъ эписи олып къач сувда ялдагъан къушу бар?

> Кокюшлер — 5
> Папийлер — 20
> Къазлар – ?, кокюшлерден — 6 кере зияде } ?

702. Устаханеде 40 курсю аягъы бар эди. 8 курсю япкъан сонъ, къач курсю аягъы къалды?

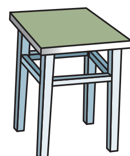

703. 17 + 5 – (13 – 8)   20 – 8 : 4   6 : 2 · 3
20 – (15 – 7) – 3   (20 – 8) : 4   6 : 3 · 2

704. (Агъзавий.) 1) 12, 15, 24 сайыларынынъ учьте бир пайыны тап.

2) 16, 20, 28 сайыларынынъ дёртте бир пайыны тап

705. 21 ве 3 сайыларынен: къалымтысыны тапмакъ керек олгъан, сайыны бир къач бирлик эксильтмек керек олгъан ве сайыларны тенъештирмек керек олгъан учь меселе тертип эт.

706*. Ганбол боюнджа ярышта бир команданынъ оюнджылары 21 очко къазанды, бу, дигер команданынъ къазанчындан 3 кере зияде. Оюнда сайы насыл олды?

707*. Дагъ четинде аланчыкъта чапкъалагъан тавшанларнынъ 18 къулагъы бар эди. 4 тавшан къачып сакъланды. Аланчыкъта къач тавшан къалды?

708°. Эчкининъ массасы 20 кг, къазнынъ исе — 5 кг. Бир эчки ве 9 бойле къазнынъ массасы не къадар олур?

709°. 12 сайысынынъ ярысыны, учьтен бир пайыны ве дёрттен бир пайыны тап.

710. 27 – 5 = 22 ифадесиндеки сайыларнынъ ады не?

711. Эр бир фаркътан къошув амели олгъан ифаде тертип эт ве эсапла.

Н у м ю н е. 12 – 7 = 5, 5 + 7 = 12.

28 – 5 68 – 12 43 – 26

712. Чыкъарувны къошувнен тешкер.

Н у м ю н е. 85 – 21 = 64, 64 + 21 = 85.

25 – 9 = 16 63 – 8 = 55 80 – 7 = 73

Чыкъарувны къошувнен тешкермек ичюн, фаркъына чыкъарылыджыны къошмакъ мумкюн. Эксилиджини эльде этсек, демек чезим догъру.

713. 63 – 9, 78 – 25 ифадени тешкерменен берабер эсапла.

714. a = 7 олгъан алда, эр бир ифаденинъ къыйметини тап.

$a + 48$ $65 - a$ $100 - (13 - a)$ $4 \cdot a - 8$

715. Къыскъа язылгъа бакъып, меселелер тертип эт ве оларны чез.

1) Бар эди — ?
Сарф эттилер — 4 кг ве 5 кг
Къалды — 12 кг

2) Бар эди — ?
Кесип алдылар — 4 м ве 5 м
Къалды — 12 м

716. 100 кг богъдайны дегирменде чеккен сонъ 2 кг ирмик курьпеси ве 80 кг ун алдылар. Къалымтысыны ем чыкъынтысы тешкиль этти. Ем чыкъынтысы къач килограмм олды?

717. *ABC* ве *KMO* учькошеликлерининъ периметрини тап ве оларны тенъештир.

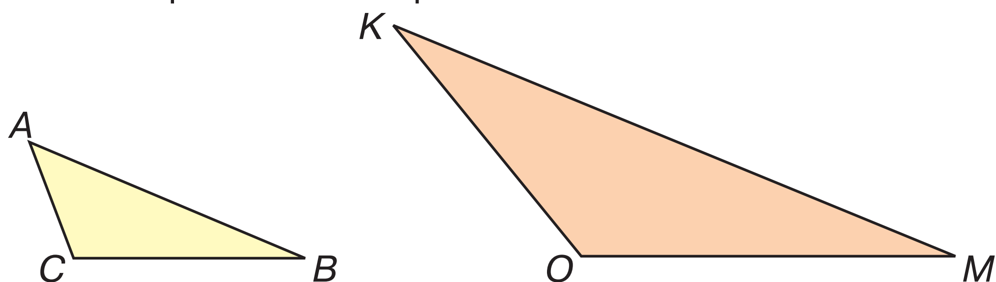

718°. 5 · 4	3 · 8	45 – 36	15 + 6
21 + 24	24 – 19	20 – 5	9 : 3

719°. Бир тарелкада 12 помидор бар эди, экинджисинде исе 9. Сабалыкъ ашы вакътында 8 помидор ашадылар. Къач помидор къалды? Меселени чешит усулларнен чез.

6 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

720. Эсапла. Къошувны арттырувгъа денъиштир.

5 + 5 + 5 + 5 + 5 + 5   6 + 6 + 6 + 6

721. 6 · 7 = 42 мусавийлигини окъу. Арттырыджы не косьтере? 6 · 7 = 42 догъру олгъаныны насыл тешкермек мумкюн?

722. Таблицаны насыл тертип этkенлерини анълат.

6 + 6	6 · 2 = 12
<u>6 + 6</u> + 6	6 · 3 = 18
<u>6 + 6 + 6</u> + 6	6 · 4 = 24
6 + 6 + 6 + 6 + 6	6 · 5 = 30
6 + 6 + 6+ 6 + 6 + 6	6 · 6 = 36
6 + 6+ 6 + 6 + 6 + 6 + 6	6 · 7 = 42
6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6	6 · 8 = 48
6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6 + 6	6 · 9 = 54

Сонъ кельген нетиджени алдын кельген нетиджеден насыл эльде этмек мумкюн?

723. 6 · 8 + 23   50 – 6 · 5   6 · 9 – 6 · 5   6 · 2 : 3

724. (Агъзавий.) Къутуда, эр сырада 6-шар кубиги олгъан 5 сыра кубик бар эди. Къутуда эписи олып къач кубик бар эди?

725. Талебе кягъыттан 4 квадрат, 6 даире кесип чыкъарды, учькошелик исе, даирелерден — 3 кере зияде. Талебе эписи олып къач чокъкошелик кесип чыкъарды?

726. Таблицагъа бакъып меселе тертип эт. Чезимини тешкер.

Сатын алдылар	Фияты	Микъдары	Алынгъан шейлернинъ фияты
Тарелкалар Чанакълар	4 грн 6 грн	5 дане 4 дане	?

Ч е з и м:

$4 \cdot 5 + 6 \cdot 4 = 44$ (грн)

727. $a = 8$ олгъан алда, ифаденинъ къыйметини эсапла.

$a + 6 - a$ $a : 4 + a$ $(a + 7) : 5$

728°. $6 \cdot 2 - 12$ $60 - 6 \cdot 4$ $6 \cdot 6 + 6 \cdot 7$

$6 \cdot 3 + 12$ $30 + 6 \cdot 5$ $6 \cdot 9 - 6 \cdot 8$

● **729°.** Ресимлерге бакъып меселелер тертип эт ве чез.

1)

? 4 л

14 л

2)

6 л ?

10 л

730. 1) Эменнинъ 12 пытагъы бар, эр бир пытакъта 4 къуш ювасы, эр бир ювада 7 къуш баласы бар. Недир бу?

2) Ашамай ве ичмей, лякин юре ве ура.

1 сутка = 24 с.
1 с = 60 дакъ.
1 дакъ. = 60 сан.

731. Сутканынъ къысымларыны айт. Суткада къач саат, къач сание олгъаныны хатырла.

Вакъытны сааткъа бакъып айталар. Бир суткада *акъреп* (*саат окъчыгъы*) эки толу дёнюм (оборот) япа. *Дакъкъа окъчыгъы* толу дёнюмни 1 саатта япа, *сание окъчыгъы исе* — 1 дакъкъада.

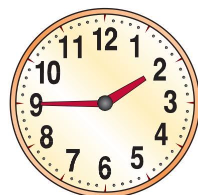

Ресимни дикъкъатнен бакъ ве саат къач ве къач дакъкъа кечкенини айт.

732. 1) Эр саатта саат къач косьтерильгенини яз.

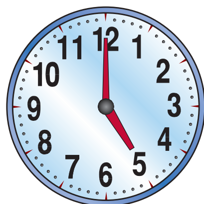

2) 10 дакъкъадан сонъ саатлар не косьтереджегини яз.

733. Дерс 40 дакъ. девам эте, тенеффюс — 10 дакъ. Дерснен тенеффюс не къадар вакъыт девам эте? 50 дакъ. 1 сааттан, не къадар эксик?

734. Ифаделернинъ къыйметини эсапла. Чыкъарув амели сонъунда япылгъанларыны язып ал.

72 – 5 · 8	(60 – 40) : 4	6 · 7 – 42
32 – 7 + 8	44 – (7 + 17)	18 : (12 – 9)

735. Бириндживи сайы 3, экинджиси — 6 кере зияде, учюнджиси исе, экинджисинден — 2 кере эксик. Учюнджи сайыны тап.

Бириндживи — 3

Экинджиси — ?, бириндживинден 6 кере зияде

Учюнджиси — ?, экинджисинден 2 кере эксик

736*. Осип барув тертибинде, нетиджелер янында арифлерни къойып, сёзни тап. Бу недир?

Е	$6 \cdot 3 - 8$	Ж	$26 + 6 \cdot 5$
Й	$30 : 5 + 17$	А	$5 \cdot 6 + 18$
З	$6 \cdot 9 - 24$		
П	$45 - 6 \cdot 7$		

737°. «Чебер эллер» тёгерегине ☐ къыз бала бара, огълан балаларнынъ сайысы исе — 4 кере эксик. Тёгерекке эписи олып къач бала къатнай? (Сайыны сайлап ал ве меселени чез).

● **738°.** Ифаделернинъ къыйметини эсапла. Башта чыкъарув амели япылгъанларыны язып ал.

$13 - 6 + 5$ $\quad$ $12 - 6 \cdot 2$ $\quad$ $6 \cdot 9 - 3$

$13 - (6 + 5)$ $\quad$ $(12 - 6) - 2$ $\quad$ $6 - (7 - 3)$

739. Мусавийликлерни ерине кетир.

$5 \cdot 5 + 5 = 5 \cdot \square$ $\quad$ $5 \cdot 6 + 5 + 5 = 5 \cdot \square$

$5 \cdot 9 - 5 = 5 \cdot \square$ $\quad$ $5 \cdot 8 - 5 - 5 = 5 \cdot \square$

740. Буюк тенеффюс башланды. $\quad$ Буюк тенеффюс битти.

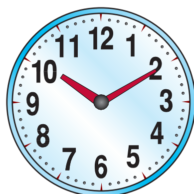

Буюк тенеффюс не къадар девам этти?

741. Балалар багъчасына 4 кг банан кетирдилер, алма, банандан 28 кг зияде, эрик исе, алмадан — 4 кере эксик. Балалар багъчасына къач килограмм эрик кетирдилер?

Ч е з и м:

1) $4 + 28 = 32$ (кг)

2) $32 : 4 = 8$ (кг)

Эр бир амель вакътында не бильдик, анълат.

742. Уйлелик аш япмакъ ичюн 36 кг къартоп алдылар, къапыста къартоптан — 4 кере эксик, согъан исе, къапыстадан 3 кере эксик. Къач килограмм согъан алдылар?

❄ Эписи олып къач килограмм зарзават алдылар?

743.

12 см : 3	12 см : 3 см	12 см – 3 см
2 дм + 3 см	1 дм – 3 см	2 дм – 3 см
4 см · 4	5 · 2 дм	3 см + 5 дм

744*. Винни-Пухнынъ 12 шары бар эди, Пятачокнынъ — 6. Оларда тенъ микъдарда шар олмасы ичюн не япмакъ керек?

745.

$100 - 36 : 4$	$48 + 6 - 7$	$24 : (13 - 9)$
$54 - 45 : 5$	$(85 - 65) : 5$	$(60 - 24) : 4$

746°. Сокъакънынъ кенълиги 22 м, машналарнынъ юрьген къысмы 14 м. Эки тенъ къалдырымнынъ эр биринин кенълиги не къадар?

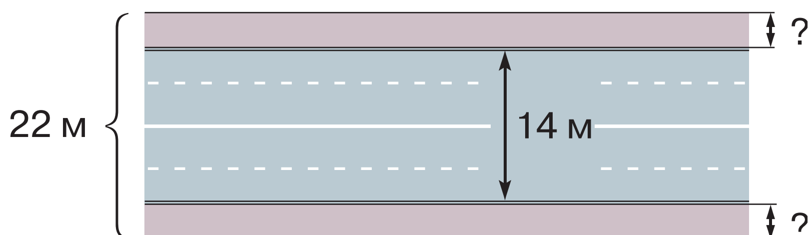

● **747°.** Биринджи сайы 12, экинджиси биринджисинден — 2 кере эксик, учюнджиси исе, экинджисинден — 8 кере зияде. Учюнджи сайыны тап.

748. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсапла.

1) 8 ве 16 сайыларынынъ джемисини 4-ке боль.

2) 6 сайысыны 20 ве 12 сайыларынынъ фаркъынен арттыр.

3) 40 ве 12 сайыларынынъ фаркъыны 4 кере эксильт.

4) 60-ны 5 ве 9 сайыларынынъ арттырмасы къадар эксильт.

749. Саат, талебенинъ математикадан эв вазифесини башлап япкъан вакътыны косьтере. 20 дакъ-дан о, эв вазифесини япып битире. Талебе эв вазифесини саат къачта битирди?

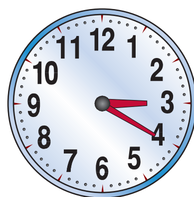

750. Саатларнынъ эр бири саат къачны косьтере?

751. Лентанынъ узунлыгъы 6 м. Учь бойле лентанынъ умумий узунлыгъы не къадар олур?

752. Сафетнинъ бабасы 2 кг алма, 6 кг къартоп сатын алды, армут исе, къартоптан — 2 кере эксик. Сафетнинъ бабасы эписи олып къач килограмм мейва алды?

753*. Мусавийликлер догъру олмасы ичюн къавусларны къой.

$6 \cdot 4 - 2 = 12$	$31 - 10 - 3 = 24$	$12 : 2 + 2 = 3$
$6 - 2 \cdot 3 = 12$	$40 - 15 : 5 = 5$	$16 : 4 : 2 = 8$

754°. 5 м узунлыгъында лентадан 6 дм-ден учь парча кесип алдылар. Лентанынъ узунлыгъы не къадар олды?

755°.

1 м – 3 дм	1 м – 3 см	1 м 2 дм : 3
1 дм – 4 см	2 дм – 2 см	2 дм 8 см : 4

6-гъа БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

756. 6 · 7 = 42 мусавийлигинден 6-гъа болюв ифадесини тертип эт.

757. Таблицаны насыл тертип эткенлерини анълат. Оны эзберле.

6 ·	2	3	4	5	6	7	8	9	
	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	
	12	18	24	30	36	42	48	54	: 6

758. 30 : 6 + 17   60 – 24 : 6   (96 – 42) : 6
54 : 6 – 48 : 6   96 – 42 : 6   12 : 6 + 18 : 6

759. 42 : 6 = 7 мусавийлиги насыл арттырмадан япылгъан?

760. Меселелерни окъу. Берильген ифаделер ичинден ойлесини тап, къайсынен олар чезиле.

1) Къызчыкъкъа, ичинде 25 сары, 10 гульгюли, ешиллери исе, сарынен гульгюлилерден — 5 кере эксик олгъан къанфет такъымы багъышладылар. Къач ешиль къанфет бар эди?

2) Автобуста 10 апай, 25 акъай, балалар исе, акъайлардан — 5 кере эксик. Автобуста балаларнен апайлар къач адамны тешкиль эте эди?

(25 – 5) + 10   25 : 5 + 10   (25 + 10) : 5

❄ Бириндджи ифадеге бакъып озь меселенъни тертип эт.

761. Къыймети янълыш эсап этильген ифаделерни тап. Тюшюнип бакъ, не ичюн янълыш япылды?

21 : 3 + 4 = 3 45 – 6 · 5 = 15 28 – 8 : 4 = 5
90 – 30 : 6 = 85 41 – 21 – 5 = 25 36 + 18 : 3 = 42

762. 6 грн тургъан 4 оюнджакъ сатын алдылар. Эписи олып 24 грн бердилер. Эр бир ифадени эсап этип, не билирмиз?

| 6 · 4 | 24 : 6 | 24 : 4 |

763°. 1 кг крахмал япмакъ ичюн 6 кг къартоп алалар. 30 кг къартоптан не къадар крахмал япмакъ мумкюн?

● **764°.** 54 – 54 : 6 18 : 6 + 8 48 : 6 + 42 : 6
24 + 36 : 6 3 · 8 : 6 24 – 6 + 12 : 6

765. (Агъзавий.) Тек биринджи амельни яп.

30 – 42 : 6 30 : 6 – 5 48 – (13 – 6)
(90 – 42) : 6 24 : 6 – 2 24 : (6 – 2)

766. Къазнынъ массасы 5 кг. Бойле 4 къазнынъ массасы не къадар олур?

❄ Акис меселе тертип эт.

767. Тенъ кельген 6 уфакъ пасылканынъ массасы 18 кг, балабан пасылканынъ массасы исе 8 кг. Уфакъ пасылканынъ массасы, балабан пасылканынъ массасындан, къач килограмм эксик?

768. 6 тенъ бидонда 24 л сув бар, къопкъада исе — 10 л. Къопкъада, бидонгъа нисбетен, къач литр сув зияде?

769. Эр бир ифадеде биринджи ве экинджи арттырыджыны айт, сонъ исе арттырманы тап.

2 · (4 + 3) 6 · (24 : 3) (51 – 45) · 4 (12 : 2) · 5

Н у м ю н е . 2 — биринджи арттырыджы, (4 + 3) — экинджи арттырыджы, 14 — арттырма.

770. Сыныкъ сызыкънынъ къошув амелинен узунлыгъыны тап. Джевабыны сантимерт эсабынен, сонъ исе — дециметр ве сантиметр эсабынен яз.

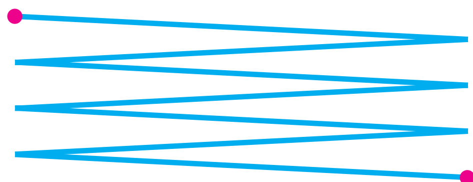

771*. 12 : 2 + 2 · 2 ифадесинде къавусларны ойле къой, эсап эткен сонъ 6; 2 джемиси эльде этильсин.

772°. 21 – 35 : 5   4 · 5 – 10 : 2   40 – 18 : 6

(55 – 19) : 6   40 – 18 : 3   81 + 48 : 6

● **773°.** Бузавнынъ массасы 42 кг, кокюшнинъ — 6 кере эксик, тавукънынъ исе, кокюштен — 4 кг эксик. Тавукънынъ массасы не къадар?

774. Музейге япылгъан экскурсия 50 дакъ. девам этти ве саат 15-ни 10 дакъ. кечкенде битти. Экскурсия саат къачта башланды?

775. 1) Бассейнге 48 огълан бала бара, къыз балалар исе — 6 кере эксик. Бассейнге эписи олып къач бала бара?

2) Сыныфта 18 огълан бала, къыз балалар исе — 6 эксик. Сыныфта эписи олып къач бала бар?

776. Таблицагъа бакъып ифаде тертип эт ве эсапла.

Эксилиджи	6 · 7	36 : 4	45	94	6 · 8
Чыкъарылыджы	6 : 3	18 : 6	81 – 57	54 : 6	29

Н у м ю н е. 6 · 7 – 6 : 3 = 42 – 2 = 40.

777. Мусавийликни ерине кетир.

□ · 6 = 24   □ : 6 = 5   12 – (□ + 4) = 2

12 – □ = 6   □ – 6 = 8   43 – (20 + □) = 13

778*. Догъру дёрткошелик сыз ве онынъ ичинде эки кесикни ойле сыз, анда 2-шер учькошелик, дёрткошелик ве бешкошелик корьмек мумкюн олсун.

779°. $a = 6$, $a = 3$ олгъан алда, $a \cdot 9$ ифадесининъ къыйметини тап.

● **780°.** Фемининъ бабасы 5 тенъ чильтерде 15 кг къартоп ве 4 кг хавуч сатын алды. Феми бир чильтер къартоп ве хавучны алып кетмеге ярдым этти. Феми къач килограмм зарзават алып кетти?

БУЮКЛИКЛЕР ВЕ САЙЫЛАРНЫНЪ ТЕНЪЕШТИРИЛЬМЕСИ

781. 1) Ресимни бакъ ве языларны окъу.

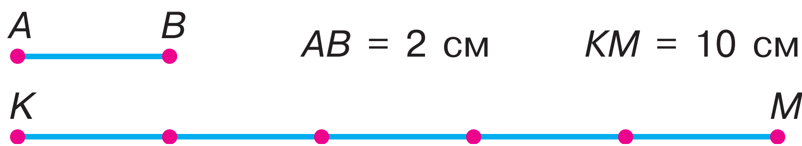

10 см-ни 2-шер см этип боль: 10 : 2 = 5 (кере). *AB* кесиги *KM* кесигинде 5 кере сыгъды. *AB* кесиги *KM* кесигинден 5 кере эксик. *KM* кесиги *AB* кесигинден 5 кере узун.

2) *AB* = 12 см ве *KM* = 3 см кельген кесиклер сыз. *AB*-ни 3-ер см этип боль. *KM*, *AB*-ден къач кере къыскъа олгъаныны амельнен биль.

782. Ёлачыкъларнынъ узунлыгъыны ольче. Сары ёлачыкъ, гульгюлиден къач кере къыскъа, тап.

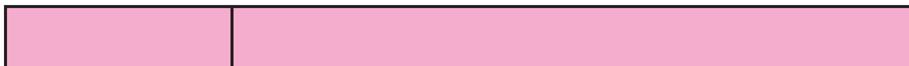

Бир сайы, дигер сайыдан къач кере зияде я да эксик олгъаныны тапмакъ ичюн, зияде сайыны эксик сайыгъа больмек керек.

783. Эр бир сырада, гульгюли шекиллерге нисбетен, къач кере зияде мавы шекиль бар?

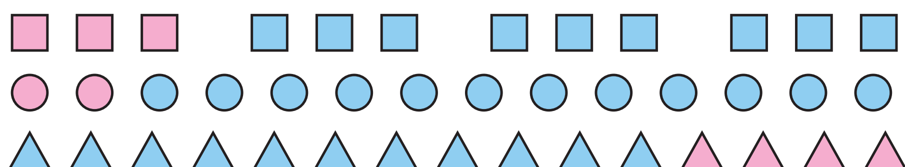

784. Биринджи сайы 18, экинджиси исе 6. Экинджи сайы, биринджисинден, къач кере эксик? Экинджи сайынынъ бирликлери, биринджисине нисбетен, къач бирлик эксик?

785. 6 · 5 + 54 : 6   48 – 28 : 4   24 : 6 : 2

40 : 5 – 20 : 5   (48 – 28) : 4   24 : (6 : 2)

786. Къозунынъ массасы, къаз анасынынъ массасындан, къач кере зияде? Къаз анасынынъ массасы, къозунынъ массасына нисбетен, къач кере эксик?

❄ Ресимге бакъып даа суаль бер.

787. Изетнинъ бабасы 32 яшында, анасы исе ондан 4 яш кичик. Изет анасындан, 4 кере кичик олгъан алда, о къач яшында?

788*. Дёрткошеликтен 1 кошесини кесип алдылар. Мейдангъа кельген шекильде къач коше олды?

789°. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсап этип тап.

1) 48 ве 8 сайыларынынъ болюнмесини 2 кере эксильт.
2) 3 ве 8 сайыларынынъ арттырмасыны 27-ге арттыр.

790°. Кочюриджи 5 с ишлеп, 39 л якъарлыкъ сарф этти. Бу кочюриджиге 1 с ишлемеси ичюн не къадар якъарлыкъ керек?

791.

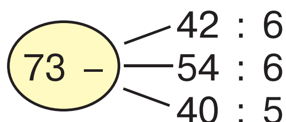

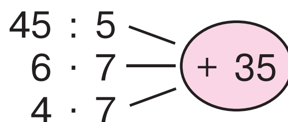

792. Багъчада 5 эски вишне терегини тамырындан чыкъардылар. Оларнынъ ерине 15 фидан отурттылар. Чыкъарылгъан эски тереклерге нисбетен, не къадар зияде вишне фиданы отурттылар?

793. Туткъал япмакъ ичюн 2 стакан крахмал ве 18 стакан сув алдылар. Сувгъа коре, къач кере эксик крахмал алдылар?

❄ Джевабы 18 олгъан акис меселе тертип эт.

794. 20 – □ = 4 35 – □ = 3 100 – □ = 5

□ + 30 = 80 □ – 8 = 80 30 – □ = 1

795. 1 м – 5 дм 5 см · 5 1 м – 5 см

15 см : 5 1 дм 2 см : 3 1м 6 дм – 8 дм

796*. Оператор 3 саатта компьютерде 15 саифе метин джыя. 4 оператор 1 саатта къач саифе джыяр.

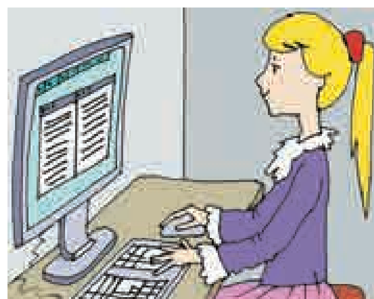

797°. Бир къызнынъ анасы 24 яшында, къызы исе 4 яшында. Къызы, анасына бакъкъанда, къач яш кичик?

798°. 28 + 6 · 2 (36 – 12) : 6 48 : (8 + 4)

5 · 8 – 26 36 – 12 : 6 48 : 8 + 4

7 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

799. $7 \cdot 8 = 56$ олгъаныны насыл этип тешкермек мумкюн?

800. Таблицаны насыл тертип эткенлерини анълат.

$7 + 7$	$7 \cdot 2 = 14$
$7 + 7 + 7$	$7 \cdot 3 = 21$
$7 + 7 + 7 + 7$	$7 \cdot 4 = 28$
$7 + 7 + 7 + 7 + 7$	$7 \cdot 5 = 35$
$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$	$7 \cdot 6 = 42$
$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$	$7 \cdot 7 = 49$
$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$	$7 \cdot 8 = 56$
$7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7 + 7$	$7 \cdot 9 = 63$

801. $7 \cdot 7 + 21$ $\quad 7 \cdot 9 - 40$ $\quad 7 \cdot 6 + 7 \cdot 4$

$60 - 7 \cdot 2$ $\quad 25 + 7 \cdot 3$ $\quad (35 - 28) \cdot 5$

802. Бир бригада блоклардан 7 куньде бир дача эвчиги япа. Бу бригада бойле 4 эвчикни къач куньде япып битирир?

803. Трактор 6 саат ишлеп, 42 л якъарлыкъ сарф эте. Бойле 3 трактор 1 саатта къач литр якъарлыкъ сарф этер?

804. Нумюнеге бакъып, эр бир мусавийликтен даа бир дане яп.

$14 - 8 = 6$ $\quad 25 - 6 = 19$ $\quad 85 - 25 = 60$

Н у м ю н е. $14 - 5 = 9$, $14 - 9 = 5$.

Эксилиджиден фаркъны чыкъарсакъ не эльде этермиз, анълат.

805*. Кягъыт бешкошеликтен догъру сызыкътан юрип, училькошелик кесип алдылар. Насыл шекиллер ола бильди? Оларны сыз.

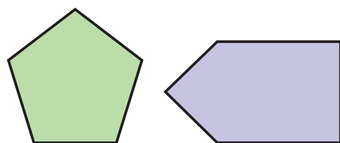

806°. 6 тенъ ящикте 30 кг лимон бар. Бош ящикнинъ массасы 3 кг. Лимонлар олгъан ящикнинъ массасы не къадар?

807°. $7 \cdot 7 + 13$ $\quad$ $7 \cdot 9 - 7 \cdot 5$ $\quad$ $(14 + 14) : 4$

$40 - 7 \cdot 4$ $\quad$ $(23 - 16) \cdot 5$ $\quad$ $7 \cdot 8 - 24$

808. Ишчи 1 саатта 2 деталь ишлей эди. Янъы тезьяларда о 1 саатта 9 деталь ишлеп башлады. Ишчи 8 саатта къач деталь зияде ишлеп башлады?

809. Берильген шартларнен суаллерге джевап бер.
Бириндджи сайы 45, экинджиси исе — 5 кере эксик.
1) Экинджи сайы насыл сайы?
2) Экинджи сайы, бириндджисине коре, не къадар эксик?

810. Ифаделерни эсапла. Сонъки амели арттырувнен олгъан ифаделерни язып ал.

$7 \cdot 3 + 7 \cdot 5$ $\quad$ $24 : 3 - 2$ $\quad$ $80 - 7 - 9$ $\quad$ $19 - 2 - 9$

$7 \cdot (3 + 5)$ $\quad$ $24 : (3 - 2)$ $\quad$ $(12 - 5) \cdot 7$ $\quad$ $(9 - 2) \cdot 9$

811. Талятнынъ альбомында учь саифеде 7-шер марка ве пакет ичинде 18 маркасы бар. Эписи олып не къадар марка бар?

812. $7 \cdot 5$ $\quad$ $(9 - 5) \cdot 4$ $\quad$ $36 : 4$

$28 + 8$ $\quad$ $35 - 7$ $\quad$ $(16 - 2) : 2$

813*. Берильген фикирлернинъ къайсы бирилери эр вакъыт догъру сайыла, къайсылары исе — янълыш, къайсылары исе догъру ве янълыш ола биле?

1) Эки къыйметли сайы бир къыйметли сайыдан зияде.
2) Эксилиджи фаркътан зияде.
3) Чыкъарылыджы фаркътан зияде.
4) Джеми къошулыджынен мусавий кельмей.
5) Баба къартбабадан эсли.

814°. Санада 2 сырада 7-шер къыз ве 6-шар огълан олгъан хор йыр иджра эте эди. Хорда эписи олып къач бала бар?

815°. Таблицагъа бакъып ифаделерни эсапла.

Болюниджи	24	40 – 8	17 + 18	45	36 : 4	6 · 3
Болюджи	6	4	5	13 – 8	3	2

816. k — 12, 24, 36, 54 олгъан такъдирде, k : 6 ифадесининъ къыйметини эсапла.

817. 5 · 6 > 5 · □ 7 · 4 < 7 · □ 6 · 6 + 6 = 6 · □

818. 54-ни белли олмагъан сайыгъа эксильттилер ве 32 эльде эттилер. Белли олмагъан сайыны тап.

819. Тек джевапларны яз.

Къач кере: 6 грн 2 грн-дан зияде? 30 м 6 м-ден зияде? 2 саат 8 сааттан эксик? 18 кг 3 кг-дан зияде? 5 дм 40 дм-ден эксик?

820. (Агъзавий.) Агъач киришнинъ массасы 6 кг, айны бойле ольчюде демир киришнинъ массасы исе 8 кере зияде. Демир киришнинъ массасы не къадар? О, агъач киришнинъ массасына нисбетен, къач килограмм зияде?

821. Почтаджы китапханеге 3 журнал, 1 рисале ве 12 газета кетирди. Почтаджы, журналнен рисалелерге коре, къач кере зияде газета кетирди?

822. Эсапла. Сонъки амели къошув олгъан ифаделерде экинджи къошулыджынынъ тюбюни сыз.

5 · 9 + 15 80 – 7 · 7 7 · 8 + 36 : 6
40 – 5 · 4 20 + 7 · 9 (18 – 12) · 7

823*. 8 сайысыны эки къошулыджы этип, чешит-чешит больмек мумкюн. Арттырув вакъытында энъ буюк арттырманы къайсы чифтлернинъ бири бере?

824°. 5 кг хыяр, 4 кг помидор ве 3 кг алма сатын алдылар. Алма, зарзаваткъа бакъкъанда, къач кере эксик алдылар?

● **825°.** Узунлыгъы 5 см, кенълиги исе — 2 см эксик олгъан догъру дёрткошелик сыз. Онынъ периметрини тап.

7-ге БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

826. Эр бир арттырмадан 7-ге болюнген ифаде тертип эт ве эсапла.

$7 \cdot 2 = 14$ $\qquad$ $7 \cdot 6 = 42$ $\qquad$ $7 \cdot 9 = 63$

827. 7-ге болюв таблицасыны насыл тертип эткенлерини анълат. Таблицаны окъу.

7 ·	2	3	4	5	6	7	8	9	
	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	
	14	21	28	35	42	49	56	63	: 7

828. $49 : 7 + 14$ $\quad$ $60 - 63 : 7$ $\quad$ $(68 - 26) : 7$ $\quad$ $21 : 7 + 0$

$42 : 7 - 5$ $\quad$ $81 - 56 : 7$ $\quad$ $35 - 14 : 7$ $\quad$ $28 : 7 - 4$

829. Ресимге бакъып меселе тертип эт ве чез.

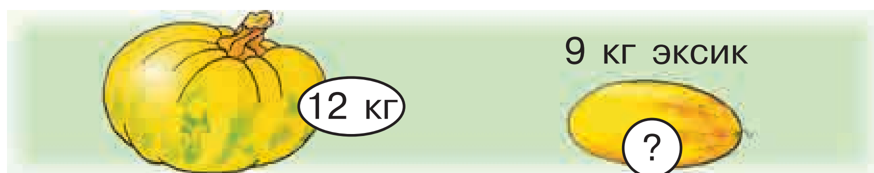

Къабакънынъ массасы, къавуннынъ массасына коре, къач кере зияде?

830. Бириндже сайы 5, экинджиси исе — 30-гъа зияде. Бириндже сайы, экинджисине коре, къач кере эксик?

831. Бош козенеклерни толдур.

$\square \cdot 6 = 18$ $\qquad$ $\square \cdot 5 = 35$ $\qquad$ $\square \cdot 7 = 21$

832*. Л а б и р и н т. Меркезге кеткен ёлны косьтер. Ёлдаки араба къапы янынларында язылгъан сайыларнынъ джемиси меркезде язылгъан сайыгъа мусавий кельмек керек.

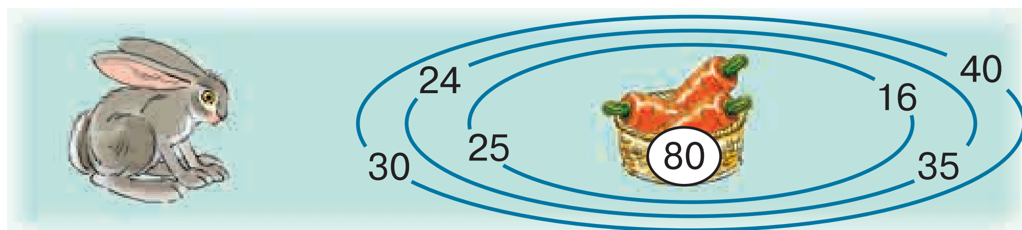

833°. Таблицаны сыз ве онынъ ичине берильген ве къыдырылгъан сайыларны яз.

a	28	63	54	56	48	49	36
b	7	7	6	7	6	7	6
$a : b$							

● **834°.** 7 кг шекер алмакъ ичюн 42 кг шекер чюкюндири сарф эттилер.1 кг шекер алмакъ ичюн къач килограмм шекер чюкюндири керек оладжакъ?

❄ Акис меселе тертип эт.

835. 6-шар этип 60-къадже, 7-шер этип 70-кедже сай.

836. Ифаделерден ве сайыларнынъ къыйметинден догъру мусавийлик тертип эт.

Н у м ю н е. $7 \cdot 7 + 7 = 56$.

$7 \cdot 7 + 7$ $\quad(2 + 5) \cdot 7$ $\quad 8 : 4 \cdot 7$

$63 - 21 : 7$ $\quad 48 - 8 : 2$ $\quad 3 \cdot 3 \cdot 3$

49	56	14
27	60	44

837. Киоскта тенеффюскедже 42 грн-лыкъ 7 бир чешит открытка саттылар. Тенеффюстен сонъ даа 45 грн-лыкъ 5 открытка саттылар. Бир куньде сатылгъан открыткалар ичюн къач гривна эльде эттилер?

❄ Меселенинъ шартына бакъып даа бир суаль бер.

838. Ресимдеки малюматкъа ве суаллерге бакъып, ашагъыдакилерни бильмек ичюн, сайы ифаделери тертип эт:
1) къач зумбуль ве фикус асрап чыкъардылар;
2) фикуслар, крокуслагъа нисбетен, не къадар эксик;
3) фикуслар, зумбуллерге коре, не къадар зияде.

Зумбуль Фикус Крокус

839. Спорт лагерине 24 футболджы кельди, хоккейджилер — 3 кере эксик. Футболджылар, хоккейджилерге коре, къач кере зияде олып кельди?

840*. Сайыларны тап ве мусавийликлерни яз.

28 7-ден □ кере зияде; 54 6-дан □ кере зияде;
7 35-тен □ кере эксик ве 63-тен □ кере эксик.

841°. Фермер 21 кг къырмызы ве 14 кг гульгюли помидорны 7-шер кг этип ящиклерге къоймагъа истей. Къач ящик керек?

842°.

28 : 7 + 49	7 · 3 + 7 · 6	70 – 56 : 7
63 – 63 : 7	7 – 6 + 7 · 2	42 : (12 – 5)

843. Эсапларны битир.

6 · 3 = 18	7 · 4 = 28	5 · 7 = □	6 · 5 = □
18 : 6 = 3	28 : 7 = □	35 : 5 = □	30 : 5 = □
18 : 3 = 6	28 : 4 = □	35 : 7 = □	30 : 6 = □

Арттырманы арттырыджынен больсек, не эльде этермиз? $a \cdot b = c$ олгъан алда, $c : a$ ве $c : b$ болюнмелери неге мусавий олур?

844. (Агъзавий.) Белли олмагъан арттырыджыларны тап.

□ · 2 = 12   □ · 3 = 15   4 · □ = 20

845. 7 огълан бала 35 къайсыны озьара тенъ этип больдилер. Эр бир балагъа къач къайсы тийди?

❄ Акис меселе тертип эт.

846. Озеннинъ кенълиги 20 м. Сув ташкъан вакъытта озеннинъ бир тарафыны 6 м кенълигинде сув басты, дигер тарафыны исе — 3 кере узакъча. Сув ташкъыны вакътында озеннинъ кенълиги не къадар олды?

20 + 6 + 6 · 3 = □

Тертип этильген ифадеде 20 + 6 ве 6 · 3 къошулыджылары не бильдире, анълат. Меселени сонъунадже чез.

847*. 18 л помидор шырасыны эки литрлик банкаларгъа къойдылар ве о къадар даа шыраны учь литрлик банкаларгъа къойдылар. Эписи олып къач банка шыра олды?

848°. 56 : 7 + 22   22 – 56 : 7   (14 + 28) : 7
14 + 28 : 7   63 : 7 : 3   42 : 6 · 7

● **849°.** Бир йылда къасабада, эр биринде 4 квартирасы олгъан 6 эв ве эки квартирасы олгъан 8 эв къурдылар. Эписи олып, къасабада бир йылда къач квартира къурдылар?

850. (Агъзавий.) Эсапны эда эт.

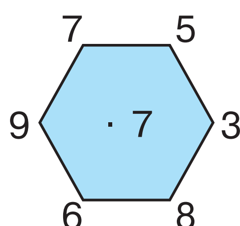

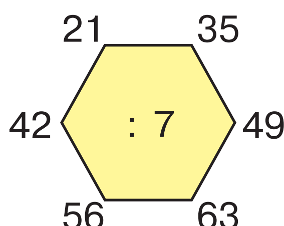

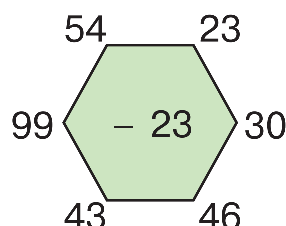

851. Догъру олмагъан мусавийликлерни догъуртып яз.

65 – 3 = 35   90 – 9 = 99   100 – 0 = 10
21 – 5 = 16   60 – 3 = 67   35 : 5 + 2 = 5
35 : (5 + 2) = 5   20 – 6 : 2 = 7   1 + 7 · 7 = 51

852. Таблицадаки малюматкъа бакъып, ифаделер тертип эт ве чез.

Болюниджи	36 – 6	18	36 : 4	70 – 7	25 + 17	6 · 4
Болюджи	6	2 + 4	3	7	7	3

853. Тёгеректе 7 къыз бала бар, огълан бала исе — 3 кере зияде. Тёгеректе огълан балалар, къыз балаларгъа коре, не къадар зияде?

❄ Суальни ойле денъиштир, сонъки амели къошув олсун.

854. 1) Экинджи сыныфта 30 талебе бар. 14 талебе байрамлыкъ оюн азырлай, 7-си йырлар огрене, къалгъаны исе шиир эзберлей. Къач талебе шиир эзберлей?

2) Экинджи сыныфта 30 талебе бар. 14 талебе байрамлыкъ оюн азырлай, йыр огренген талебелер исе — 2 кере эксик. Къалгъаны шиир эзберлей. Къач талебе шиир эзберлей?

855*. Мусавийликлер догъру олмасы ичюн, амеллер ишаретлери къой.

7 □ 6 = 42   63 □ 7 □ 1 = 69   48 □ 2 □ 3 = 8
7 □ 6 = 13   63 □ 7 □ 1 = 10   7 □ 12 □ 6 = 14

856. 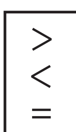

5 · 6 – 5 > 20   56 : 7 – 7 □ 5
27 : 3 + 2 □ 10   63 : 7 + 7 □ 14

857*. Даирени учь догъру сызыкънен къач парчагъа больмек мумкюн? Чешит вариантларыны сыз.

858°. Тола къаламакъ ичюн япылгъан къарышмагъа 7 кг цемент алдылар, къум исе — 14 кг зияде. Цемент, къумгъа коре, не къадар эксик алдылар?

❄ Шартта *14 кг зияде* сёзлерини *2 кере зияде* сёзлерине денъиштир. Меселенинъ джевабы денъиширми?

● **859°.** 33 + 7 · 5   6 · 7 + 7 · 6   (18 + 36) : 6
48 : 6 : 4   50 – 20 : 5   (85 – 22) : 7

8 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

860. Башта къош, сонъ исе къошувны арттырувгъа денъиштир.

$7 + 7 + 7 + 7$ $\quad$ $8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$

861. 8 сайысынынъ арттырув таблицасыны насыл этип тертип эткенлерини анълат. Къомшу ифаделернинъ къыймети не къадар фаркъ эте?

$8 + 8$	$8 \cdot 2 = 16$
$8 + 8 + 8$	$8 \cdot 3 = 24$
$8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 4 = 32$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 5 = 40$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 6 = 48$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 7 = 56$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 8 = 64$
$8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8 + 8$	$8 \cdot 9 = 72$

862. $8 \cdot 8 + 36$ $\quad$ $8 \cdot 7 - 28$ $\quad$ $8 \cdot 6 - 9$ $\quad$ $16 : 2 \cdot 8$

$8 \cdot 9 + 28$ $\quad$ $12 + 8 - 5$ $\quad$ $60 - 8 \cdot 4$ $\quad$ $24 : 4 \cdot 8$

863. Учь кесик сыз. Бириндживининъ узунлыгъы 8 см, экинджисининъ — эки кере къыскъа, учюнджисининъ исе, бириндджисинден — 2 см узун олсун.

864. Бир цех бир куньде 24 китап долабы япты, дигери исе — 6 долап зияде. Эписи долапларны 6 юк машнасына тенъ этип юкледилер. Бир юк машнасына къач долап юкледилер? (3 амелли меселе).

865. Шекерликте 28 кесек шекер бар эди. 8 стакан чайгъа 3-ер кесечик шекер къойдылар. Шекерликте къач кесечик шекер къалды?

❄ Къалгъанына коре, къач кере зияде шекер алдылар?

866*. 18 болюниджисини 2 кере, 6 болюджисини де 2 кере эксильтсек, болюнмеси насыл деньишир?

867°. Аткъа бир суткада 16 кг пичен, чюкюндир пиченге коре 2 кере эксик, джылап исе, чюкюндирге нисбетен — 4 кере зияде. Аткъа бир суткада къач кило джылап берелер?

❄ Аткъа бир суткада еписи олып къач кило ем берелер?

● **868°.** Ифаделернинъ къыйметини догъру къой.

99 – (45 + 16)	35 : 7 + 27	8 · 4 + 68
17 + 38 – 15	8 · 3 – 16	4 · 9 + 6

8	32	38	40	42	100

869.

28 – 8 · 2	32 : (12 : 3)	24 : 3 : 2	64 – 8 · 8
8 · 3 : 4	(64 – 28) : 4	8 + 8 + 8	21 : (11 – 8)

870. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсапла.

1) 50-ге 8 ве 4 сайыларынынъ арттырмасыны къош.

2) Болюниджи 56, болюджи исе — 30 ве 23 сайыларынынъ фаркъы.

871*. Ресимге бакъып, сатын алмакъ ичюн предметлер микъдарыны сайла ве чезим схемасына бакъып, меселе тертип эт.

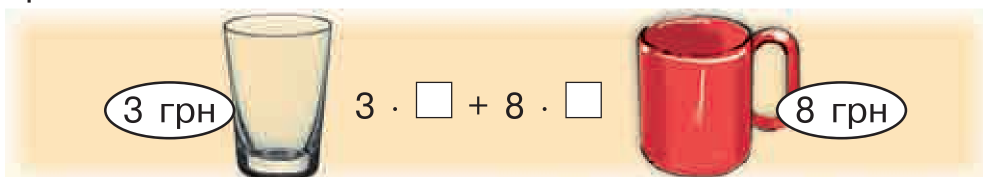

872. Догъру сызыкънынъ тышында олгъан нокъталарны айт. *K* ве *M* нокъталары арасындаки месафени ольче. *BC* кесигининъ узунлыгъы *AC* кесигининъ узунлыгъындан, къач кере къыскъа?

873°. 17 – 8 + 14   80 – 8 · 5   8 · 3 + 46   8 · 6 + 18
91 – 37   35 + 35 : 5   8 · 8 – 15   8 · 9 – 1

874°.

Махсулнынъ ады	Сарф нормасы	Махсулнынъ микъдары	Къулланылды
Чаршаф	2 м	8 ч.	} ? м
Ёргъан чаршаф	4 м	6 ё.	

875. 9-ар грн тургъан 5 бир чешит оюнджакъ ве 52 грн тургъан 1 машна сатын алдылар. Эписи алынгъан шейлер къач гривна тура?

876. Ифаденинъ къыйметини тап. Сонъки амели чыкъарув олгъан сойларыны язып ал.

8 – 8 : 2   32 + (17 – 8)   63 : 7 – 8
(70 – 7) : 7   32 – (17 + 8)   (64 – 8) : 7

877. 8 · 4   18 + 24   48 – 24 : 3
40 – 22   32 + 16   42 : 7 + 2

878. Балыкъчы 28 балыкъ тутты. Бир къач уфакъ балыкъны о йиберди. 21 балыкъ къалды. Былыкъчыда, йибергенинден, къач кере зияде балыкъ къалды?

Суальни ойле денъиштир, чезимде сонъки амель чыкъарув олсун.

879*. 5 ящикке 30 кг вишнени тенъ этип къойдылар. 54 кг вишнени къоймакъ ичюн къач ящик керек?

880°. Ашханеде 80 кг ун бар эди. Бир афта девамында эр кунь хамыр аш япмакъ ичюн 8-ер кг ун сарф эте эдилер. Ашханеде къач килограмм ун къалды?

881°. 1) (8 + 27) : 7   8 · 4 + 8 · 3
83 – (40 – 21)   16 + 48 : 8
(54 – 5) : 7   8 · 9 – 8 · 2
7 + 20 – 18 : 3   8 + 16 – 24

2) 1 м – 2 см   1 м – 20 см   1 м – 1 дм
1 дм – 2 см   1 ч – 1 дакъ.   1 дм + 2 см
1 дм + 20 см   1 дм + 4 дм   1 ч + 2 дакъ.

882. (Агъзавий.)

8 · 9	49 : 7	21 + 42	8 · 8
– 32	+ 17	: 7	+ 16
: 5	: 4	+ 9	– 24

883. Тюшюрильген сайыларны къой.

□ : 3 = 6   □ : 5 = 4   □ : 7 = 2
□ · 5 = 30   □ – 7 = 42   □ · 6 = 48

884. 7 ящикке 42 кг эрикни тенъ этип къойдылар. Бир ящикте 12 кг алма бар. Ящиктеки эриклернинъ массасы, алмаларнынъ массасына нисбетен, къач кере эксик?

885. 7 · 3 + 9   9 : 3 + 4   49 – 8 · 5
4 · 7 – 14   14 : 2 · 7   30 – (19 + 7)

886. Ресимде къач чокъкошелик бар? Чокъкошелик олмагъан эр бир шекильнинъ адыны айт.

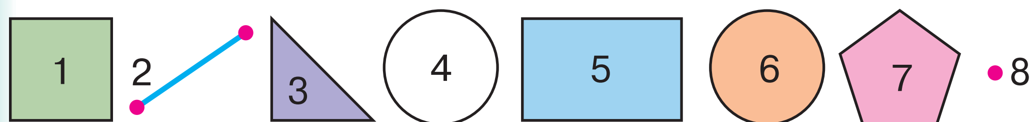

887. Мектеп хорында 24 къыз бала, огълан бала исе — 3 кере эксик. Хорда, эписи олып, къач бала бар?

❄ 3 сайысыны 2 сайысына денъиштир. Меселенинъ чезим планы денъиширми?

888. $a = 40$, $a = 64$, $a = 72$ олгъан алда, $a : 8 + 15$ ифадесининъ къыйметини тап.

889*. 56 м кельген токъума рулонындан 7-шер м кесип алалар. Бутюн токъуманы тенъ парчаларгъа больмек ичюн къач кере кесмек кере?

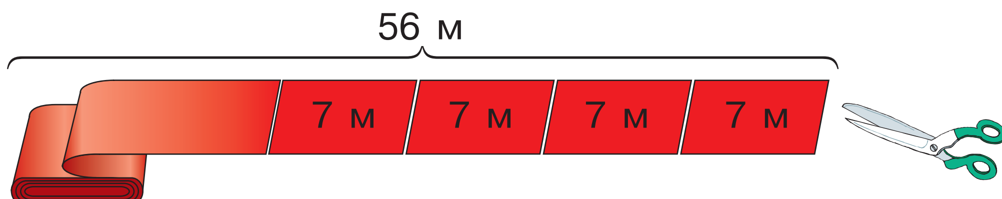

890°. Ашлавгъа 12 торгъай учып кельди, баштанкъара исе — 3 кере эксик. Ашлавгъа, эписи олып, къач къуш учып кельди?

891°. $(80 – 38) : 7$ $(100 – 93) \cdot 8$ $49 : 7 + 36 : 4$
$(26 + 28) : 6$ $40 – 16 : 4$ $8 \cdot 9 – 8 \cdot 6$

8-ге БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

892. Эр бир арттырмадан 8-ге болюв ифадеси тертип эт ве оны эсапла.

$8 \cdot 7 = 56$ $8 \cdot 3 = 24$ $8 \cdot 9 = \square$

893. 8-ге болюв таблицасыны насыл тертип эткенлерини анълат. Таблицаны окъу.

8 ·	2	3	4	5	6	7	8	9
	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕
: 8	16	24	32	40	48	56	64	72

894. $72 : 8 + 25$ $100 – 56 : 8$ $(35 + 5) : 8$ $32 : 8 : 2$
$64 : 8 – 8$ $48 – 16 : 8$ $48 – 24 : 8$ $32 : 8 \cdot 2$

895. Ящикте 24 кг къартоп бар эди. Саба андан 6 кг алдылар, акъшам исе — 2 кере эксик. Ящикте къач килограмм къартоп къалды?

896. Ёлачыкъларнынъ узунлыгъыны ольче. Биринджи ёлачыкънынъ дёртюнджи къысмыны ве экинджи ёлачыкънынъ алтынджы къысмыны тап. Парчаларны ольчеп тешкер.

4-юнджи къысмы			

6-ынджы къысмы					

❄ Дёртюнджи ве алтынджы къысымларнынъ узунлыгъыны тенъештир.

897. Бир суткада 24 саат бар. Балабан адам сутканынъ учьте бир пайыны юкълап кечирмек керек, бала исе — 2 саат зияде. Бала не къадар юкъламакъ керек?

898*. Эр бир ифадеде къавусларны ойле къой, онынъ къыймети артсын.

$1 + 8 \cdot 4$ $\quad$ $24 - 18 : 2 + 4$ $\quad$ $24 : 8 - 2$

$32 : 8 - 4$ $\quad$ $42 - 24 : 3 + 3$ $\quad$ $7 \cdot 3 + 6$

899°. $8 \cdot 3 + 8 \cdot 7$ $\quad$ $16 - 16 : 8$ $\quad$ $(16 + 56) : 8$ $\quad$ $45 + 48$

$8 \cdot 2 + 8 \cdot 8$ $\quad$ $56 - 64 : 8$ $\quad$ $(100 - 36) : 8$ $\quad$ $73 - 18$

● **900°.** Автобустан 32 пассажир чыкъты, салонда, чыкъкъанларнынъ сайысына нисбетен, 8 кере эксик пассажир къалды. Башындан салонда къач пассажир бар эди?

901. (Агъзавий.) Язылар догъруму, тешкер.

$8 \cdot 9 > 8 \cdot 8$ $\quad$ $24 : 8 < 24 : 3$ $\quad$ $8 \cdot 5 = 5 \cdot 8$

$8 \cdot 5 + 8 \cdot 3 = 64$ $\quad$ $(36 - 12) : 8 = 4$ $\quad$ $8 \cdot 9 < 42 - 7$

$32 - 24 + 64 > 8 \cdot 8$ $\quad$ $56 : (20 - 13) > 9$ $\quad$ $(36 - 4) : 8 = 4$

902. $8 \cdot 2 - 8 : 2$ $\quad$ $36 - 16 : 8$ $\quad$ $32 - 24 + 64 : 8$

$56 : 8 + 64 : 8$ $\quad$ $64 - 24 : 8$ $\quad$ $8 \cdot 9 - (42 - 7)$

903. Не ве къач килограмм агъыр: 2-шер кг уны олгъан 8 пакетми, ёкъсам 3-ер кг олгъан 5 чильтер къартопмы?

904. Балалар багъчасына 72 грн-гъа 8 тенъ къокъла алдылар ве 28 грн-гъа — 4 аювчыкъ. Не паалыджа: къокъламы, аювчыкъмы — ве къач гривна паалы?

8 къокъла — 72 грн
4 аювчыкъ — 28 грн

Не паалыджа?

905. *ABCD* догъру дёрткошеликнинъ эки къаршы тургъан тарафынынынъ адыны айт. Тарафларнынъ эр бир чифтининъ джемисини тап.

❄ Догъру дёрткошеликнинъ периметрини тап.

906. Къыскъа языларгъа бакъып, меселелер тертип эт ве чез.

1) С. 9 шарчыкъ
Е.
?

2) Е. 9 япр.
С. 3 япр.
?

907°. Ойле сайылар сайлап ал, мусавийликлер ве мусавийсизликлер догъру олсун.

$5 \cdot 8 > 5 \cdot \square$ $2 \cdot 8 < 8 \cdot \square$ $8 \cdot 3 + 8 = 8 \cdot \square$

908°. Къойгъа бир куньде 3 кг ем бере эдилер, сыгъыргъа исе — 24 кг зияде. Сыгъыргъа, къойгъа коре, къач кере зияде ем бере эдилер?

❄ «Не къадар зияде...?» суали олгъан акис меселе тертип эт.

909. Языларны дикъкъатнен бакъ ве суаллерге джевап бер.

1) Болюджини болюнмесинен арттырсакъ, не эльде этермиз?
2) Белли олмагъан болюниджини насыл тапмакъ мумкюн?

910. (Агъзавий.) Белли олмагъан болюниджини тап.

□ : 2 = 8 □ : 8 = 5 □ : 7 = 5

911. Белли олмагъан сайыны 3 кере эксильттилер ве 9 эльде эттилер. Белли олмагъан сайыны тап.

912. Уста 8 саатта 48 деталь япты, талебеси исе 3 саатта — 6 бойле деталь. Уста, бир саатта къач кере зияде деталь япты?

Чезим планы:
1) 1 саатта уста къач деталь япты?
2) 1 саатта талебеси къач деталь япты?
3) Уста, бир саатта къач кере зияде деталь япты?

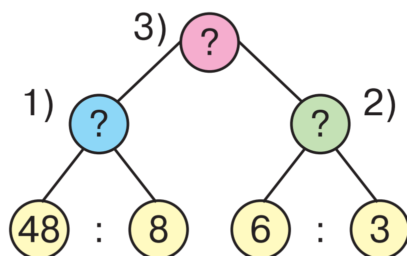

913. Ящикте 5 кг шекер бар эди, чувалда исе — 9 кере зияде. Чувалдан 42 кг саттылар. Сатмагъа даа къач килограмм шекер къалды?

914. Ифаделерни эсапла. Сонъки эда этильген амели арттырув олгъанларны язып ал.

$72 - 8 \cdot 6$ $\quad 48 : 8 \cdot 9$ $\quad 15 - 7 \cdot 2$

$8 \cdot (2 + 7)$ $\quad 8 \cdot 2 : 4$ $\quad (15 - 7) \cdot 2$

915°. Секиз дёрт ерлик къайыкъта, эки алты ерлик къайыкъкъа коре, не къадар зияде адам ола биле?

● **916°.** $40 : 5 : 2$ $\quad 32 : 8 : 2$ $\quad (75 - 11) : 8$ $\quad 47 + 47$

$32 : (8 : 2)$ $\quad 32 - 8 : 2$ $\quad (72 - 9) : 7$ $\quad 80 - 41$

917. (Агъзавий.) Эсапла.

95 – : $8 \cdot 5$, $72 : 8$, $63 : 7$

+ 25 : $36 : 6$, $32 : 8$, $56 : 8$

918. Талебелернинъ эки группасы дёгме тике эди. Бир группада 4 талебе бар эди, экинджисинде — 5. Биринджи группа 24 дёгме тикти, экинджиси исе — 25. Группаларнынъ къайсы бири яхшы ишледи?

К о с ь т е р и ш. Суальге джевап бермек ичюн, эр бир группада бир талебе къач дёгме тиккенини бильмек керек.

919. Биринджи сыгъырдан сагъыджы 6 л сют сагъды, экинджисинден исе — 3 л зияде. Эки сыгъырдан сагъыджы къач литр сют сагъып алды?

920. $8 \cdot 8 + 8$ $\quad 56 : 8 + 1$ $\quad 48 : 8 + 30$

$36 : 6 + 50$ $\quad 18 : 2 + 39$ $\quad 72 : 8 + 9$

921*. Юсуф 8 учькошелик кесип чыкъарды, квадратлар исе — 3 зияде. Юнус 2 учькошелик, квадратлар исе — 8 кере зияде. Огълан балаларнынъ къайсы бири зияде шекиль кесип чыкъарды?

922. Фериде апте, эр биринде 3-ер л огъан 6 банка алма шырасы ве 27 л помидор шырасы къапатты. Фериде апте насыл шыра зияде къапатты ве къач литр зияде?

923. Учькошеликнинъ периметри 24 см. Бир тарафынынъ узунлыгъы 6 см, дигерининъ исе — 8 см. Учюнджи тарафынынъ узунлыгъы не къадар?

924°. Бабасы 36 яшында, огълу исе 4 кере кичик. Огълу, бабасындан, къач яш кичик?

925°.

a	72		56	45		64
b	8	8	7	5	6	8
$a : b$		6			8	

9 САЙЫСЫНЫНЪ АРТТЫРУВ ТАБЛИЦАСЫ

926. Сайыларны къош, сонъ исе къошувны арттырувгъа денъиштир.

$8 + 8 + 8 + 8$ $\qquad$ $9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9$

927. Таблицаны насыл япкъанларыны анълат.

$9 + 9$	$9 \cdot 2 = 18$
$9 + 9 + 9$	$9 \cdot 3 = 27$
$9 + 9 + 9 + 9$	$9 \cdot 4 = 36$
$9 + 9 + 9 + 9 + 9$	$9 \cdot 5 = 45$
$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9$	$9 \cdot 6 = 54$
$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9$	$9 \cdot 7 = 63$
$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9$	$9 \cdot 8 = 72$
$9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9$	$9 \cdot 9 = 81$

928. $9 \cdot 2 + 9 \cdot 8$ $\quad$ $100 - 9 \cdot 9$ $\quad$ $(9 - 3) \cdot 9$ $\quad$ $3 \cdot 3 - 7$
$9 \cdot 8 + 9 \cdot 3$ $\quad$ $2 + 7 \cdot 9$ $\quad$ $24 : 6 - 9$ $\quad$ $2 \cdot (3 \cdot 3)$

929. Дёрт вазада 9-ар чува чечек. Балабан вазада 7 йылдыз чечеги. Вазаларда, эписи олып, къач чечек бар?

❄ Балабан вазада къач чечек эксик?

930. Бириндджи тюптен 8 кг емиш джыйдылар, экинджисинден исе — 3 кг зияде, учюнджисинден исе, экинджисине коре — 2 кг зияде. Учюнджи тюптен не къадар емиш джыйдылар?

❄ Учюнджи тюптен, бириндджисине коре, къач килограмм зияде джыйдылар? (Меселени эки усулнен чез.)

931. *ABC* учькошелигининъ къайсы тарафларыны *KM* догъру сызыгъы кесипکече? *AB* ве *CB* тарафларыны ольче ве оларны тенъештир. *ABC* учькошелигининъ периметрини эсапла.

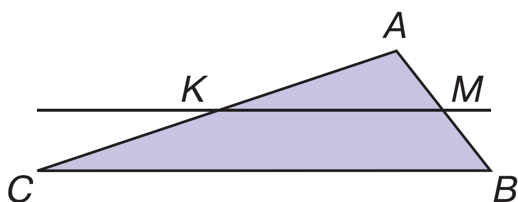

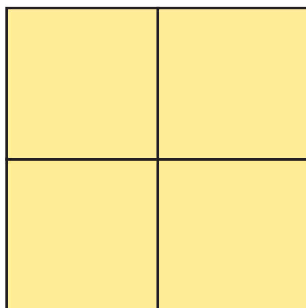

932*. Дёрт тенъ квадраттан бир балабан квадрат яптылар. Уфакъ квадратнынъ периметри 8 см олгъан алда, балабан квадратнынъ периметрини тап. Балабан ве уфакъ квадратларны сыз.

933°. Тикиджи, эр бирине 4-тер м сарф этип 6 ёргъан чаршафы тикти ве онда даа 12 м токъума къалды. Башындан тикиджиде къач метр токъума бар эди?

● **934°.**

9 · 4 + 9 · 6	9 · 8 – 4	(2 + 7) · 9	66 – 39
9 · 5 + 9 · 5	2 + 7 · 9	63 : 7 : 3	18 + 81

935. 9-ар этип 90-гъадже, 8-ер этип 80-гедже сай.

936. [> < =]

54 : 6 < 54 – 6	9 · 3 + 20 ☐ 50
9 · 7 ☐ 9 · 6 + 9	9 · 2 + 40 ☐ 9 · 7

937. (Агъзавий.)

9 · 7	9 · 9	54 : 6	45 : 5
+ 1	– 41	· 3	· 4
: 8	: 8	: 9	: 6

938. Меселенинъ чезимини битир.

1) Янъы эвде 72 квартира бар. Квартираларнынъ секизден бир пайы — дёрт одалы, къалгъанлары исе — учь одалы. Бу эвде къач учь одалы квартира бар?

$$72 - 72 : 8 = \square$$

2) Складта 48 акъкъайын ве 36 чам кевдеси бар эди. Эписи акъкъайын кевделеринден ве чам кевделерининъ дёртюнджи къысмындан тахта пычтылар. Эписи олып, тахтагъа къач кевде пычтылар?

$$\square + \square : \square = \square$$

939. $9 \cdot 2 + 9$ $\quad 9 \cdot 4 + 9$ $\quad 40 - 16 : 8$ $\quad 9 \cdot 9 - 9$

$9 \cdot 3 + 9$ $\quad 9 \cdot 5 + 9$ $\quad 40 + 16 : 8$ $\quad 9 \cdot 8 - 9$

940*. a сайысыны 3 кере арттырсакъ, 3 кере эксильтсек, $9 \cdot a$ арттырмасы насыл денъишир?

941°. Сепетте 16 кг алма бар эди. Дёртюнджи къысмыны алдылар. Сепетте къач килограмм алма къалды?

● **942°.** k — 16, 24, 40, 64 олгъан алда, $k : 8$ ифадесининъ къыйметини тап.

9-гъа БОЛЮВ ТАБЛИЦАСЫ

943. (Агъзавий.) Къачырылгъан ерлерни толдур.

Болюниджи	24	24	63				12	18	40
Болюджи	6	8	7	8	6	2			
Болюнме				4	3	9	4	6	5

944. 9-гъа болюв таблицасыны насыл тертип эткенлерини анълат. Таблицаны окъу.

9 ·	2	3	4	5	6	7	8	9	
	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	↕	
	18	27	36	45	54	63	72	81	: 9

945. 72 : 9 + 32   63 : 9 + 54 : 9   45 – 18 : 9
81 : 9 – 9   (100 – 55) : 9   27 + 27 : 9

946. Гульзарда, эр биринде 9-ар ляле согъанчыгъы олгъан 5 сыра отурттылар. Отуртыладжакъ даа 54 ляле согъанчыгъы къалды. Къач ляле согъанчыгъы сачмакъ керек эди?

Сачкъанларына коре, къач ляле согъанчыгъы зияде къалды?

947.

Сайылар	8	14	18	9	18	27	18	36	72
Тапынъыз	ярысыны			учьте бир пайыны			докъузда бир пайыны		

948*. Учь агъа-къардаш 41 табон балыгъы тутты. Олардан бири, балыкъ шорбасы ичюн 7 балыкъны, дигери — 3, учюнджиси исе 4 балыкъ четке алып къойгъан сонъ, эр биринде тенъ микъдарда балыкъ къалды. Агъа-къардашларнынъ эр бири къач табон балыгъы тутты?

949°. > < =

81 : 9 > 8   18 : 9 + 12 □ 15   64 : 8 □ 8
72 : 9 □ 9   9 · 4 – 14 □ 50   45 : 9 □ 8
56 : 8 □ 5   8 · 4 – 12 □ 15   28 : 7 □ 8

950°. Балалар багъчасына алма кетирдилер. 5 кунь девамында, эр кунь 9-ар кг алма сарф эткен сонъ, 8 кг къалды. Къач килограмм алма кетирдилер?

951. (Агъзавий.) 36-ны 9 кере эксильт; 45 кг-нынъ докъузынджы къысмыны тап; 9 сайысы 72-ден къач кере эксик.

952. 18 + 36 : 9   21 : 7 + 46   49 – 7
16 + 45 : 9   22 – 54 : 9   42 : 6 + 11

953. Огълан балада, автомобиль ресимлери олгъан 36 наклейка бар, учакълары олгъан сойлары исе — 27. Бала альбомнынъ эр бир саифесине 9-ар наклейка япыштырды. Наклейкалар альбомнынъ къач сайфесини алды?

Меселени эки усулнен чез.

954. Биринджи сайы 12, экинджиси 36, учюнджиси исе, экинджисинден — 9 кере эксик. Бу сайыларнынъ джемисини тап. Учюнджи сайы, эписи сайыларнынъ джемисинден къач эксик?

955. 1) Насыл кесик сызылгъан: вертикаль тарзда, горизонталь тарзда, къыя тарзда?

2) Дефтеринъде бойле кесиклер сыз.

956. (82 – 28) : 9   65 + 27 : 9   (63 + 18) : 9

(46 – 37) · 9   26 – 18 : 9   63 + 18 : 9

957°. Ящикнинъ биринде 36 кг мых, экинджисинде 12 кг мых бар эди. Мыхларнынъ эписини пакетлерге 6-шар кг этип къойдылар. Къач пакет алдылар? (Меселени 2 усулнен чез.)

● **958°.** Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини тап.

1) 90 ве 18 сайыларынынъ фаркъыны 9 кере эксильт.

2) 81 ве 9 сайыларынынъ болюнмесини 3 кере эксильт.

3) 72 ве 8 ве 45 ве 9 сайыларынынъ болюнмелерининъ джемисини тап.

959.

Арттырыджы	9	8	8	6		7
Арттырыджы	8	9	8	4	6	
Арттырма				24	48	49

960. Бакта 72 л якъарлыкъ бар эди. Кочюриджи, бир саатта 6 л сарф этип, 9 саат чалышты. Бакта къач литр якъарлыкъ къалды?

❄ Буньа бенъзеген, лякин банкаларгъа шыра къоюлмасынен багълы ве 24 – 2 · 9 ифадеси олгъан меселе тертип эт.

961. Тикиш устаханесинде 30 м йипек бар эди. Эр бир антерге 3-ер м йипек сарф этип, бир къач антер тиккен сонъ, 9 м йипек къалды. Къач антер тиктилер?

Чезим планы:

1) Эписи антерлерге къач метр йипек кетти?
2) Къач антер тиктилер?

962*. Мусавийликлер догъру олмасы ичюн, къавусларны къой.

$2 \cdot 8 + 48 = 64$ $2 \cdot 2 + 7 = 18$ $27 : 3 + 6 = 3$

963°. $72 : 8 + 9 \cdot 3$ $40 - 36 : 6 : 2$ $(55 + 9) : 8$

$42 - 42 : 6$ $55 + 81 : 9 \cdot 3$ $68 - (81 - 17)$

● **964°.** 4 огълан теннис ойнай эди, волейбол исе — 8 огълан зияде. Волейбол ойнагъан балалар, теннис ойнагъанлардан къач кере зияде эди?

965. (Агъзавий.) Эсапны эда эт.

$8 \cdot 3$	$45 : 9$	$18 + 36$
$9 \cdot 4$	$63 : 9$	$81 - 27$
$3 \cdot 4$	$54 : 9$	$36 + 36$

966. Арттырыджыларны ве арттырмаларыны тенъештир. Экинджи сатырда не денъишти?

$2 \cdot 3 \cdot 4 = 24$
$4 \cdot 2 \cdot 3 = 24$

Сайыларны эр анги тертипте арттырмакъ мумкюн. Арттырыджыларнынъ язы тертибинден арттырма денъишмей.

967. Арттырувнынъ ерини денъиштирюв хусусиетини къулланып, ифаделернинъ къыйметини тап.

$2 \cdot 7 \cdot 3$ $9 \cdot 4 \cdot 2$ $3 \cdot 8 \cdot 3$

$2 \cdot 9 \cdot 3$ $8 \cdot 3 \cdot 2$ $4 \cdot 9 \cdot 2$

968*. 1) Мусавийликлерни ерине кетир.

$3 \cdot 7 = \square \cdot 3$ $\quad 8 \cdot 5 = 5 \cdot \square$ $\quad 3 \cdot \square = 4 \cdot 3$

$6 \cdot 5 = \square \cdot 6$ $\quad 9 \cdot 2 = 2 \cdot \square$ $\quad 8 \cdot \square = 9 \cdot 8$

2) k-нинъ ойле эки къыйметини тап, $k \cdot 7 > 40$ мусавийсизлиги догъру олсун.

969. Огълан балада 20 таячыкъ бар эди. Олардан о, бир къач айры учькошелик япты, ве онда 11 таячыкъ къалды. Огълан бала къач учькошелик япты?

970. 54 см тельден тенъ тарафлы учькошелик ве алтыкошелик яптылар. Учькошелик ве алтыкошеликнинъ тарафларынынъ узунлыгъы тенъ. Бир тарафнынъ узунлыгъыны тап.

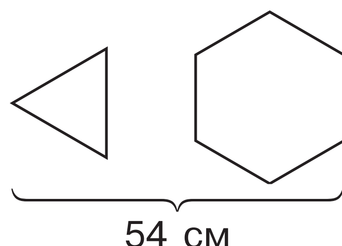

❄ Учькошелик ве алтыкошеликнинъ периметрини тап. Оларнынъ джемисини тельнинъ узунлыгъынен тенъештир.

971°. Сыныфта 22 огълан бала ве 16 къыз бала бар эди, 10 къыз бала азбаргъа чыкъты. Сыныфта ким зияде къалды — огълан я да къыз балалармы? Къач кере зияде?

● **972°.** Юкенинъ юксеклиги 6 м, чам исе ондан 18 м юксек. Юкеге нисбетен, чам къач кере юксек?

973. 1) Арттырувны къошувгъа деньиштир ве эсапла.

$1 \cdot 3$ $\quad 1 \cdot 5$ $\quad 0 \cdot 3$ $\quad 0 \cdot 6$

Н у м ю н е.

$1 \cdot 4 = 1 + 1 + 1 + 1$ $\qquad 0 \cdot 5 = 0 + 0 + 0 + 0 + 0$

$1 \cdot 4 = 4$ $\qquad 0 \cdot 5 = 0$

2) $\boxed{1 \cdot a = a}$ $\boxed{0 \cdot a = 0}$ Бу языларны окъу.

3) (Агъзавий.) $1 \cdot 8$ $\quad 0 \cdot 7$ $\quad 1 \cdot (4 + 5)$ $\quad 0 \cdot (3 + 2)$

$1 + 8$ $\quad 0 + 7$ $\quad 1 \cdot 4 + 5$ $\quad 0 \cdot 3 + 2$

974. 4 · 1 ве 7 · 0 арттырмаларыны тенъ къошулыджыларнынъ къошулувынен денъиштирмек мумкюн дегиль. 1 ве 0-ни арттырувында бойле къаиделер къулланыла.

$a \cdot 1 = a$	**Эр анги сайыны бирге арттыргъанда арттырмада эп шу сайыны эльде этемиз.**

$a \cdot 0 = 0$	**Эр анги сайыны сыфыргъа арттыргъанда арттырмада сыфыр эльде этемиз.**

5 · 1 + 12 ве 6 · 0 + 8 ифаделерининъ къыйметини тап.

975. 7 · 1   5 · 0   8 · 1   (8 + 1) · 1   (4 + 4) · 0
7 + 1   5 + 0   1 · 8   8 + 1 · 1   4 + 4 · 0

976. Къуруджылыкъ къарышмасыны япмакъ ичюн 27 кг къум алдылар, киреч исе — 3 кере эксик. Киречни, къумгъа коре, не къадар эксик алдылар?

977*. Язда эв бикеси 98 кумес къушу асрап чыкъарды. Оларнынъ арасында 77 тавукъ ве папий бар эди, папийнен къазлар исе — 64. Эв бикеси, айры-айры эсап эткенде, къач тавукъ, къач къаз ве къач папий асрап чыкъарды?

978°. 9 грн-дан 5 кг алма ве 18 грн-гъа 1 кг киви алдылар. Алынгъан шейлернинъ фияты не?

● **979°.** 30 : 5 + 1   30 : (5 + 1)   0 · 7 + 1 · 7   (10 · 0) + 4
30 : 5 · 1   30 : (5 · 1)   5 · 1 + 6 · 0   10 · 0 + 10

980. Языларны дикъкъатнен бакъ. Суаллерге джевап бер.

$\underline{1 \cdot 8 = 8}$ $\underline{1 \cdot a = a}$
$8 : 1 = 8$ $a : 1 = a$
$8 : 8 = 1$ $a : a = 1$

Эр анги сайыны 1-ге больгенде болюнмесинде не олур?

Эр анги сайыны, сыфырдан башкъа, шу сайынынъ озюне больгенде болюнмесинде не олур?

981. Догъру дёрткошеликнинъ кенълиги, онынъ узунлыгъына коре, 3 кере эксик. Догъру дёрткошеликнинъ узунлыгъы 12 см олгъан алда, онынъ периметрини тап.

982. Ифаделер тертип эт ве оларнынъ къыйметини эсапла.

Эксилиджи	36	83	$9 \cdot 3$	9	16	$18 \cdot 1$
Чыкъарылыджы	$6 : 1$	$17 - 9$	0	$0 \cdot 3$	$6 : 6$	2

983. $(18 : 3) : 6$ $\quad (4 + 5) : (4 + 5)$ $\quad 36 : 1 + 5$

$(18 : 3) : 1$ $\quad (37 + 17 + 8) : 1$ $\quad 36 : (1 + 5)$

984. Бириндджи ташчы 6 дакъ-да 54 тола къалады. Экинджиси исе 5 дакъ-да 35 тола къалады. Экинджи ташчы бир дакъкъада къач тола эксик къалады?

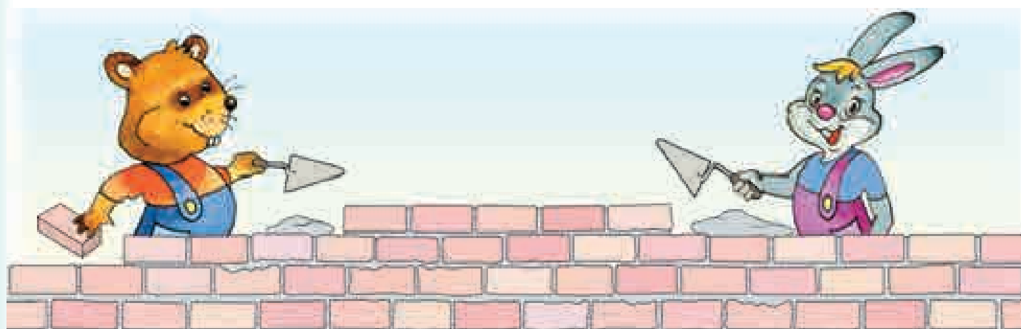

Чезим планы:

1) 1 дакъ-да бириндджи ташчы къач тола къалады?
2) 1 дакъ-да экинджи ташчы къач тола къалады?
3) Экинджи ташчы бир дакъкъада къач тола эксик къалады?

985*. Къызчыкънынъ агъалары не къадар олса, о къадар да таталары бар. Агъасы, онынъ 3 татасы олгъаныны айтты. Къорантада къач бала бар?

986°. $1 \cdot 5 - 1$ $\quad (14 : 2) : 7$ $\quad 9 : 9 + 9$ $\quad 6 : 6 + 6 - 6$

$5 : 1 + 0$ $\quad (81 : 9) : 9$ $\quad 9 \cdot 9 + 9$ $\quad 8 \cdot 1 - 1 \cdot 1$

● **987°.** Бир чувалда 48 кг согъан бар эди, дигеринде исе — 24 кг. Согъаннынъ бир парчасыны 5 ящикнинъ эр бирине 8 кг этип къойдылар. Такъсим этиледжек даа къач килограмм согъан къалды?

988. $0 \cdot 4 = 0$ $0 : 4 = 0$ $0 \cdot 6 = 0$ $0 : 6 = 0$

Сыфырны эр анги сайынен больгенде болюнмесинде сыфыр эльде этемиз. Д и к ъ к ъ а т! Сыфыргъа больмек мумкюн дегиль!	$\mathbf{0 : \mathit{a} = 0}$

989. $0 + 0 + 0 + 0$ $0 \cdot 8$ $1 \cdot 0$ $15 + 5 : 1$
$1 + 1 + 1 + 1$ $0 : 7$ $0 + 1$ $15 + 0 : 5$

990. Ифаделер тертип эт ве оларнынъ къыйметини эсапла.

1) Эксилиджиси 72, чыкъарылыджысы исе 9 кере эксик.
2) Болюниджиси 63, болюджиси исе 54 эксик.

991. $46 \cdot 1 - 36 : 9$ $81 : 9 + 31$ $4 \cdot 9 - 24 - 1$
$63 : 9 + 24 \cdot 0$ $54 : 9 + 17$ $56 : 8 + 35 \cdot 0$

992*. Учь оюнджакъынынъ фияты 80 грн. Къокъла ве пингвин 50 грн тура, топ ве пингвин исе — 55 грн. Эр бир оюнджакънынъ фияты не?

80 грн

50 грн 55 грн

993°. Паркккъа 33 тюп гуль кетирдилер. Бир къач клумбада 6-шар тюп отурткъан сонъ, даа 15 тюп къалды. Къач клумба бар эди?

● **994°.** Киевде декабрьнинъ 22-синде кунь 8 саат девам эте. Бу бир сутканынъ геджеси не къадар девам эте?

995. 0 · 2 + 28　　18 : 3 : 2　　1 · 7 + 25　　9 · 8 – 71
16 : 8 · 9　　28 : 4 + 2　　(3 – 3) · 3　　32 : 8 – 4

996. Нумюнени къулланып, арттырмаларыны тап ве эсап усулыны анълат.

10 · 3 = 30
1 онл. · 3 = 3 онл.

10 · 5　　10 · 2　　10 · 7

997*. Таблицанынъ малюматына бакъып меселе тертип эт ве чез.

Къоянлар	Бир къояннынъ массасы	Къоянларнынъ микъдары	Оларнынъ умумий массасы
Культюслилер	3 кг	6	} 26 кг
Къаралар	?	4	

Ч е з и м　п л а н ы:

1) 6 культюсли къояннынъ массасы не къадар?
2) 4 къара къояннынъ массасы не къадар?
3) 1 къара къояннынъ массасы не къадар?

998. Мотоциклнинъ якъарлыкъ бакы 10 л якъарлыкъ ала. 7 мотоциклге якъарлыкъ къойдылар. Чапчакъта 100 л олгъан алда, онынъ ичинде къач литр якъарлыкъ къалды?

999. $a = 1$ ве $b = 0$ олгъан алда, ифаделернинъ къыйметини тап.

$a \cdot 9 + a$　　$8 : a + a \cdot 1$　　$b : 4 + b$　　$(40 \cdot b) : 5$

1000°. 24 кг балны, тенъ этип, 8 банкагъа, ве эм де 30 кг-ны — тенъ этип, 6 бидонгъа къойдылар. Бидонда, банкагъа нисбетен, къач килограмм бал зияде?

● **1001°.** 4 · 3 · 0　　10 · 7 – 25　　4 + 1 · 9　　(4 + 1) · 9

1002. Арттырув амелининъ ерини денъиштирюв хусусиетини къулланып, арттырмаларыны тап.

$10 \cdot 2$ $2 \cdot 10$ $10 \cdot 9$ $9 \cdot 10$

1003. Биринджи арттырыджыны ве арттырманы тенъештир.

$3 \cdot 10 = 30$ $5 \cdot 10 = 50$ $7 \cdot 10 = 70$

Сайыны 10-нен арттырмакъ ичюн, онъа онъ тарафтан бир сыфыр язып къоймакъ керек.

1004. Арттырмалардан 10-гъа болюви олгъан ифаделер тертип эт ве эсапла.

$2 \cdot 10 = 20$ $6 \cdot 10 = 60$

Сайыны 10-гъа больмек ичюн, онынъ онъ тарафындан бир сыфырны алып ташламакъ керек.

1005. $50 : 10$ $(35 + 65) : 10$ $34 + 80 : 10$

$20 : 10$ $26 + 50 : 10$ $0 \cdot (40 : 10)$

1006. 8 саатта торнаджы 40 деталь япты. 1 сатта; 3 саатта о къач деталь япа эди?

❄ Акис меселелер тертип эт.

1007. Джыйынтыкъта языджыларнынъ 45 эсери бар. Оларнынъ ичинде 2 икяе, очерклер исе, икяелерге нисбетен — 10 кере зияде, къалгъанлары исе шиирлер. Джыйынтыкъта къач шиир бар?

1008*. Эки ойле сайы тап, оларнынъ бири, оларнынъ арттырмасындан 10 кере эксик, экинджиси исе, оларнынъ арттырмасындан 4 кере эксик олсун.

1009°. $0 \cdot 3 + 39$ $4 \cdot 10 - 26$ $24 : 8 \cdot 10$

$(41 - 15) \cdot 1$ $3 \cdot 10 + 46$ $80 : 10 \cdot 4$

● **1010°.** Арзы китапнынъ 6 саифесини окъугъан сонъ, онъа окъумагъа даа 10 кере зияде саифе къалды. Китапнынъ къач саифеси бар?

1011. (Агъзавий.)

5 · 10	60 : 10	6 · 1	8 : 8
10 · 6	8 · 10	70 : 10	7 : 1
10 · 1	0 · 10	0 : 10	1 : 1

1012. Талебелер, 2 сыранынъ эр биринде 10-ар сары чува чечек сачты, беязларыны исе — 2 кере эксик. Еписи олып, къач чува чечек сачтылар?

1013. Сокъакънынъ бир тарафында 4 квартиралы 9 эв къурдылар, дигер тарафында исе — бойле 3 эв къурдылар. Еписи олып, къач квартира къурдылар?

1014. 1) 18, 42, 30, 48, 54 сайыларынынъ алтынджы къысмыны тап.

2) 40, 60, 80, 100 сайыларынынъ онунджы къысмыны тап.

1015. Уфакъ балаларнынъ осюв ольчюси акъкъында малюматны бакъ ве эр бирининъ осювини дециметр ве сантиметр эсабынен яз.

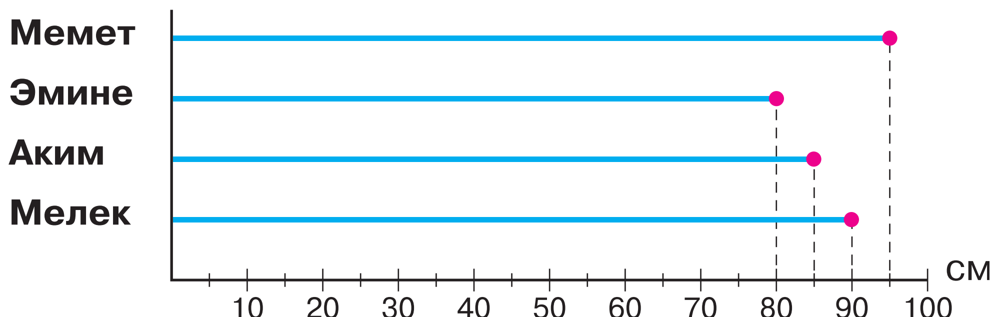

1016. Блок-схемаларгъа бакъып, ифаделер тертип эт.

1) 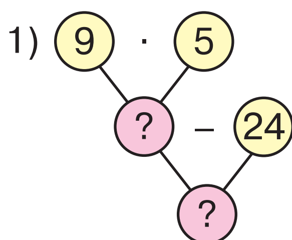

2) 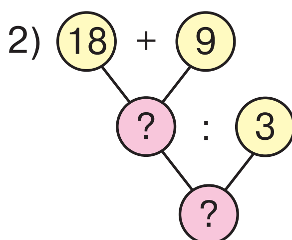

3) 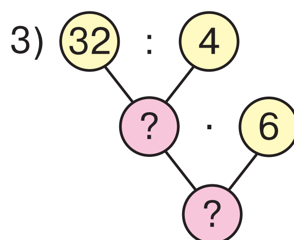

1017°. Сыныфкъа мусафирлер кельди: 18 балабан адам, мектеп чагъына етмегенлер исе — 6 кере эксик. Еписи олып, къач мусафир кельди?

1018°. $>$, $<$, $=$

35 : 7 ☐ 48 : 6 54 : 6 ☐ 48 : 8
81 : 9 ☐ 63 : 7 49 : 7 ☐ 45 : 5

1019. 3 · 1 · 0 6 · 0 + 10 18 : 2 · 0
21 : 3 + 8 7 · 1 + 0 9 : 3 – 3

1020. Бир токътав еринде троллейбустан 15 пассажир, экинджисинде исе — 3 кере эксик чыкъкъан сонъ, салонда 18 пассажир къалды. Башындан троллейбуста къач пассажир бар эди?

Фикир юрьсетювнинъ блок-схемасыны тертип эт.

1021. 5 · 1 + 8 (7 + 0) · 3 (54 – 5) : 7
6 : 1 · 9 13 · 0 + 6 21 – 8 · 2

1022. 1 дм + 2 см 1 дм : 2 4 дм 8 см : 6 8 дм – 2 см

1023. Ифаделерге бакъып меселелер тертип эт ве чез.

40 – (6 + 4) 40 : 5 – 3

1024°. 7 · 3 48 : 6 + 9 84 – 49 : 7
27 : 3 54 : 9 + 6 (84 – 49) : 7

1025°. Машнанынъ бакына 60 л бензин къойдылар, мопедке исе — 50 л эксик. Мопеднинъ бакына къач кере эксик бензин къойдылар?

Къошумча мешгъулиетлер

1. Къыймети 5 к., 10 к. ве 25 к. маден акъчалар бар. Сатын алынгъан шей ичюн 50 капикни къач чешит усулнен бермек мумкюн?

2. 15 см узунлыгъында демир чубукълар бар, олардан 6, 7, 9, 10 см узунлыгъында мыхлар япмакъ керек. Къалымтысы олмамакъ ичюн насыл узунлыкъта мыхлар кесмек керек?

3. Бабасы 39 яшында, огълу исе 14. 16 йылдан сонъ огълунен къызы, берабер, бабасынынъ яшына келеджек. Къызы къач яшында?

4. Диаграмманы бакъып чыкъ. Эр бир терекнинъ юксеклигини бельгиле. Энъ юксек ве энъ алчакъ тереклернинъ юксеклигини тенъештир.

5. Тавшаннынъ массасы, къояннынъ массасына коре, 3 кг зияде. Эки тавшаннынъ массасы 5 къояннынъ массасы къадар келе. Тавшаннынъ массасы не къадар, къояннынъ массасы не къадар?

6*. Схемаларгъа бакъып, меселелер тертип эт.

ЙЫЛ БОЮ ОГРЕНИЛЬГЕНЛЕРНИ ТЕКРАРЛАВ

1026. Энъ буюк ве энъ кичик эки къыйметли сайыларны яз.

1027. Нумюнеге бакъып, 75, 26, 62, 88 киби берильген сайыларны разрядлы къошулыджылар тарзында яз.

Н у м ю н е. 82 = 80 + 2.

1028. Берильген кесиктен 3 см зияде олгъан кесикни сыз. Онынъ узунлыгъыны башта сантиметр эсабынен, сонъ исе — дециметр ве сантиметр эсабынен яз.

A ———————————————— *B*

1029.

45 + 1	57 – 7	60 + 4	29 + 10	80 – 50
45 – 1	57 – 50	4 + 60	29 – 10	30 + 70

1030. Эки йипек лента бар эди: бириндживининъ узунлыгъы 28 дм, экинджисининъ исе — 39 дм. Узун лентадан 10 дм кесип алдылар, экинджисинден исе — 8 дм. Эр бир лентанынъ узунлыгъы не къадар олды?

1031*. Мусавийсизлик догъру олмасы ичюн, керекли ракъамларны сайлап ал.

$\square\square - \square < 3$

1032. Учь ёлакътан согъан джыйдылар. Бириндживинден 34 кг, экинджисинден де о къадар, учюнджисинден исе, бириндживинен экинджи ёлакътан джыйылгъанындан — 20 кг эксик. Биринджи ёлакътан, учюнджисине нисбетен, къач килограмм согъан эксик джыйдылар?

1033°. 64 + 3 | 76 – 40 | 35 + 40 + 4 | 78 – (25 + 3)
64 + 30 | 67 + 32 | 88 – 4 – 50 | 99 – (39 – 6)

64 + 3	76 – 40	35 + 40 + 4	78 – (25 + 3)
64 + 30	67 + 32	88 – 4 – 50	99 – (39 – 6)

● **1034°.** Бириндджи клумбада 30 сары ве 20 къырмызы ляле ачты, экинджи клумбада исе — 32 къырмызы ляле. Экинджи клумбада не къадар эксик ляле ачты?

❄ Эписи олып, къач ляле ачты?

1035.

7 + 8	3 + 16	19 – 5	14 – 6	17 – 8 – 4
8 + 9	15 – 9	12 – 9	6 + 6	13 + 1 – 7

1036. Паркны 32 ишчи чёплюктен темизлей эди. Олар, юкъары сыныф талебелерине коре 18 адам эксик эди. Къач юкъары сыныф талебеси паркны джыйыштыра эди?

1037.

14 > 8 6-гъа	16 > 9 □-ге	15 > 8 □-ге
7 < 13 □-гъа	6 < 11 □-ке	6 < 16 □-гъа

1038.

Сайылар	Бу амеллерни эда эт
4 ве 9	сайыларынынъ джемисини 6-гъа эксильт
18 ве 9	сайыларынынъ фаркъыны 7-ге буют
38	22 ве 3 сайыларынынъ джемиси къадар эксильт

1039. Учь кесик сыз: бирининъ узунлыгъы 14 см, экинджисининъ — 5 см къыскъа, учюнджисининъ исе, бириндджисинден — 2 кере къыскъа.

1040*. Бабасы 28 яшында олгъанда, огълу 5 яшында эди. Огълу 14 яшына кельди, бабасынынъ яшы не къадар олды?

1041°. Чечек тюкянында учь раф устюнде чечегинен 85 череп тура. Бириндджи рафта 28 череп, экинджисинде исе — 32. Учюнджи рафта къач череп бар?

1042°. 50, 73, 80 къыймети олгъан ифаделерни эда эт.

30 – 2	73 + 7	94 + 6	80 – 7
41 + 9	48 + 2	40 – 4	20 – 5
51 + 22	70 – 9	56 – 6	75 + 5

1043. Таблицаны бакъ ве суаллерге джевап бер:

1) Эксилиджини бир къач бирликке буютсек, фаркъ насыл денъишир?

2) Чыкъарылыджыны бир къач бирликке буютсек, фаркъ насыл денъишир?

Эксилиджи	8	10	15	15	10	8
Чыкъарылыджы	6	6	6	8	8	8
Фаркъ						

1044. Бир къошулыджыны бир къач бирликке буютсек, джеми насыл денъишир? Я — эксильтсек?

1045. Эсапнынъ эр бир усулыны анълат.

28 + 5 = (28 + 2) + 3
28 + 5 = 20 + (8 + 5)

46 – 7 = (46 – 6) – 1
82 – 27 = (82 – 20) – 7

82 – 27 = □
27 + 3 = 30
82 – 30 = 52
52 + 3 = 55

48 + 37 = □
37 + 3 = 40
48 + 40 = 88
88 – 3 = 85

1046.

7 + 7	14 + 7	68 – 9	15 + 70
85 – 9	76 – 8	21 – 6	59 – 52

❄ 56 + 32 < 32 + □ 26 – 13 > 26 – □

1047. Учь раф устюнде 62 китап бар. Биринджи рафта 22 китап, экинджисинде — 5 китап эксик. Учюнджи рафта къач китап бар?

1048. Автопаркта 9 маршрут таксиси бар, къалгъанлары исе — автобуслар. Эписи олып, 40 автомобиль бар. Автобуслар, таксилерге коре, къач зияде?

1049°. ☐ – 80 = 4   ☐ + 4 = 80   80 – ☐ = 4

● **1050°.** Наджие кягъыттан орьнеклер кесип чыкъарды. Булардан 7-сини достларына багъышлады. Онда даа 13 орьнек къалды. Наджие къач орьнек кесип чыкъарды?

❄ Акис меселелер тертип эт.

1051. Бош ерлерни язып толдур.

60 см = ☐ дм   48 см = ☐ дм ☐ см

80 см = ☐ дм   5 дм 4 см = ☐ см

1052. 4 дм 5 см + 4 см   4 дм 5 см + 4 дм

7 дм 8 см – 3 дм   7 дм 8 см – 3 см

1053. Бригада биринджи куню 29 м шоссени тамирледи, экинджи куню исе — 64 м, учюнджи куню, биринджи ве экинджи куню япылгъанындан — 28 м эксик. Учюнджи куню шоссенинъ къач метрини тамир эттилер?

❄ Учь куньде, эписи олып, ёлнынъ къач метрини тамир эттилер?

1054. Багъчада биринджи куню 56 кг вишне джыйдылар. Бу, экинджи куню джыйгъанларындан 7 кг зияде. Учюнджи куню, экинджи кунюне коре, 25 кг вишне эксик. Учюнджи куню къач килограмм вишне джыйдылар?

1055. $a = 6$ олгъан алда, ифаделернинъ къыйметини тап.

$a + 59$ $43 - a$ $99 - (71 - a)$

1056°. 50-ден зияде къыймети олгъан ифаделерни язып ал.

53 – 4	33 + 17	16 + 43	57 – (16 – 6)
48 + 5	65 – 9	80 – 29	79 – (17 + 4)

● **1057°.** Байрамлыкъ экинджи сыныф талебелери 35 байрачыкъ япты, биринджи сыныфлылар — 12 эксик, учюнджи сыныфлылар исе, экинджи сыныфлыларгъа коре — 13 байрачыкъ зияде. Учюнджи сыныфлылар, биринджи сыныфлыларгъа коре, къач байрачыкъ зияде япты? (Меселени эки усулнен чез.)

1058. 1) Къошув усулларыны анълат.

57 + 26 = (57 + 20) + 6 = 77 + 6 = 83
57 + 26 = (50 + 20) + (7 + 6) = 70 + 13 = 83

2) 81 – 17 = 64 чыкъарув нетиджесини къошувнен тешкер.

1059. Къошув усулларыны анълат.

42 – 14 = (42 – 10) – 4 = 32 – 4 = 28
84 – 53 = (80 – 50) + (4 – 3) = 30 + 1 = 31

1060. Чезимлерге бакъып, меселелер тертип эт.

1) 36 + (36 + 12)   2) 36 + (36 – 12)

❄ Тертип этильген меселелерни тенъештир.

1061. Математик дикте.
1) 76-ны 14 эксильт.
2) 27-ни 18 буют.
3) 95-тен 6 ве 7 сайыларынынъ джемисини чыкъар.
4) 36 ве 15 сайыларынынъ фаркъыны 8 эксильт.

1062*. Бир шей бильмейчик, бир пычмагъа 4 дакъ. сарф этсем, терек кевдесини 20 дакъ-да 5 тенъ парча этип пычарым деди. О янълышкъаныны исбатла.

1063°.

27 – 13	80 – 27	62 – 27	27 – 27
62 + 27	27 + 13	95 – 27	89 – 27

1064°. 1) Нилюфернинъ 72 уфакъ боюнджагъы бар эди. 14 къырмызы ве 9 ешиль боюнджакъны о достуна багъышлады. Нилюфернинъ къач боюнджагъы къалды?

2) Нилюфернинъ 54 уфакъ боюнджагъы бар эди. Анасы онъа 9 кере эксик боюнджакъ берди?

1065. Ифаделерни яз ве оларнынъ къыйметини эсапла.

1) 94-тен 6 ве 7 сайыларынынъ арттырмасыны чыкъар.

2) Болюниджи 63, болюджи —15 ве 6 сайыларынынъ фаркъы.

1066. Басмахане сымарышны 75 куньде эда этмеге планлаштыра эди. Лякин сымарышны 8 кунь эвель эда этти. Сымарышнынъ эдасы къач кунь девам этти?

1067. Искеледе 23 катер бар эди. Олардан бир къачыны киратъа бердилер, 17 катер даа къалды. Киратъа къач катер бердилер?

1068.	48 : 6	$6 \cdot 8$	$7 \cdot 6$	72 – 9
	42 : 7	$8 \cdot 9$	63 – 51	12 – 5

1069. Чапчакъта 9 л сув бар эди. Онынъ ичине олгъан сувнынъ учьте бир пайы къадар сув даа къоштылар. Къач литр олды?

1070.	$2 \cdot 8 + 14$	$(11 - 9) \cdot 2$	$7 \cdot 9 - 9$	$8 \cdot 6 + 34$
	$5 \cdot 7 - 5$	$2 \cdot (9 - 4)$	$6 \cdot 8 - 8$	$2 \cdot 7 - 5$

1071. 20 см узунлыгъында ёлачыкълар кесип чыкъар. Къатлап-къатлап, оны 4 тенъ парчагъа боль. Бу амеллерге эсасланып ифаделер тертип эт ве болюви олгъан ифадени яз. Болюв вакътында сайыларны насыл адларнен айталар?

1072°. Ифаделер тертип эт ве оларны эсапла.

1) 78 ве 18 сайыларынынъ джемисини 7-ге эксильт.

2) 23-ни17 эксильт ве 9 кере буют.

3) 27 сайысыны 35 ве 7 сайыларынынъ джемисинен буют.

1073°. Баарьде паркта 26 кестане ве 38 къашыкъ агъач фиданы отурттылар. 7 фидан тутмады. Къач фидан тутты?

МУНДЕРИДЖЕ

Навчальне видання

БОГДАНОВИЧ Михайло Васильович

ЛИШЕНКО Григорій Павлович

МАТЕМАТИКА

Підручник для 2 класу
загальноосвітніх навчальних закладів

(кримськотатарською мовою)

Перекладач *Усеінов Сейран Меметович*

Обкладинка *С.М. Железняк*
Малюнки *О.В. Чичик*
Макет, ілюстрації *В.М. Марущинця*

Директор *І.Б. Чегертма*
Редактор *Г.М. Дудакова*
Коректор *Е.А. Ібрагімова*
Оператор *С.Ю. Аджалімов*

Підписано до друку 12.11.2012 р. Формат 70х100 $^1/_{16}$. Папір офсетний.
Гарнітура «PragmaticaC» Умовн. друк. арк. 13,0. Обл.-вид. арк. 12,00.
Обсяг 10,0 друк. арк. Тираж 830 екз. Зам. № 363.

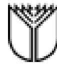

КРП «Видавництво «Кримнавчпеддержвидав»
95000, м. Сімферополь, вул. Горького, 5.
E-mail: krimuchpedgiz@gmail.com
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи ДК № 508 від 26.06.2001 р.

При верстці використано електронний макет Видавництва «Генеза»
04212, м. Київ, вул. Тимошенка, 2-л.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи серія ДК № 3966 від 01.02.2011 р.

Надруковано у ТОВ «Видавництво «Вперед»
97534, АРК, Сімферопольський район, с. Строгонівка, вул. Лікувальна, 1.